

Linguae.eu

A Trimestrial European Scientific Language Review

J
u
n
e
2
0
1
0

ISSN 1337-8384

3/2010

*Absolutely
nothing is
so important
for a nation's
culture as
its language.*

(Humboldt)

Vzdelávanie Don Bosca ; P.O. BOX 33, 949 11 Nitra, Slovakia
Tel.: 00421907522655, Fax: 00421377731437 ; Mail: xlinguae@xlinguae.eu ;
www.xlinguae.eu
XLinguae.eu , Issue 3, June 2010 ISSN 1337-8384
XLinguae.eu © Vzdelávanie Don Bosca

Vzdelávanie Don Bosca; P.O. BOX 33, 949 11 Nitra, Slovakia
Tel.: 00421907522655; fax: 00421377731437; mail: xlinguae@xlinguae.eu; web: www.xlinguae.eu
XLinguae.eu; Scientific Review registered by the Ministry of Culture, No 2747/2008
XLinguae.eu © Vzdelávanie Don Bosca, July 2010; ISSN 1337-8384

Editor-in-chief:

Doc. PaedDr. Silvia POKRIVČÁKOVÁ, PhD., Department of Language Pedagogy and Intercultural Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia

Managing editor:

Jana BÍROVÁ, Department of Romanic Languages, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia

Scientific board:

Assoc. prof. doctor Tibor BERTA, Department of Hispanic Studies, University of Szeged, Hungary; **doc. PhDr. Eva DEKANOVÁ, PhD.**, Department of Russian Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Doctor Armand**

HENRION, Haute école de Blaise Pascal, Faculty of Pedagogy in Bastogne, Belgium; **Prof. PaedDr. Zdenka GADUŠOVÁ, CSc.**, Department of English and American Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Prof. Olga GALATANU**, University of Nantes, France; **Prof. Daniele GEFFROY-KONŠTACKÝ**, University Hradec Králové, Czech Republic; **Beáta HOCKICKOVÁ, PhD.**, Department of German Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **doc. PhDr. Jan HOLEŠ, Ph.D.**, Department of Romanic Languages, Palacky's University, Olomouc, Czech Republic; **Prof. PhDr. Pavol KOPRDA, CSc.**, Department of Romanic Languages, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **doc. PhDr. Viera MARKOVÁ, PhD.**, Department of Romanic Languages, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **doc. PhDr. Anton Pokrivčák, PhD.**, Department of English and American Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **assoc. prof. Dr. Linas SELMISTRAITIS**, Department of English Philology, Faculty of Foreign Languages, Vilnius Pedagogical University in Vilnius, Lithuania; **PhDr. Jitka SMIČEKOVÁ, CSc.**, Department of Romanic Languages in Ostrava, the Czech Republic; **Prof. PhDr. Ján TARABA, CSc.**, Department of Romanic Applied Languages, St. Cyrilus and Methodius University in Trnava, Slovakia,

Editorial board:

Pavol Adamka, PhD., Viktor Ďuriš, Katarína Chovancová, PhD., Božena Horváthová, PhD., Lenka Michelčíková, Natália Rusnáková, PhD., Eva Švarbová, PhD., Ivana Žemberová, PhD., dott. Paolo di Vico, Jana Waldnerová, PhD., Lucia Winklerová, PhD., Monika Zázrivcová, Martina Lukáčová, Elena Cipriánová, PhD., MBA., Ondrej Andrys, Monika Andrejáková, Ekkehard Haring, Paulína Šperková, PhD.

The **XLinguae.eu** (ISSN 1337-8384) is the European scientific journal on European languages, field of linguistic, literature, methodology, translation and any other field concerning languages.

It is published and funded by the Vzdelávanie Don Bosca, Nitra, with frequency of 4 issues per year: January, April, June, and October.

Submission guidelines

Style guidelines

Description of the Journal's [article style](#).

The Journal's reference style is [The Chicago Manual of Style for Humanities](#).

Any consistent spelling style may be used. Please use single quotation marks (double within).

If you have any questions about references or formatting your article, please contact xlinguae@xlinguae.eu.

All submissions should be mailed to spokrivicakova@ukf.sk. Authors should prepare two versions of their manuscript. One should be a complete text, while in the second all document information identifying the author should be removed from files to allow them to be sent anonymously to referees.

Articles should be single spaced, with ample margins. Each article should be accompanied by a summary of 100-150 words in English. All pages should be numbered.

A note should appear at the end of the last page indicating the total number of words in the paper (including those in the Abstract and References). Prospective authors are welcome to contact the Editor by email - xlinguae@xlinguae.eu - if they are unsure if their article is appropriate for the journal.

We strongly encourage you to send the final, revised version of your article, electronically, by email.

Proofs will be sent to authors if there is sufficient time to do so. They should be corrected and returned to the Editor within three days. Major alterations to the text cannot be accepted.

Copyright: It is a condition of publication that authors assign copyright or license the publication rights in their articles, including abstracts, to the Vzdelávanie Don Bosca. This enables us to ensure full copyright protection and to disseminate the article, and of course the Journal, to the widest possible readership in electronic formats as appropriate. Authors are themselves responsible for obtaining permission to reproduce copyright material from other sources.

CONTENTS

Linguistics

Klasifikácia lexikálnych výpožičiek podľa miery ich adaptácie v cielovom (preberajúcom) jazyku
(Classification of Lexical Borrowings due to Extension (Intensity) of their Adaptation in Target Language)

MONIKA ZÁZRIVCOVÁ... 4

Několik poznámek k sémantickým změnám v marocké francouzštině
(Some Remarks on Semantic Changes in Moroccan French)

JAN HOLEŠ... 10

Literature**Intertextuality and Emma Bovary**

JANA WALDNEROVÁ... 14

European Vampire Classics And Their American Re-Animations

LUCIA RÁKAYOVÁ... 18

Rodové aspekty postavenia arabskej ženy v predislamskom kmeňovom spoločenstve (literárna reflexia v beduínskej poézii)
(Gender Aspects of Women's Status in the Pre-islamic Tribal Society (Literary Reflexion in the Bedouin Poetry))

EVA AL-ABSIOVÁ... 26

La notion de la nature dans *Vendredi ou les limbes du Pacifique* de Michel Tournier et *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe (*The Concept of Nature in Vendredi ou les limbes du Pacifique by Michel Tournier and in Robinson Crusoe by Daniel Defoe*)

DARINA VEVERKOVÁ... 33

Methodology

Pramene k výskumu ruskej a slovenskej publicistiky
(Sources to the Research of Russian and Slovak Journalism)

PAVOL ADAMKA... 36

ABSTRACT

Lexical borrowings may be classified from various points of view, and so the following aspects can be taken into consideration: the way the lexical items are borrowed from a source language (which can be direct, indirect or reverse/backwards), thematic or communicative field of their usage, frequency of their appearance, type of interference (lexical, syntactic, idiomatic, etc.), or the transfer extension into various languages and particular discourse areas (European words, internationalisms, galicisms/French words, anglicisms/English words, Americanisms, etc.). As the major classifying criterion was chosen the extension (intensity) of their adaptation in a target language. Before having elaborated detailed explanation of this type of lexical transfer classification we had considered necessary to elicit three elementary adapting and integrating processes which play an important role in lexical borrowings, i.e. *interference, adaptation, and integration*.

O preberaní slov z cudzích jazykov hovoríme vtedy, keď *preberajúci (ciel'ový) jazyk* lexikálnym výberom najprv vyselektuje, následne začne používať a napokon integruje do svojho systému lexikálnu jednotku (LJ), ktorá predtým netvorila súčasť jeho vlastnej lexiky a existovala len v *odovzdávajúcom (východiskovom) jazyku*. Medzi lexikálnym výberom LJ z východiskového (VJ) a jej integráciou do ciel'ového jazyka (CJ) existuje celý rad medzistupňov, ktoré „*sa prelínajú a tvoria isté kontinuum*“ (Ološtiak, 2004, s. 136). „*Integrácia prevzatého prvkú do slovnej zásoby preberajúceho jazykového útvaru je mnohostranný jav, ktorý má pri každej lexikálnej jednotke svoje osobitosti. Od efemérneho objavenia sa v jednom teste po pevné začlenenie do lexikálneho systému sa vytvára rozsiahla a mnohočlenná stupnica vztahov (...).*“ (Furdík, 1994, s. 95). Lexikálne výpožičky sú teda prejavom vzájomného prelínania medzi dvoma jazykmi na lexikálnej rovine, pričom aktívnu úlohu pri tomto postupe zohráva preberajúci jazyk, ktorý musí cudziu LJ adaptovať do svojho systému. J. Furdík (1994, s. 96-97) však pripomína fakt, že prevzaté slovo môže v ciel'ovom jazyku existovať aj bez adaptácie. Za istých sociolinguistických podmienok môže dokonca dochádzať k hromadnému používaniu úplne (ani len fonologicky) neadaptovaných LJ z východiskového jazyka v ciel'ovom jazyku. Taká situácia je typická „*pre rozkladajúci sa jazykový útvar, napr. pre izolovanú enklávu v dominantnom obklúčení iného jazyka. Teda použitie neadaptovanej LJ východiskového jazyka v kontexte prijímajúceho jazyka je bud' okazionalizmom v rámci aktívneho bilingvismu, alebo prejavom rozkladu jazykového povedomia pod vplyvom dominujúceho jazykového útvaru.*“ (Furdík, 1994, s. 97).

Odhliadnuc od tohto krajného typu preberania LJ bez systémovej adaptácie, kontaktový (interlingválny) vztah prechádza od výberu slova z VJ až po jeho integráciu do systému CJ nasledovnými troma fázami - adaptačno-integračnými procesmi: *interferenciou, adaptáciou a integráciou*.

Interferenciu definuje O. Orgoňová (1998, s. 12) ako prvotné príležitostné uplatňovanie cudzojazyčných LJ na úrovni *parole* najmä v reči bilingválnych hovoriacich resp. osôb v kontakte s dvoma jazykovými prostrediami. Podľa nej „*pri interferencií v reči sa za prvoradý faktor považuje prijímanie elementov iného jazyka a motívus tohto procesu.*“ (Orgoňová, 1998, s. 22). Ako uvádzá M. Ološtiak, „*interferencia neznamená automatickú adaptáciu, pretože najmä v dôsledku priameho kontaktu sa môže v komunikácii vyskytnúť mnoho efemérnych (často okazionálnych) prvkov použitých ad hoc, ktoré majú malé šance dostat' sa do systému ciel'ového jazyka.*“ (Ološtiak, 2004, s. 137).

Adaptáciu chápeme z lingvistickej (konkrétnie kontaktologického) hľadiska ako proces zdomáčnovania (v našom prípade poslovenčovania) cudzích jazykových prostriedkov. J. Furdík ju považuje za „*nevyhnutnú podmienku postupnej integrácie prevzatých jednotiek do lexiky prijímajúceho jazyka.*“ (Furdík, 1994, s. 97). O. Orgoňová (1998) používa pre tento pojem termín *transferencia* a dopĺňa, že počas transferencie môže preberajúci jazyk prijímať „*viacero variantov pomenovaní z pôvodného spoločného modelu, prípadne*

z viacerých variantných modelov.“ (Orgoňová, 1998, s. 25-26). Tento proces prebieha na viacerých rovinách jazykového systému súčasne. Kým sa LJ úplne integruje do systému preberajúceho jazyka, musí sa mu prispôsobiť hláskoslovne, pravopisne, morfologicky, slovotvorne, sémanticky, štýlisticky a kolokačne. J. Furdík (1994) a M. Ološtiak (2001, 2004) na tieto adaptačné procesy používajú termíny s prefixom *trans*¹. *Transfonemizáciu* (ako najbežnejšiu a prvú z adaptačných procesov) nazýva M. Ološtiak (2006, s. 10) komplexným procesom, „*v rámci ktorého sa fonéma dostáva z fónického systému L₁ do fónického systému L₂*“.² Prebieha na princípe relatívneho fonematického paralelizmu, čo znamená, že sa „*cudzie hlásky nahrádzajú (substituujú) zvukovo najbližšími domácimi hláskami, resp. fonémami, niekedy sa prípadne aj inak upravujú, aby vyhoveli fonologickému systému a pravidlám radenia foném preberajúceho jazyka.*“ (Horecký – Buzássyová – Bosák, 1989, s. 275). Ďalšie z adaptačných procesov sú napr. *transmorphemizácia* (prehodnotenie morfematickej štruktúry), *transmorphologizácia* (formálne rozlíšenie slovných druhov, prehodnotenie gramatických kategórií³ v smere L₁ → L₂ a zaradenie do deklinačných a konjugačných typov), *transderivácia* (slovotvorná adaptácia – súvisí so začleňovaním prevzatej lexémy do slovotvorného systému CJ a podľa M. Ološtiaka (2004, s. 137-138) sa realizuje napr. ako: prispôsobenie CJ pomocou slovotvorných formantov – *malíg-ny, brioš-ka*; spôsob tvorby odvodených slov podľa kategoriálne produktívnych slovotvorných typov - *surfovať, snoubordovať*; utváranie čiastkových slovotvorných hniezd – *metal, metalový, metalista, metalistka*; voľná spájateľnosť s domácimi slovotvornými základmi a formantmi – *europoslanec, exhovorca*⁴, *transsyntagmatizácia* (ktorá úzko súvisí so zmenou spájateľnosti prevzatej lexémy), *transstylemizácia* (ktorá sa prejavuje ako zmena v štýlistickom zaradení prevzatej lexémy, napr. v smeroch neutrálna lexika → knižný výraz (FJ: *robe* – SJ: *róba*), neutrálna lexika → archaizmus (FJ: *pantan* – SJ: *pantanóny*), neutrálna lexika → odborný termín (FJ: *chiffon, éponge, papillon* – SJ: *šifón, éponž, papilon...*). S významovou rovinou úzko súvisí sémantická adaptácia prevzatej LJ - *transsémantizácia*. Pri nej sa polysémická LJ zvyčajne nepreberá v celom rozsahu svojej sémantickej štruktúry vo východiskovom jazyku, ale do preberajúceho jazyka prechádza/prechádzajú vo väčšine prípadov len niektorý/niektoře z jej pôvodných významov. V novom prostredí preberajúceho jazyka sa teda význam lexikálnych výpožičiek vo veľkej miere zužuje a terminologicky špecifikuje a lexikálna výpožička následne vstupuje do nových vzťahov s lexikálnymi jednotkami cieľového jazyka (vznikajú napr. nové homonymné alebo synonymné rady). Napr. výraz *atelier* znamená vo východiskovom jazyku (francúžstine) akúkoľvek dielňu (v ktorej pracujú napr. robotníci, remeselníci, študenti, umelci), zatiaľ čo sémanticky adaptovaný slovenský výraz *ateliér* odkazuje len na dielňu umelcov (maliarov, sochárov, fotografov, návrhárov). Rozsah významu slovenského výrazu sa teda zmenšíl, ale jeho obsah sa špecializoval, tým že vo fáze adaptácie natrvalo zahrnul do svojho obsahu špecifickú sému /umelecký/.

M. Ološtiak (2001, s. 83) spomína aj ďalšie možné druhy adaptácie, napr. *transparadigmatizáciu* ako prehodnotenie paradigmatických vlastností lexémy alebo pri vyšom stupni adaptácie prebiehajúcu *transortografizáciu*, pri ktorej dochádza k zmene pravopisu lexémy v súlade s ortografickými pravidlami preberajúceho jazyka (napr. *snowboard* → *snoubord*).

Integrácia predstavuje poslednú etapu začleňovania lexikálnych výpožičiek do systému CJ. Za jej súčasť sa považuje napr. slovotvorná aktivita prevzatých LJ. Možno povedať, že je zavŕšením resp. potvrdením zdomácnenia pôvodne cudzích jazykových prvkov, ktoré postupne prešli z periférie lexikálneho systému CJ bližšie k jeho jadru. „*Integrácia znamená posun lexémy k centrálnejším oblastiam jazyka v rámci jednotlivých tried a podtried a takisto globálne na úrovni jazykového systému ako celku.*“ (Ološtiak, 2001, s. 84).

Adaptácia a integrácia sú fázy, v ktorých sa naplno prejavuje aktivita preberajúceho jazyka. Keby sme o adaptačno-integračných procesoch uvažovali na osi *parole* → *langue*, spolu s M. Ološtiakom (2004, 137) by sme interferenciu pokladali za jednoznačnú záležitosť *parole*, adaptáciu za spojovací článok stojaci na rozhraní *parole* a *langue* a integráciu za súčasť *langue*.

Na základe stupňa (ne)prebehnutých adaptačno-integračných procesov by sme mohli lexikálne výpožičky deliť nasledovným spôsobom:

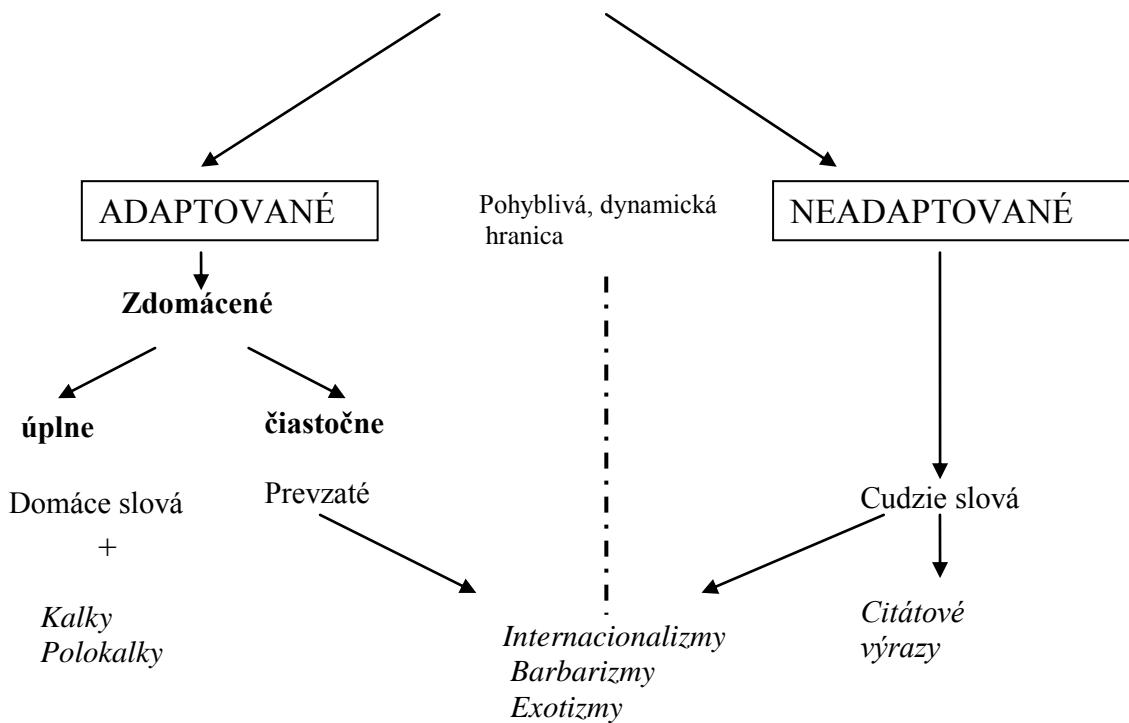
¹ Podľa M. Ološtiaka (2002, s. 115) tieto termíny pre adaptáciu na jednotlivé roviny jazykového systému preberajúceho jazyka vytvoril J. Furdík (1994) analogicky podľa dvoch termínov použitých chorvátskym kontaktológom P. Filipovićom (1986, 1990) – transfonemizácia a transmorphemizácia.

² M. Ološtiak (2006, s. 10) k transfonemizácii zo širšieho hľadiska zahŕňa prehodnotenie na segmentálnej a suprasegmentálnej úrovni (transprozodemácia → transakcentemizácia, transchronemizácia) ako aj na úrovni fonologických protikladov (transfonologizácia → prehodnotenie fonologických protikladov, napr. znelosť – neznelosť atď.).

³ M. Ološtiak (2006, s. 11) pri vysvetľovaní morfológickej adaptácie uvádzá, že napr. pri substantívach možno uvažovať o prehodnotení kategórie rodu (transgenderizácia), čísla (transnumerizácia) a pádu (transdeklinácia).

⁴ Vymenané príklady sa týkajú tzv. intralingválneho aspektu transderivácie. M. Ološtiak (2006, s. 13) pri tomto druhu adaptácie hovorí ešte o interlingválnom aspektke, ktorý sa viaže ku strate „priehľadnosti“ motivačného vzťahu (pretože do CJ sa obyčajne preberá motivát bez motivanta, čo znamená, že lexikálny import je zo synchrónneho hľadiska vnímaný používateľmi jazyka ako slovo nemotivované).

LEXIKÁLNE VÝPOŽIČKY

Lexikálne výpožičky by sme teda z hľadiska ich adaptácie a postupnej integrácie do cieľového jazyka (v našom prípade slovenčiny) mohli situovať medzi dva krajné póly:

1. Menej početné lexikálne importy ortograficky, morfologicky a výslovnoстne *neadaptované*⁵ (resp. minimálne foneticky adaptované), pri ktorých je používateľom jazyka podľa pravopisu a výslovnosti hned' jasné, že ide o slovo prevzaté z cudzieho jazyka. V tomto prípade ide väčšinou o neologizmy (v súčasnosti preberané najmä z anglického jazyka), ktoré do cieľového jazyka prešli len nedávno. Najčastejšie ide o odborné termíny z vedeckotechnickej, politickej a hospodárskej oblasti (*web, think-tank, know-how, roaming*), môžu to však byť aj slová z oblasti kultúry, športu, populárnej hudby (*workshop, world music, unplugged, piercing, bungee jumping, hip-hop*, atď...).

Medzi tieto „verné“ neadaptované výpožičky patria aj tzv. *citátové výrazy*, ktoré predstavujú cudzie slová v pravom zmysle slova. Najčastejšie ide o viacslovné pomenovania z cudzieho jazyka, ktoré „*sa používajú v pôvodnej podobe, bez formálneho začlenenia do slovenského kontextu.*“ (Furdík, 1980, s. 198). Medzi bežne používané patria napr. výrazy ako *chargé d'affaires, enfant terrible, faux pas, par excellence, de facto, ad hoc, de jure, fair play, happy-end, c'est la vie, genius loci* atď.

2. Veľký počet lexikálnych výpožičiek *úplne adaptovaných* do systému preberajúceho jazyka, a to najprv foneticky a graficky, neskôr morfológicky, slovotvorne, sémanticky a štýlisticky. Takéto slová cudzieho pôvodu sa v preberajúcim jazyku vnímajú ako úplne zdomácnené. Ide o skupinu prevažne starších prevzatí, ktoré existujú v jazyku dlhšie, ich frekvencia v úze je vysoká a zo strany väčšiny používateľov sú vnímané ako slová domáce (nie ako cudzí lexikálny prvok), hoci ich etymológiu je možné spoľahlivo určiť (*film, adresa, garderóba, redaktor, futbal, víkend, atď..*). Ortografická a ortoepická podoba úplne zdomácnených výpožičiek je stála.

Medzi týmito dvoma spomínanými pólnmi sa nachádza podľa J. Mistrika (1993, s. 344) „*nejasná, pohyblivá, dynamická*“ hranica, pretože o načasovaní a stupni zdomácnenia rozhodujú komunikačné potreby preberajúceho jazykového spoločenstva. Ked' k tomu pridáme fakt, že proces adaptácie cudzích prvkov v preberejúcim útvare prebieha neustále a postupom času sa cudzie lexémy v ciel'ovom jazyku udomáčňujú, môžeme spolu s M. Ološtiakom (2001, s. 93) pozorovať, že v systéme preberajúceho jazyka popri sebe fungujú citátové výrazy, ďalej výrazy pravopisne neadaptované ale výslovnostne zdomácnené (*country* [kántri], *blues*

⁵ Francúzska kontaktologička H. Walterová (1997, s. 232-233) v tomto prípade hovorí o tzv. verných resp. viditeľných výpožičkách (emprunts fidèles ou visibles).

[blús]), pravopisné dublety (*tsunami/cunami*, *team/tím*, *leasing/lízing*, *image/imidž*) a pravopisne úplne zdomácnené výrazy (*víkend/futbal*, *džez/džís*, *džínsy*).

V našej schéme sme na tejto dynamickej hranici medzi spomínané dva krajiné pôly neadaptovných a úplne zdomácnených slov cudzieho pôvodu umiestnili *internacionalizmy*, *barbarizmy a exotizmy*, z ktorých isté konkrétnie LJ sú jasnými nositeľmi formálnych znakov skôr citátových slov (verných výpožičiek ako *roaming*, *e-mail*, *web*, *know-how*) a ďalšie sú zas považované za čiastočne adaptované, a to najmä z hľadiska pravopisu, výslovnosti, slovotvorných formantov alebo gramatických kategórií (*rádio*, *televízia*, *program*, *komisár*). Pre ich lepšie pochopenie a vzájomné rozlišenie si tieto tri druhy slov cudzieho pôvodu „na rozhraní“ spomínaných dvoch pôlov zadefinujeme a uvedieme konkrétné príklady.

Internacionalizmy nazývané aj *medzinárodne slová* sú v jazykovede známe v prvom rade ako LJ „*prevažne grécko-latinského pôvodu*, ktoré fungujú vo *viacerých príbuzných aj nepribuzných jazykoch a označujú javy medzinárodného charakteru z oblasti politiky, filozofie, kultúry, vedy, techniky, umenia, športu a pod. a prevažne sú terminologického rázu.*“ (Mistrík a kol., 1993, s.196). Do cieľových jazykov boli a sú preberané ako pomenovania nových vecí a postupne sa od nich tvoria odvodené slová na pomenovanie príznakov a procesov. Názov „medzinárodne slová“ znamená okrem odkazu na ich výskyt vo viacerých jazykoch aj to, že napriek ich prevažne čiastočnému (pravopisnému, výslovnostnému, morfologickému a slovotvornému) prispôsobeniu sa rôznym cieľovým jazykom ide o slová, ktoré sú ich používateľom všeobecne známe väčšinou s tým istým významom. Z tohto dôvodu internacionalizmy uľahčujú medzinárodnú komunikáciu, podporujú integráciu vedy a techniky, slúžia na zrýchlenie informačného toku a napomáhajú globalizácii. Ich počet stále rastie. Pravdepodobne to spôsobuje aj fakt, že dnes sa pod termínom *internacionalizmus* (všeobecne frekventované a známe slovo pre používateľov geneticky aj typologicky rôznych jazykov) rozumie okrem „klasických“ LJ tvorených z grécko-latinských základov aj lexikálna výpožička z aktuálne najpopulárnejšieho svetového jazyka – angličtiny (napr. už vyšie spomínané LJ - *workshop*, *roaming*, *e-mail*, *web*, *know-how*). Tieto nedávno prebraté internacionalizmy sú v cieľovom jazyku väčšinou neadaptované.

Klasické internacionalizmy sa odlišujú od slov, ktoré sa preberajú z konkrétneho národného jazyka. Sú utvorené umelo od základov latinských a gréckych slov (napr. *filantropia*, *arachnofobia*, *televízia*, *telepatia*, *telefón*, *magnetofón*, *mizogýn*...). Ich špecifickosť spočíva v tom, že podľa J. Furdíka „*nemajú vzťah k reálnemu jazykovému prostrediu, ktoré podmienilo ich vznik*“ (Furdík, 1980, s. 198), teda napr. v súčasnom „živom“ gréckom jazyku nemajú príbuzné slová (na rozdiel od lexikálnych importov z národných jazykov). Sú prebraté spravidla z „mítveho“ gréckeho a latinského jazyka a ako sme si mohli všimnúť vyššie, drívá väčšina z nich sa pravopisne, výslovnostne, morfologicky a slovotvorne prispôsobila jazykovému systému preberajúceho jazyka. Na záver pasáže o internacionaliznoch ešte dodáme, že preberať sa môžu nielen „*jednotlivé internacionálne slová ako hotové lexikálne jednotky, ale aj niektoré internacionálne slovotvorné prostriedky, ako sú niektoré predpony alebo prípony*, napr. *-izmus*, *-ista*, *anti-*, *a i.*“ (Horecký – Buzássyová – Bosák, 1989, s. 278).

Barbarizmami sa nazývajú lexikálne jednotky, ktoré sa buď používajú v pôvodnej neadaptovanej cudzojazyčnej (dnes najčastejšie anglickej) verzii, hoci majú v slovenčine svoje spisovné odporúčané ekvivalenty (*software* → *programové vybavenie počítača*, *hard disk* → *pevný disk počítača*, *network* → *siet*) alebo sa v slovenčine používajú v adaptovanej verzii (väčšinou v nižšom výslovnostnom štýle ako štýlisticky príznakové) hoci pre ne existuje spisovný ekvivalent (*šuflík* – *zásvukva*, *mašina* – *stroj*,...).

Pri *exotizmoch* resp. *edioetnicizmoch*⁶, ide o lexikálne výpožičky bez denotátu, ktoré odkazujú na svojrázne reálne typické pre nejakú krajinu, národ, kultúru, etnikum (môže ísť o názvy odevov, vecí, zvykov, prírodných úkazov, osôb a pod. ako napr. *čador*, *tundra*, *rikša*, *tomahawk*, *mužík*, *toreador*...). Takéto lexikálne jednotky sa pocitujú ako cudzie aj napriek ich úplnej alebo čiastočnej formálnej integrácii do systému cieľového jazyka (*šerif*, *jaguár*,...).

Oproti exotizmom ako významovo nezdomácneným lexikálnym importom možno postaviť osobitnú kategóriu významovo adaptovaných lexikálnych výpožičiek, tzv. *kalkov* – doslovnych prekladov. Tie (na rozdiel od exotizmov) označujú pojmy viažuce sa k referentom, ktoré existujú aj v prostredí preberajúceho jazykového spoločenstva. „*Kalky sú vlastne nepriame prevzatia a ich vzťah k východiskovému jazyku sa uvedomuje iba pri procese ich tvorenia.*“ (Mistrík a kol., 1993, s. 230).

Pri kalkoch sa teda pomenovanie do cieľového jazyka nepreberá, ale napodobňuje prekladom. Preberá sa vlastne slovotvorná alebo sémantická motivácia pôvodného cudzojazyčného výrazu a podľa druhu prevzatej motivácie sa delia aj kalky na slovotvorné a sémantické. Pri *slovotvorných kalkoch* sa napodobňuje slovotvorná (pomenovacia) štruktúra slova, prícom sa buď verne zachová slovotvorne relevantná morfematická štruktúra pôvodiny, napr. *free-thinker* (AJ) → *libre-penseur* (FJ) → *voľnomyšlienkar* (SJ), *skyscraper* (AJ) → *mrakodrap* (SJ) alebo sa štruktúra prispôsobí gramatickým pravidlám cieľového jazyka: *skyscraper* (AJ) → *gratte-ciel* (FJ), *honeymoon* (AJ) – *lune de miel* (FJ)⁷.

⁶ Po francúzsky sa nazývajú xénismes.

⁷ H. Walterová (1997, s. 256) navrhuje v tomto prípade rozlišovať medzi tzv. *vrais calques* (kalkami v pravom zmysle slova), ktoré verne zachovávajú morfologickú a syntaktickú štruktúru pôvodnej LJ a simples traductions

Pri sémantických kalkoch sa doslovne preloženej LJ v cieľovom jazyku pripisuje druhotný význam, konkrétnie ten, ktorý vznikol ako nový vo východiskovom jazyku, napr. *pamäť* (ľudská → počítačová), *myš* (zviera → obslužný, ručne ovládaný prvak pripojený k počítaču), *zavináč* (ryba → znak v e-mailovej adrese resp. na klávesnici počítača), pričom neexistuje formálna analógia s modelovým výrazom. Okrem kalkov existujú aj tzv. *polokalky*, pri ktorých sa nepreložil celý výraz, ale iba jedna jeho časť, pričom druhá sa iba zvukovo prispôsobila. Príklady na polokalky, ktoré uvádzaj J. Furdík a kol. (1980, 197): *bavlna*, *veľryba*, *Vianoce*. V týchto slovách sa zvukovo adaptovala len ich prvá časť *Baum-*, *Wal-*, *Wei-* a preložila sa druhá časť - *wolle*, *-fisch*, - *nachten*.

Samozejme, že delenie lexikálnych výpožičiek podľa miery ich adaptácie v cieľovom jazyku nie je ich jedinou možnou klasifikáciou. V klasifikáciach lexikálnych importov by sme mohli pokračovať podľa rôznych ďalších kritérií ako napr. podľa spôsobu preberania z východiskového jazyka (ktorý môže byť priamy, nepriamy alebo spätný) podľa tematickej resp. komunikačnej oblasti ich využitia, podľa frekvencie ich výskytu, podľa typu interferencie (lexikálnej, syntaktickej, idiomatickej a pod.), alebo podľa kritéria rozšírenosti do viacerých jazykov a príslušných areálov (europeizmy, internacionálizmy, galicizmy, anglicizmy, amerikanizmy...).

Bibliografia

- BALÁŽOVÁ, L. – BOSÁK, J. – GENZOR, J. – RIPKA, I. – SKLADANÁ, J.: Slovník cudzích slov. Bratislava: SPN, 1997.
- BOSÁK, J.: Procesy internacionálizácie dnes. In: Jazykovedný časopis, roč. 54, 2003, č. 1-2, s. 3-5.
- BUZÁSSYOVÁ, K. : Opaková internacionálizácia a problém identifikácie morfológických a lexikálnych jednotiek. In: Jazykovedný časopis, roč. 42, 1991, č.2, s.89-104.
- ČERMÁK, F. : Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky. Praha: Nakladatelství Karolinum KU, 2001.
- ČERNÝ, J. – HOLEŠ, J.: Sémiotika. Praha : Portál, 2004.
- DOBRÍK, Z.: Lexikálny význam anglicizmov a iných slov cudzieho pôvodu v slovenčine a nemčine. In: Slovenská reč, roč. 70, 2005, č. 6, s. 321-336.
- DOLNÍK, J.: Lexikológia. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2003.
- DOLNÍK, J. – BENKOVIČOVÁ, J. – JAROŠOVÁ: Porovnávací opis lexikálnej zásoby. Bratislava: Veda, 1993.
- DVORNICKÁ, L.: Zastúpenie lexikálnych prevzatí z latinčiny a z gréčtiny v súčasnej slovenčine. In: Varia 6. Zborník zo VI. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 27. – 29. 11. 1996). Red. M. Nábělková. Bratislava, Slovenská jazyko-vedná spoločnosť pri SAV 1997, s. 123 – 132.
- FURDÍK, J.: Integračné procesy pri lexikálnych prevzatiach. In: Jazykovedný časopis, roč. 45, 1994, č.2, s. 95-102.
- FURDÍK, J. – HORECKÝ, J. – ONDRUS, P.: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia. Bratislava: SPN, 1980.
- GARY-PRIEUR, M.-N.: Les termes clés de la linguistique. Paris: Editions du Seuil, 1999.
- HABOVŠTIAKOVÁ, K. : Slová románskeho pôvodu v slovenčine. In: Studia Academica Slovaca, 17, 1988. s. 157-178.
- HORECKÝ, J. – BUZÁSSYOVÁ, K. – BOSÁK, J.: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda, 1988.
- KAČALA, J. – PISÁRČIKOVÁ, M. – POVAŽAJ, M.: Krátky slovník slovenského jazyka. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2003.
- KRUPA, V.: Jednota a variabilita jazyka. Systémový prístup a tzv. exotické jazyky. Bratislava: Veda, 1981.
- MISTRÍK, J. a kol.: Encyklopédia jazykovedy. Bratislava: Obzor, 1993.
- MISTRÍK, J.: Lingvistický slovník. Bratislava: SPN, 2002.
- OLOŠTIAK, M.: O interlingválnej proxemike (príspevok k poznaniu medzijazykových svislostí). In: Jazyk v medziľudskej komunikácii. 5. medzinárodná konferencia o komunikácii. Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach. Banská Bystrica 3.- 4. september 2003. Ed. V. Patráš. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2004, s. 131-142.
- OLOŠTIAK, M.: Jazykový systém a cudzie antroponymá v slovenčine (na materiáli anglických antropónym). In: Jazykovedný časopis, roč. 52, 2001, č. 2, s. 81-99.
- OLOŠTIAK, M.: Transfonemizácia v kontaktovom vzťahu angličtina – slovenčina. In: Jazykovedný časopis, roč. 53, 2002, č.2, s.111-125.
- ONDREJOVIČ, S.: Jazyk je farebnejší ako dúha. In : Literárny týždenník, roč. XIX, 2006, č. 15-16, s. 9-10.
- ONDREJOVIČ, S.: Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi. Zborník Sociolinguistica slovaca 4. Bratislava: Veda, 1999.

(jednoduchými prekladmi), ktoré štruktúru prevzatej LJ prispôsobia gramatickým pravidlám preberajúceho útvaru.

- ONDREJOVIČ, S.: Sociolingvistický versus „normativistický“ pohľad na jazyk. In: Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a prespektívy. Sociolinguistica slovaca. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda, 1997, s.54-60.
- ORGONOVÁ, O.: Falošní priatelia (faux – amis) v jazykových kontaktoch slovenčiny s francúzštinou. In: Studia Academica Slovaca, 20, 1991. s. 193 – 212.
- ORGOŇOVÁ, O.: Galicizmy v slovenčine. Bratislava: Stimul, 1998.
- ORGOŇOVÁ, O.: Morfológická adaptácia francúzskych slov v slovenčine. In: Kultúra slova. Roč. 26, 9/1992. s. 268 – 274.
- ORGOŇOVÁ, O.: Slovotvorná adaptácia galicizmov v slovenčine. In: Slovenská reč. Roč. 62. 3/1997. s.146 – 153.
- ORGOŇOVÁ, O.: Slovotvorná adaptácia galicizmov v slovenčine II. In: Slovenská reč. Roč. 63. 1/1998. s.24 – 30.
- RIPKA, I. – IMRICHOVÁ, M.: Základy slovenskej lexikológie. Prešov: VUČ, FHVPV PU v Prešove, 2003.
- ŠABRŠULA, J. a kol.: Základy francouzské lexikologie. SPN: Praha, 1983.
- WALTER, H.: L'Aventure des mots français venus d'ailleurs. Paris : Editions Robert Laffont, 1997.

Elektronické zdroje:

- OLOŠTIAK, M.: Jazykovo-štruktúrny a komunikačno-pragmatický status vlastného mena. (Adaptácia anglických proprietáriov v slovenčine). Autoreferát dizertačnej práce. Prešov: FF PU, 2006. http://olostiak.webz.cz/Publikovane/PhD_autoreferat.doc
- SLEX 99. Elektronický lexikón slovenského jazyka. [CD-ROM] Bratislav : Forma s.r.o, 1998.

*Mgr. Monika Zázrivcová, PhD.
Katedra romanistiky
Fakulta humanitných vied
Univerzita Mateja Bela
Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica
Slovakia
e-mail: zazrivcova@fhv.umb.sk*

Front page: Directional Sign in Tate Modern, London (Photo by P. Adamka)

**Some Remarks on Semantic Changes
in Moroccan French**

JAN HOLEŠ

ABSTRACT

The paper deals with the specificities of the French language in Morocco. It focuses on several types of semantic modifications affecting the French words or expressions within the Moroccan context. It comments on the examples selected from the book *Le français au Maroc – Lexique et contacts de langues* by Fouzia Benzakour, Driss Gaadi and Ambroise Queffélec which is used as a source of the lexical particularities of the French language used in Morocco.

Úvod

S uspokojením pozorujeme rostoucí zájem o francouzštinu užívanou mimo Francii (tj. tzv. francouzštinu nemetropolitní). V České republice můžeme zmínit především práce Jaromíra Kadlece (na tomto místě zvláště jeho příspěvky týkající se zemí Maghrebu: Kadlec 2009a,b), případně článek, ve kterém jsme se snažili zdůraznit význam poznání francouzštiny užívané v zemích Maghrebu (kterými ve frankofonním kontextu rozumíme Maroko, Alžírsko a Tunisko, případně také Mauritánií) (Holeš, 2009). Na Slovensku se tato pozornost projevila i na stránkách časopisu *xLinguae.com*, a to v souvislosti s popisem specifick francouzštiny užívané ve Švýcarsku (Kapusta 2009a,b). V jiném článku jsme upozornili také na různorodost statutu francouzštiny v různých frankofonních zemích (Holeš 2005).

Situace francouzštiny v severní Africe a její specifika byly popsány v dostatečné míře jinde. Úvodem zde pouze připomeneme, že Maroko je země s velmi pestrou a složitou jazykovou situací, protože kromě klasické a místní marocké arabštiny se tam setkáme s výraznou menšinou hovořící několika berberskými jazyky (až 40 % Maročanů), dále se španělštinou (především na severu země a na sporném území Západní Sahary) a pochopitelně s francouzštinou. Ta sice nemá žádné oficiální postavení, přesto si zachovává výsadní postavení prvního cizího jazyka, jazyka některých typů a stupňů škol, jazyka obchodu, kulturního a politického života.

Čtenáře odkazujeme na podrobné popisy jazykové situace a jazykové politiky jednotlivých zemí od Leclerca (2009). Značná pozornost byla věnována popisu francouzštiny užívané v zemích Maghrebu (Queffélec – Derradji – Debov – Smaali-Dekdouk – Cherrad-Benchefra, 2002, pokud jde o francouzštinu v Alžírsku; Queffélec – Ould Zein, 1998, pokud jde o francouzštinu v Mauritánií a konečně Benzakour – Gaadi – Queffélec, 2000, pokud jde o francouzštinu v Maroku). Čtenář rovněž nalezne inventáře lexikálních zvláštností rozdělených podle jednotlivých zemí (a rovněž v Maroku) na volně přístupných webových stránkách *Base de données lexicographiques panfrancophone*. Velmi podrobně byly zkoumány arabismy ve francouzštině, které mají svůj původ často (ale zdaleka ne vždy) v zemích Maghrebu (např. Boutammina, 2008; El Houssi, 2001 nebo Guemriche, 2007).

Tyto již hotové popisy lexikálních specifik doplníme v tomto článku několika ilustrativními příklady sémantických změn, které lze pozorovat v marocké francouzštině (a většinou i v dalších variantách maghrebské francouzštiny) a kterými se, podle našeho názoru, dosud nikdo podrobněji nezabýval.

Analýza významových změn

Za základní materiál, ze kterého příklady významových změn vybíráme, považujeme knihu Fouzie Benzakourové, Driss Gaadiho a Ambroise Quefféleca *Le français au Maroc – Lexique et contacts de langues*, která obsahuje jednak detailní popis marocké jazykové situace, jednak shrnující přehled lexikálních zvláštností marocké francouzštiny a dále slovník 780 marokanismů excerptových z rozsáhlého korpusu psaných a mluvených textů. V této dosud nejpodrobnější práci věnované marocké francouzštině nalezneme pochopitelně

¹ Článek vznikl v rámci projektu Francouzština v Africe podporovaném Grantovou agenturou České republiky č. 405/09/0037.

řadu výpůjček z klasické i místní arabštiny (*chariâ* „muslimské náboženské právo“, *kif-kif* „stejný, podobný“²), z berberštiny (*argan* „plod arganovníku, tj. marockého endemického stromu, z jehož plodů se získává kvalitní olej“), španělštiny (*pastilla* „typické jídlo připravované z listového těsta nadívaného mandlemi a prokládaného kuřecím nebo holubím masem“), angličtiny (*taxi-driver*), řadu slov odvozených (*kiosquier* „prodavač v kiosku“ nebo *marieuse* „žena oblékající a líčící nevěstu před svatbou“) a také některé zvláštnosti stylistické (slova *bled* „vesnice“ a *toubib* „lékař“ jsou v Maroku stylisticky neutrální, na rozdíl od Francie, kde mají příznak hovorovosti, tj. „/venkovská/ díra“, „felčar“³). Mimo jiné zde nacházíme i několik desítek případů významových posunů, které tvoří nezanedbatelnou část těchto lexikálních zvláštností. Jde o slova často důvěrně známá, která však v Maroku (případně Maghrebu) nabrala nové významy. Jako taková se mohou stát zdrojem omylů. V tomto článku nás zajímá také jejich typologie, protože se domníváme, že podobné postupy a procesy bychom mohli rozeznat i v jiných variantách francouzštiny.

Významové změny jako jednu ze specifik francouzštiny užívané v Maghrebu zmiňují krátce sami autoři uvedené knihy (Benzakour – Gaadi – Queffélec, 2000, s. 127). My k nim podotýkáme, že mezi nimi není občas pro romanistu snadné rozpoznat kalky z arabštiny. Tyto výpůjčky mohou totiž na první pohled vypadat jako různé případy zúžení významu, např. spojení *le mariage de jouissance*, tj. „krátkodobý sňatek formálně uzavíraný některými muslimy s dívkou za účelem sexuálního uspokojení“ nebo *la nuit du destin*, tj. *Laylat al qadr*⁴, také „noc sily“, „noc zjevení koránu proroku Mohammedovi“ (svátek se slaví 27. dne Ramadánu). Ani v jednom z těchto případů ovšem nejde o marokanismy, nýbrž o výrazy užívané v celém arabském světě. Za skutečné případy zúžení významu bychom považovali slova *ambulant*, tj. původně „kdo přechází z místa na místo“, „kdo chodí“, později „potulný prodejce zboží“ (podle výsledků získaných z různých kontextů na internetu se však již nejedná o rys specifický pro marockou francouzštinu), nebo *laveur*, tj. původně „umývač“ (např. *laveur de vaisselle*), v Maroku (ale opět i jinde v islámském světě) pak „umývač mrtvol“ (tento významový posun souvisí s rituálním přípravou mrtvol na pohřeb).

Obr. 1: Stanoviště *grands-taxis* v Essaouiře

Foto: autor

Zajímavé jsou případy spojení podstatného jména s přivlastkem (anteponovaným nebo postponovaným), která mohou být pro neinformovaného člověka matoucí tím, že na první pohled vypadají jako běžné kolokace. Obsahují však některé specifikační sémy, které jim dodávají přesný zúžený význam. *Ville nouvelle* je nová část marockých měst vybudovaná Francouzi v koloniálním období, svou urbanistickou strukturou podobná evropským městům a stojící v protikladu ke staré původní části města, která se nazývá *médina*. *Petit taxi* je menší osobní vozidlo (nejčastěji značky Fiat nebo Peugeot) vybavené taxametrem, maximálně pro tři pasažéry, určené pro pohyb ve městě, tj. fungující přibližně tak jako taxi evropské. *Grand taxi* je naproti tomu kolektivní meziměstské taxi, tj. větší osobní automobil (většinou značky Mercedes), do kterého

² Toto spojení je ovšem běžné v hovorové francouzštině ve Francii, právě pod vlivem maghrebské imigrace (c'est kif-kif „to je praští, jako uhodl“). Zcela jistě nepůjde o jediný případ, kdy marokanismus (či spíše maghrebismus) našel uplatnění ve francouzštině, k tomu viz v poslední době např. Andrys (2010) nebo Walter – Barák (2006).

³ České významy dle Neumannova – Hořejšího (1992). V případě, že slova neuvádějí, jsou definice naše.

⁴ *Laylat al qadr* (v různých transliteracích) uvádějí autoři zmíněného slovníku mezi marokanismy jako příklad výpůjčky z klasické arabštiny, tento výraz však není pro Maroko nijak specifický, nacházíme ho v celém arabofonním světě.

se vejde kromě řidiče až šest dalších cestujících, a které odjíždí na předem stanovenou trasu ve chvíli, kdy se naplní (s tímto druhem dopravy se setkáme po celém světě, v Alžírsku se nazývá prostě *taxi collectif*, v Tunisku *louage*). *Faux-guide* je samozvaný, neautorizovaný turistický průvodce, se kterým se setká každý návštěvník marockých turistických destinací.

Obr. 2: *Petit-taxi* v Marakeši

Foto: autor

Případy přenosu významu (tj. v Ducháčkově terminologii *transposition de sens*, Ducháček, s. 140) jsou např. slova *recaser* nebo *barbu*. Sloveso *caser* (případně *recaser* s iterativním prefixem *re-*) má ve francouzštině významy (1) „uložit něco/někoho do příhrádky“ a (2) „ubytovat někoho, najít pro někoho ubytování“. V marocké francouzštině (setkáváme se s ním i v jiných zemích, např. v Senegalu) získalo toto sloveso význam „přemístit obyvatele chudinských čtvrtí do nových objektů“. Slovo *barbu*, tj. původně „vousáč“, získává v islámském světě význam „konzervativní muslim“ (bradka je jedním ze znaků islámského integrismu)⁵. Váhali bychom u případu typu *corne de gazelle* (tj. druh typického marockého sladkého cukroví s mandlovou náplní ve tvaru půlměsice politého cukrovou polevou), které jsou na pomezí mezi kalkem (v arabštině ovšem „gazelí kotník“) a metaforou.

Závěr

Studium lexikálních zvláštností nemetropolitních variant francouzštiny přináší zajímavé výsledky, prozrazující mnoho o substrátových a adstrátových jazycích, starších stavech francouzštiny, případně o jejích dialektech exportovaných v dané době do kolonií, o společenských poměrech na tom či onom území a pochopitelně o jeho reáliích (gastronomii, přírodních podmínkách, kultuře apod.).

Ve francouzštině užívané na jiných územích najdeme velmi specifické a zajímavé případy významových posunů u celých lexikálních polí vypovídající o historických okolnostech kolonizace daného území. Zmiňme alespoň dva dobře známé a podrobně popsané jevy: (a) okruh výrazů přejatých z církevní terminologie, které se v Quebecu užívají jako klení (tj. *les jurons*) – konkrétně jde o slova *cuisse* (z *Christ*), *calice*, *tabarnac*, *ostie*, *calvaire*, *ciboire* aj., která se užívají místo nadávek souvisejících s vyměšováním a sexuálním životem, které se užívají ve Francii (např. *merde*, *bordel*, *putain*) (více např. Kadlec, 2005, s. 264–267), nebo (b) rozšíření významu u původně námořnických termínů v Akádii, Québeku, Louisianě aj. (tj. tzv. *français maritime*), např. *amarrer* místo *attacher*, *de l'autre bord* místo *de l'autre côté*, *chavirer* místo *renverser*, *paré* místo *prêt*, *embarquer (en voiture)* místo *monter* aj. (více např. Kadlec – Holeš, 2006, s. 113). Podobně vymezený okruh specifik ve francouzštině marocké sice nenacházíme, můžeme však přesto upozornit na skupinu výrazů s vazbou na náboženství, z nichž některé jsme zmínili i v našem článku (*mariage de jouissance*, *nuit du destin*, *laveur*, *barbu* aj.).

Na poměrně malém prostoru jsme se zde snažili poukázat na několik typů významových změn, ke kterým dochází v marocké (případně maghrebské) francouzštině. Příklady jsme čerpali ze slovníku obsaženém v knize *Le français au Maroc – Lexique et contacts de langues* (Benzakour – Gaadi – Queffélec, 2000). Mezi 780 marokanismy různé povahy jsme identifikovali několik desítek jednotek, které se jeví jako významové změny. Soudíme tedy, že jde o významnou skupinu jazykových zvláštností dané varianty francouzštiny.

⁵ Tento typ metonymií (popř. synekdoch) je jinak v jazyce zcela běžný, srovnejme např. *le peau-rouge* „rudokožec (Indián)“, *la mauvaise-langue* „zlý jazyk (o osobě)“, *le pied-plat* „patolízal“ atd. (Ducháček, s. 128).

Obdobné posuny však nacházíme i v jiných frankofonních zemích a proto se domníváme, že je důležité na tento typ zvláštností upozornit.

Bibliografie

- ANDRYS, ONDŘEJ: Několik poznámek k jazykovým zvláštnostem švýcarské francouzštiny. In: *Romanica Olomucensia* 22 – Supplementum, 2010, s. 5–8.
- BEN SMAIL, MOHAMED: *Dictionnaire des mots français d'origine arabe*, Tunis: STER, 1994.
- BENZAKOUR, FOUZIA – GAADI, DRISS – QUEFFÉLEC, AMBROISE: *Le français au Maroc. Lexique et contacts de langues*, Bruxelles: Duculot, AUPELF-UREF, 2000.
- BASE DE DONNÉES LEXICOGRAPHIQUES PANFRANCOPHONE, <http://www.bdlp.org/>, online 10. března 2010.
- BOUTAMMINA, NAS E. (2008): *Mots français d'origine arabe*, Beyrouth, Liban: Albouraq, 2008.
- CIDEF-AFI: *L'Année francophone internationale*, Québec – Paris: CIDEF-AFI, 2005.
- DUCHÁČEK, OTTO: *Précis de sémantique française*, Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1967.
- ELHOUSSI, MAJID: *Les arabismes dans la langue française*, Harmattan: Torino – Paris, 2001.
- GUEMRICHE, SALAH: *Dictionnaire des mots français d'origine arabe*, Paris: Seuil, 2007.
- HOLEŠ, JAN: „*Typologie de l'espace francophone : comparaison d'approches*“, In: *Acta Universitatis Palackianae, Philologica* 87, *Romanica Olomucensia* XV, Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 85–92.
- HOLEŠ, JAN: Pourquoi enseigner sur le Maghreb? In: *Romanica Olomucensia* 21, No. 2, 2009, s. 101–107.
- KADLEC, JAROMÍR (2005): *Francouzština v Kanadě*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2005.
- KADLEC, JAROMÍR: Jazyková situace a postavení francouzštiny v Alžírsku. In: *Časopis pro moderní filologii* 91, 2009a, s. 45–53.
- KADLEC, JAROMÍR: La situation linguistique et la position de la langue française en Tunisie. In: *Romanica Olomucensia* 21, 2009b, s. 20–25.
- KADLEC, JAROMÍR – HOLEŠ, JAN: *Francouzština na americkém kontinentě*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2006.
- KAPUSTA, ONDŘEJ: „*K jazykové situaci v jednotlivých oblastech Švýcarska*“, *xLinguae* Vol. 2, Issue 3, June, 2009a, s. 5–11.
- KAPUSTA, ONDŘEJ: „*Několik poznámek k jazykovým zvláštnostem švýcarské francouzštiny*“, *xLinguae* Vol. 2, Issue 3, June, 2009b, s. 12–15.
- LANLY, ANDRÉ: *Le Français d'Afrique du Nord*, Paris: Bordas, 1970.
- LECLERC, JACQUES: « *Algérie* », « *Maroc* », « *Mauritanie* », « *Tunisie* ». In: *L'aménagement linguistique dans le monde*, Québec, TLFQ, Université Laval, 2009. <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl>, online 10. března 2010.
- MAKKI, HASSANE: *Dictionnaire des arabismes*, Paris: Geuthner, 2001.
- NEUMANN, JOSEF – HOŘEJŠÍ, VLADIMÍR: *Velký francouzsko-český slovník I-II*, Praha: Academia, 1992.
- ORGANISATION INTERNATIONALE DE LA FRANCOPHONIE, 2009: <http://www.francophonie.org/>, online 8. dubna 2010.
- QUEFFÉLEC, AMBROISE – BENZAKOUR, FOUZIA – CHERRAD-BENCHEFRA, YASMINA, éds.: *Le Français au Maghreb, Actes du Colloque d'Aix-en-Provence (Septembre 1994)*, Aix-en-Provence: INALF-Presses de l'Université de Provence, 1995.
- QUEFFÉLEC, AMBROISE – DERRADJI, YACINE – DEBOV, VALÉRY – SMAALI-DEKDOUK, DALILA – CHERRAD-BENCHEFRA, YASMINA: *Le français en Algérie. Lexique et dynamique des langues*, Louvain-la-Neuve: Duculot, AUF, 2002.
- QUEFFÉLEC, AMBROISE – OULD ZEIN, BAH: *Le français en Mauritanie*, Paris: AUPELF – Hachette, 1998.
- WALTER, HENRIETTE – BARAKÉ, BASSAM: *Arabesques. L'aventure de la langue arabe en Occident*, Paris: Robert Laffont – Éditions du temps, 2006.

Doc. PhDr. Jan Holeš, Ph.D.

Katedra romanistiky

Filozofická fakulta

Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 10, 771 80 Olomouc

Czech republic

e-mail: jan.holes@upol.cz

ABSTRACT

The following text deals with certain postmodern ways of creation, their consequences and new relationships which appear when writers turn for their inspiration into literature, into works of other authors, where they borrow some characters from older or classical works, to implement them in the new environment of their own texts. The characters' qualities must certainly change after such treatment as we can see in the case of W. Allen's story *Kugelmass Episode*. There the writer uses Emma Bovary from G. Flaubert's novel to build the conflict. An analysis of Allen's story shows writer's intentions, their realization and humorous effect which such approach can bring.

Plurality became such a marcant sign of this era that it opened a space for a great variety present everywhere and in almost everything. The worlds in literature are not any exception. We cannot take existence of one world in a novel or story for granted because nowadays contemporary literature characters can often live in several literary worlds which may differ in many ways from the one we live in.

In W. Allen' short s story *Kugelmass Episode* (1991), the main characters travel from the real to literary world and vice versa. Such acting creates conditions for humor.These characters are Kugelmass, the university teacher who lives in contemporary New York, and his unusual mistress Emma Bovary, originally from G. Flaubert's eponymous novel.

Kugelmass is rather a boring middle aged man, who wants to make his tedious life a bit more exciting. He belongs to the real world of the story, so when he enters the world of literature to make his dreams come true, he appears there as a new character with all the consequences that such new violator may bring to the still literary environment and its text. Another shift comes when the classical novel character Emma Bovary moves from her 19th century fictional world to another world of contemporary New York to visit Kugelmass. The world around her is moving and changing in its natural course, so the effect of her arrival cannot have any noticeable impact on its quality. However, this act changes her literary personality, which should remain same. It biases her from the romantic to the pragmatic, however. Simply said, in New York she becomes more materialistic and acts in the due course.

The power that moves both Kugelmass and Emma Bovary from their natural environment to a new world is called metalepsis. Metalepsis has its origin in Greek where it represents any form of permutation. According to G. Genette metalepsis is a deliberate transgression of the narrative's frontiers, which may come from the author, from the narrator if these two are not identical, or from some character of the fiction (Genette, 2005). In case of W. Allen's story, we can speak about a clear metalepsis of characters, because at first it is Kugelmass, the character from the diegetic level of the fiction (the real level of the fiction), who violates its metadiegetic level (the fictional level) of the story. Later, Mrs. Bovary, the character from the metadiegetic level, repeats the same on the diegetic level by her trips to New York.

W. Allen, who is maybe more famous as a film maker, director and actor, uses metalepsis quite often in his films to create and foreground certain parallax and incongruity of the two worlds (fictional and actual) and their qualities. .The conflict in his *The Purple Rose of Cairo* (1985) is also based on metalepsis, as the main character is moving from the real world to her favorite film and vice versa and is expected to chose from them the one she wants to live in. The same if not more difficult task is to chose her life partner from the two identically looking characters, her favourite film actor and his film creation.

Another film, in which the author implied the same pattern, is *Mighty Aphrodite* (1995). There a cast of ancient Greek gods movee from the theatre to the story, which is set in contemporary New York, to give the main character either some advice , or to make comments on his deeds (as it was their usual function in the original environment, in the ancient Greek theatre).

In Kugelmass story fulfills metalepsis an important task too. It allows the main character's travels from one world to another, but this is not its only function. As I have already mentioned, metalepsis prepares basic conditions for production of humor which comes with incongruity of the two worlds and their characters. The character (Kugelmass), who comes from diegetic level, perceives the new world of metadiegetic level with the

logic and thinking of his original environment and vice versa. Yet, there are other ways the author uses to make us laugh, or if not laugh, then smile at least.

Presence of Emma Bovary in the aforementioned story is a sign of special relationships which G. Genette calls *transtextual*. These relationships come as a result of new creative ways and can be represented by the following shift in the links between Reality-Text, which stands for classical creative ways, to Text (1) – Text (2) – in which the new text (Text 2) is to a certain extent linked to some older one. Genette states that *transtextuality* overlaps five subgroups with *hypertextuality* being one of them. *Hypertextuality* itself comprises several categories: parody, pastiche, travesty, translation, adaptation or a shortened form of an artistic text and works marked by *hypertextuality* come as a result of either direct or indirect artistic transformation. The direct transformation can produce parody and travesty while the fruit of the indirect transformation or imitation can be pastiche, caricature and plagiarism too. Allen's text shows visible signs of parody in its literary sense, but it is not the same parody which we often mention when sensing something ludicrous. In literature, parody can be traced in works of Ancient Greeks; there also G. Genette finds many examples to support his theories on the subject. According to Genette, parody has a specific use, which can be humorous, but not always. He defines it as a playful transformation of subjects of the parodied text which changes its original style as it changes conditions of the parodied subjects, e.g. the environment, social status of protagonists or their existential form, and so on. It means that such characters can be shifted from the castle, where we find them in their original setting, to some stables or a village pub in the new text; and instead of aristocrats they can appear as peasants or villagers there, they can even be transformed into animals (*Batrachomyomachia* – Battle of Mice and Frogs). Relationship between the two texts, the original one and the new one, is often, but not always, satirical (Genette, 1997).

When W. Allen decided to use Emma Bovary as one of his characters, he certainly foresaw the effects and consequences which such act may bring to his text. He knew that this archetypal character from Flaubert's novel lived in 19th century in a little French town called Yonville as a wife of a local doctor. He knew about the emptiness of her life, about her ordinary husband and attempts to find excitement with two lovers. He also expected that all these details will rise in the reader's mind whenever the name of Emma Bovary appears somewhere.

Emma Bovary from W. Allen's story lives in Yonville too when she becomes Kugelmass' mistress. Kugelmass is tired of his monotonous life and dissatisfied by his second marriage. He misses excitement and finds out that only some secret romance could bring him desired refreshment and life energy. He says he is looking for a romance:

„I need to meet a new woman,” he went on. “I need to have an affair. I may not look the part, but I’m a man who needs romance. I need softness, I need flirtation. I’m not getting younger, so before it’s too late I want to make love in Venice, trade quips at ‘21,’ and exchange coy glances over red wine and candlelight. You see what I’m saying?“(Allen, W, 1991, p. 59)

According to him the romantic affair has to fulfill one important condition; it has to be untraceable, because another divorce and alimony would ruin the man completely. Kugelmass knows that mistress satisfying his requirements cannot exist in the real world. He thinks about famous literary characters who would fit his scheme and then the magician Persky calls him to offer an easy way to get to any book and meet any literary character he has ever dreamed about. Being pragmatic, Kugelmass chooses Madame Bovary and then he visits repeatedly her literary world. These two characters have a passionate affair and enjoy it very much. Emma admires this otherwise dull man for his unusual clothes, things he tells her about the real world of his time, and for the excitement which he brings to her still life.

„Emma, to be sure, was just as happy as Kugelmass. She had been starved for excitement, and his tales of Broadway night life, of fast cars and Hollywood and TV stars, enthralled the young French beauty.

“Tell me again about O. J. Simpson,” she implored that evening, as she and Kugelmass strolled past Abbe Bournisien’s church. “(Allen, W. 1991, p.62)

But then Kugelmass decides to take Emma with himself to visit the real world and, due to some technical problems, he is not able to send her back in time. This fact destroys their romantic moments, because elements of reality intrude their little world and Emma romantic becomes Emma possessing. She seems to prefer safety, and asylum to love, romance and adventure. While Emma in the novel is willing to break all the conventions of the time and leave her husband for her love to Rodolphe, when she comes to New York, she either wants to get back in time, so that nobody notices her absence, or to marry Kugelmass. The shift from literary dimension to the dimension of reality changes her desires from romance and adventure to security. Elements of reality take over romance, changing thus quality of the relationship, which is not ideal any more and moves towards its end.

With regard to these, if we compare original Flaubert's text, which now becomes the text A, with Allen's story, here as the text B, we can spot several similarities between Mrs. Bovary and Kugelmass'character:

Text A

- 1A) Mrs. Bovary is married and she feels bored with her life.
- 2A) Mrs. Bovary treats her husband with contempt.
- 3A) Mrs. Bovary looks for a romance and excitement.
- 4A) Mrs. Bovary looks for the Ideal
- 5A) Mrs. Bovary finds excitement in her lovers' arms.
- 6A) Mrs. Bovary commits suicide to avoid financial bankruptcy.

Text B

- 1B) Kugelmass is married and bored with his life.
- 2B) Kugelmass treats his wife with contempt.
- 3B) Kugelmass looks for excitement and romance.
- 4B) Kugelmass looks for an ideal relationship.
- 5B) Kugelmass finds romance and adventure with Mrs. Bovary.
- 6B) Kugelmass contemplates suicide to avoid future financial problems but, accidentally, he ends up in a book, out of the real world.

It seems clear that Kugelmass' character is a transformation of Flaubert's Emma Bovary. In the new text its plot moves from 19th to 20th century and the young and intelligent French middleclass woman becomes Professor of philosophy Kugelmass. While Mrs. Bovary is charming, Kugelmass is not a very handsome man. However, there is his intelligence which makes him attractive for women. Emma Bovary, in the original book, is looking for an ideal man for herself and Kugelmass for an ideal relationship with regard to certain materialistic conditions. Emma Bovary is energetic and she acts. To solve her existential problems she commits suicide. Kugelmass is passive. He needs somebody to solve his problems. At first it is a psychologist, then magician Persky. Kugelmass only speaks about suicide, but he is not really going to commit it. His end, like the beginning of his romance, comes from the mediator's hands. Due to the failure of magical box, Kugelmass finds himself imprisoned in a Spanish grammar book, which is the end of his existence in the both worlds, in the real one, where he lived and in the literary one, which he visited. Such end contains a clear mark of irony, which is implicitly present in many postmodern texts. Although Kugelmass' gets into a book, he cannot become a literary character, but only a picture or a word in the Spanish grammar, where he should stay ever after, dogged by the indirect verb *tener* (to have), and at that point, he has got nothing, but stillness of the surrounding pages.

If we speak about the use of classical in postmodern art, then we should pay attention to certain ideas of Umberto Eco's. He says that statements like Sherlock Holmes was a bachelor, Little Red Riding Hood was eaten by a wolf and then a hunter rescued her, or Anna Karenina commits suicide will stay true forever and no one can ever change this status. Here I could add several statements of the same value about other literary characters, because if it is undoubtedly that Anna Karenina committed suicide, then also Emma Bovary solved her problems in the same way. With respect to these two, who is Emma Bovary from Woody Allen's short story then? The one who solves her problems by leaving the real world and returning to the world of literature. It might seem that here are two characters of the same name, but as I have already explained, here is only one, the character from Gustave Flaubert's novel, but borrowed by another author to serve his own creative intentions, as it can happen in postmodern literature. In Flaubert's novel, Emma Bovary represents an educated 19th century woman, who had no adequate opportunities and whose position in the men's world was insecure in that time. In Allen's story her character changes with her position, which is not central.

By his theories, Jean-Francois Lyotard, the great philosopher of postmodern times, claims the end of great metanarratives as one of the signs defining postmodern era. While 19th century society took for granted the men's dominant role within the society altogether with subordinated, socially insecure status of women as one of the legitimizing myths of the capitalist society, 20th century starts the process of even changes which brings the new sign of equality to replace the traditional one. Consequently, here is the sign of equality between the two sexes now, and between the importances of their stories too. And here comes Kugelmass as a parody of Emma

Bovary in the centre of the story, which reflects different times and social positions. In 20th century, due to certain social changes, divorce can mean financial and social insecurity also for the man like Kugelmass. While Emma Bovary's story depicts with sadness the great tragedy of empty life which was the ordeal of intelligent women from the contemporaneous middle class, Kugelmass' story presents egoistic desires and expectations of one man, so all his complaining and reasoning sound silly and ridiculous. In this story, parody changes the great tragic story of 19th century middleclass women into a little, ridiculous, egoistic tale of an individual man. Direct transformation of the original text changes the elements of tragedy so much that the whole mode of the new work is marked by a high level of irony and the elements of tragedy from the original gain a new humorous qualities in this new environment.

Bibliography

- ALLEN, W.: Postava Kugelmasse. In: Vedlejší účinky. Praha: Argo, 2003.
- ALLEN, W.: The Kugelmass Episode. In: Side Effects. New York: Library of Congress, 1991.
- CHATMAN, S.: Příběh a diskurs. Narativní struktura v literatuře a filmu. Brno: Host, 2008.
- DOLEŽEL, L.: Heterocosmica. Fikce a možné světy. Praha: Karolinum, 2003.

- DOLEŽEL, L.: Kapitoly z dejin strukturální poetiky. Od aristotela k Pražské škole. Brno: Host, 2000.
- ECO, U.: O některých funkčích literatury. In: O literatuře. Praha: Argo, 2004.
- ECO, U.: The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts. Bloomington: Indiana University Press Press, 1984.
- EVANS, P.: 1989. Motivation and Emotion. London: Routledge, 1989.
- EAGLETON, T.: Criticism and Ideology: A Study in Marxist Literary Theory. London. New Left Books, 1776.
- FLAUBERT, G.: Pani Bovaryová. In: Pani Bovaryová, November, Blázne pamäti. Bratislava: Tatran, 1989.
- FORT, B.: Úvod do sémantiky fikčních světů. Brno: Host, 2005.
- GENETTE, G.: Metalepsa. Bratislava: Kalligram, 2005.
- GENETTE, G.: Structuralism and Literary Criticism. In: Figures of Literary Discourse. New York: Columbia University Press, 1982.
- GENETTE, G.: Palimpsests. London: Nebraska University Press, 1997.
- KALAGA, W.: Mlhoviny diskursu. Brno: Host. Teoretická knihovna, 2006.
- KRISTEVA, J.: Revolujtion in Poetic Language. New York. Columbia University Press, 1984.
- LOTMAN, J., M.: Štruktúra umeleckého textu. Bratislava: Tatran, 1990.
- LYOTARD, J. F.: O postmodernismu. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993.
- MACEY, D.: The Penguin Dictionary of Critical Theory. London: Penguin, 2001.
- MARHALL, K.: Teaching the Postmodern Fiction: Fiction and Theory. New York-London: Routledge, 1992.
- McHALE, B.: Constructing Postmodernism. London, New York: Routledge, 2001.
- McHALE, B.: Postmodernist Fiction. London, New York: Routledge, 2001.
- MICHALOVIČ, P.: Dal Segno al Fine. (Románové podoby eroza). Bratislava: Petrus, 2003.
- MIKO, F.: Význam, jazyk, semióza. Nitra: VŠPg, 1994.
- MIKO, F.: Analýza literárneho diela. Bratislava: Veda, 1987.
- NUNNING, A.: Lexikon teorie literatury a kultury. Brno: Host, 2006.
- NEWTON, K.: Jak interpretovať text. Blansko: Periplum, 2008.
- PAVEL, T. G.: Fictional Worlds. USA: Harvard University Press, 1986.
- PETRÍKOVÁ, D.: Transtextuálne vzťahy. Paródia, pastiš. In: Podoby ironického módu. Nitra: UKF, 2000.
- PLESNÍK, Ľ a kol.: Tezaurus estetických a výrazových kvalít. Nitra: UKF, 2008.
- POPOVIČ, A. - LIBA, P. - ZAJAC, P. - ŽILKA, T.: Interpretácia umeleckého textu. Bratislava: SPN, 1981.
- POPOVIČ, A.: Komunikačný charakter interpretácie umeleckého textu. In: Literárny text literárne vzdelanie (štúdie) Bratoslava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1981, s. 35-55.
- POVCHANIČ, Š.: K poetike Flaubertovho románu. In: Literárne grafikony. Bratislava: Stimul, 1996.
- POVCHANIČ, Š.: Medzníky európskeho románu. In: Pani Bovaryová, November, Blázne pamäti. Bratislava: Tatran, 1989.
- RICOEUR, P.: The Conflict of Interpretations: Essays in Hermeneutics. Northwestern University Press, 1974.
- VŠETIČKA, F.: Kompoziciána. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986.
- WALDNEROVÁ, J.: Humor a intertextualita. In: X Linguae.eu : European Scientific Language Review. - ISSN 1337-8384. - Vol. 2, no. 1, 2010, s. 23-27.
- WALDNEROVÁ, J.: De/konštrukcia fikčných svetov. Nitra: FF UKF, 2008.
- WALDNEROVÁ, J.: Postava pani Bovaryovej v poviedke W. Allena. In: Kultúra-priestor interdisciplinárneho myslenia 4. Nitra: FF UKF, 2005, s. 189-197.
- WALDNEROVÁ, J.: Parody in Wilson's Novel No Laughing Matter. In: Poetics of the Text. Nitra: FF UKF, 2002, s. 123-128.
- ZAJAC, P.: Žánrová koncepcia literárneho textu. In: Literárny text literárne vzdelanie Bratislava: SPN, 1981, s. 57-84.
- ŽILKA, T.: Vadamecum poetiky. Nitra: FFUKF, 2006.
- ŽILKA, T.: Postmoderná semiotika textu. Nitra: FF UKF, 2000.

Filmology

Mighty Aphrodite. Created by W. Allen: 1995. Running time: 95 min.
 The Purple Rose of Cairo. Created by W. Allen: 1985. Running time: 84 min.

PaedDr. Jana Waldnerová, PhD.
Jazykové centrum
Filozofická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa
Hodžova 1, 949 74 Nitra
Slovakia
e-mail: jwaldnerova@ukf.sk

ABSTRACT

Seemingly a long-time-ago-ceased European Gothic-Romantic tradition has recently been experiencing its revival. Contemporary trends of “Dark Romanticism” or Neo-Gothicism are often viewed as a continuum of the original gothic storytelling of the 19th century. The European tradition is combined with the new, flamboyantly bittersweet taste of Hollywood production and American Southern School of Gothic and Macabre fiction of the late 20th and early 21st century. Writers like A. Rice, R. Mathesson, J. Whedon, Ch. Harris, S. Meyer and L.K. Hamilton, established a distinctive way of vampire portrayals.

Vampires Today

Dark and dangerous, deeply passionate sex symbols with gleaming eyes shadowed by the elusive veil of sorrow and mystery - undead, beautiful and immortal. The vampires - children of ancient legends and myths embodying qualities that had been denied to mortals once and for ever - eternal life, youth, wisdom, supernatural powers and enormous sex appeal.

Forbidden and violently suppressed desires of mankind gave rise to new dark and attractive visions of these cursed blood-sucking creatures enabling them to make their way out of old wife tales and entrench in the world of fiction and media. Vampire novels, part of “decadent” gothic and mystery fiction, were introduced to public in the 19th century. Motifs of S. Le Fanu’s Carmilla¹ (1872) and B. Stoker’s Dracula² (1897), European vampire classics, have been feeding the genre ever since. Moreover, with the help of Hollywood production, vampires and vampirism has been experiencing the revival: In 1994, Ann Rice’s Interview with the Vampire: The Vampire Chronicles³ (1994, directed by Neil Jordan) revitalised the decadent attraction and so did series such as Buffy - The Vampire Slayer⁴ (1997-2003), and Angel⁵ (1999-2004). Contemporary releases of S. Meyer’s Twilight⁶ saga movies (2008-2011) and Charlaine Harris’s True Blood⁷ (2008 – still on) series (based on Sookie Stackhouse books, 2002-2010) added a new dimension to the genre: a sensitive and caring “villain” was born. Needless to say, that is a logical, well-paying off American-dreaming continuum of a lonesome, sad and - surprise, surprise - un-dead myth of F.F. Coppola’s Dracula (1992) movie of the early 1990s. Despite all the red-lit stickiness and sweetness of such a romancing, American narrators and film directors took a distinctive (daring) turn: Whereas European classic narrations of the genre clearly manifest their male dominance – a fiend is decapitated/stabbed/burned by a male “saviour” – American narrators had their feminist go: a female, martial art-trained vampire slayer (Buffy by Joss Whedon), a telepathic waitress (Sookie Stackhouse by Charlaine Harris) and a sexually-vampire-resistant reanimator (Anita Blake by Laurell K. Hammilton) would solve the fang-popping problem. Aside of this “gender” issue, one more reversal has been implemented by the “next” generation of “feminist” (in a sense) Southern Gothic writers: eternal romancing in which vampires not always appear to hold their sinistrous positions, but, accidentally fall in love with humans. The consequence: equilibrium between good and evil is dangerously put off balance. The struggle for “vampire soul” begins. Despite this fact (or because of it), the American crew owes a lot to the European vampire tradition.

¹ LeFanu, Joseph Sheridan. “Carmilla”. 1995. In: The Penguin Book of Vampire Stories. London: Claremont Books.

² Stoker, Bram. Dracula. 1997. New York: Tor.

³ Interview with a Vampire: The Vampire Chronicles. 1994. Neil Jordan. USA.

⁴ Buffy, the Vampire Slayer. 1997. Joss Whedon. USA.

⁵ Angel. 1999. Joss Whedon. USA.

⁶ Twilight. 2008. Catharine Hardwicke. USA.

⁷ True Blood, season 1,2. 2008-2009. Alan Ball. USA.

An Old Wife's Tale

Prior to this up-to-date charming, all-the-way-down melancholic, breath-taking and, according to Stephenie Meyer, literary luminous "American" chevalier vampire archetype, there used to be a creepy bony monster, its shape bearing only a poor resemblance to decent human form. Original "gothic-born" vampires were evil-cursed creatures, ranking their ancestors back to pre-Biblical times when gods and demons had been walking the earthly grounds. Ancient Indian epics were populated by vampires of various kinds. Majority of world literary provenience knows the story of Prince Rámajá fighting these blood-suckers when rescuing his beloved wife Sítá. Chinese legends are also inhabited by she-demons feeding on human blood – they prefer male blood in particular. Vampires lurked also from Arabian tales and made a remarkable entrance to Christian world via Sumerian/Babylonian texts and Jewish legends about Lilith, a female demon. Though the legend varies according to the teller's religious background, the point remains unchanged: Lilith, be she a Babylonian demon (a spirit, as a Wiccan would put it) or Adam's first wife (as a Cabalist would say), committed adultery with Satan (Isaiah, 34:14); and as the result of that deed, vampires – creatures of the night – came to their un-dead existence. In Christian oral tradition, Satan is not supposed to look good and in his true shape even not human. Hence, the very first vampire portrayals in Western culture were those depicting vampires as half-humans (thanks to Lilith – before she sinned, she was a beauty) and half-animals, ragged and awfully ugly. Some of them resembled human-size bats; the others looked like wolves. As for more illustrative example of twisted body (as they were born in sin) and devilish mind of a vampire predator, Gothic gargoyles (or rather chimeras, not the actual waterspouts) should be addressed. These embody a full-extent Christian connotation to their unholy origins (clawed wings, horned heads, sharp fangs, deformed and mixed features). Ironically enough, these chimeras date their rising only two centuries back. Probably the most famous chimeras are those of Notre Dame, Paris in France (undoubtedly a model of F.F.Coppola's visualisation of Count Dracula in his wolf-like form) and of Chrysler building in New York, the USA. So much for the visual image of ancient vampires; more interesting issue is their supernatural legacy. As their parents had been less than ordinary creatures, the legend took for granted that vampires were possessors of quite a few extra abilities. Commonly anticipated ability to fly (easily traceable down their father's blood line – the fallen angel heritage) had been accompanied by the ability to change shape; later on, the ability to vanish or disperse into mist was granted. And as some persons were not able to resist the call of the wild despite unattractive body form - sheer lust for unbound erotic adventure, one may assume, – vampires acquired supernatural mind power. They would certainly not call it "hypnosis" until Freudian era (or until Van Helsing, Bram Stoker's vampire slayer, applied this technique on Mina Harker – Dracula's prey, to read her subconscious mind and trace the Count down), but the mind manipulation or temporal lunacy would meet the mental state of poor victims. However, at the very beginning of so called "Vampire Era" in literature, vampires were rather unattractive, animal-like misfits reeking of rotten moss soil with nothing sexually appealing in them whatsoever. Such were John Polidori's *Vampyre* (1819), Byron's nameless one in *Fragment of a Novel* (1816) and J.M.Rymer's *Varney, the Vampyre* (1845), to name just a few. As for the form of the given narratives, all of them follow the line of mystery genre building the tension evenly through the Unspeakable and Unnameable; probably the most notable one would be the Byron's – as it is composed in a wannabe-a-diary-entry style, but he drops it a half way through. All those villains were of male gender and they all were evil to the bone.

More than sparkling change in vampire appearance accompanied by daring gender shift and a smooth erotic disclosure (foregrounding the paths the genre would be roaming in 25 years from then), occurred almost half a century later, in 1872. J. Sheridan Le Fanu, a naturally born Irish writer and a journalist, had devoted his life to eavesdropping on old Irish ghost/mystery folk tales and legends and decided to make a decent living on re-writing them. With a little help of Swedenborgian "supernatural real" (real world is just a reflection of supernatural world to which we gain access via our dreams and sudden night-time, preferably moon-lit, visions and omens) and immanently omnipresent "decaying" Anglo-Irish culture (long and bloody pre-Christian and pre-Roman history accompanied by flashes of decadence), he brought to life stunningly beautiful, melancholically mysterious and irresistibly attractive Countess Karnstein – Carmilla.

Sheridan Le Fanu's Queen of Cursed Love - Carmilla

Keeping the canon of Gothic mysteries, Le Fanu decided to place his tale into veiled and wild country of Styria – somewhere beyond Austria, where the forests are deep and dark, roads are winding and unpaved and people are simple and uneducated. Emotions and belief rule their lives. And among them, there lives a maiden, innocent as first snow and lonesome as an almost adult teenager (19) in the middle of a forest might be. Laura, the heroine and –another turn in vampire mystery genre – the narrator, is a classic romantic female character: She and her father inhabit a medieval castle, she is young and beautiful, her mother tragically deceased; she is living in isolation and craving for eternal love she has learnt about in her books. The atmosphere is picturesque but solitary and melancholic: "It (castle) stands on a slight eminence in a forest. The road, very old and narrow,

passes in front of its drawbridge, never raised in my time, and its moat, stocked with perch, and sailed over by many swans, and floating on its surface white fleets of water lilies.” (Le Fanu, 1995, pg. 72). The castle (male principle – civilised, organised, settled, Apollonian, and thus rational) dominates over the moat (female principle, long unnourished, as the description suggests) and the forest (wild, uncivilised, unexplored, Dionysian and so emotional and mystic to counterpart the rational). It takes several miles to get to the nearest inhabited village and even several days to reach another castle - inhabited by equally solitary and “old” (telling the others’ age might be quite tricky when you are 19) General and his young foster daughter (already dead of a strange malady in the time the narration takes place). To reach the nearest inhabited spot means to walk through the forest (thus stepping outside the well-known rules and face the chaos and the tempting unknown) and pass by a ruined village with an equally perished chateau and a roofless church (shaking the surety of well-established traditions and believes) offering a melancholic meditation on people who once inhabited the place – the noble Karstein family. The forest itself (as forests usually are in mysteries and gothic narrations) is a place where the supernatural and the suspense dwell, supported by village talks. Into the atmosphere of such an everlasting desire, mysterious beauty and seductive wilderness, Carmilla, a heartbreakingly attractive temptress, makes her theatrical entrance. On one calm moon-lit night, Laura, her father, the governess and a maid walk down the drawbridge (stepping out of the safety of civilisation and putting their feet towards the chaotic and mysterious forest) when there is a medievally decorated carriage approaching them. They witness an accident caused by an ancient stone cross (again, Christian tradition popping out) at the foot of the drawbridge – horses dragging the carriage get frightened and the carriage runs on a big tree root and gets down on its side. Carmilla – a beautiful young lady of a noble origin – is left behind with Laura and her father to take care of her. Carmilla’s mother swears Laura’s father not to ask their surnames until she returns and conveys it on her own will. Then, she makes a prompt departure. Laura’s father invites Carmilla to his castle - there comes the established tradition to be kept in future vampire writings: a vampire cannot enter a habitat without being invited. Carmilla appeals to Laura in each and every way – for she is the most beautiful being she ever met: “She was sitting up; her slender pretty figure enveloped in the soft silk dressing gown.... (..) It (her face) was pretty and even beautiful; and when I first beheld it, wore the same melancholy expression.(..) She was slender, and wonderfully graceful.(..) Her complexion was rich and brilliant; her features were small and beautifully formed; her eyes large, dark, and lustrous; her hair was quite wonderful, I never saw hair so magnificently thick and long...(...) I have often placed my hands under it, and laughed with wonder at its weight. It was exquisitely fine and soft, and in colour a rich very dark brown with something of gold. I loved to let it down ... (..) she lay back in her chair talking in her sweet low voice...” (Le Fanu, 1995, pg.85, 88). Laura is happy to have a companion to share her dreams and desires with; later on even her bed. Carmilla possesses the sweetest voice that keeps calling on Laura in her restless dreams and night visions – lures her and comforts her; she finds herself desperately attracted to Carmilla who appears to feel the same way about Laura: “She used to place her pretty arms around my neck, draw me to her, and laying her cheek to mine, murmur with her lips near my ear, “(...); if your little heart is wounded my wild heart bleeds with yours. In the rapture of my enormous humiliation I live in your warm life, and you shall die – die, sweetly die – into mine...”. (Le Fanu, 1995, pg.89). Laura is scared but still fascinated by seductress’ charms: “Her murmured words sounded like a lullaby in my ear, and soothed my resistance into a trance, from which I only seemed to recover myself when she withdrew her arms.” (Le Fanu, 1995, pg. 90). Further on, Laura refers to kissing and cuddling. Carmilla expresses her affection towards Laura: “I have been in love with no one, and never shall, (...) unless it should be you.” (Le Fanu, 1995, pg.98). By deliberately chosen vocabulary and detailed description of vampires’ appearance, visage and overall style, Le Fanu set up a highly aesthetic standard for the genre, adding a number of more than significant novelties to already existing vampire mythology: 1. Vampires are not ugly, stinky and uncivilised beasts. Vampires are beautiful, noble, charming and well educated human-like creatures – preferably awesome-looking young ladies. 2. They use their perfect bodies to appeal on human sexual urges. 3. They use their age-earned wisdom to charm mind of their human preys. 4. Despite their beautiful and charming appearance, they are malicious fiends of hell and there is not a single atom of good in them. 5. They do not particularly like sunshine, but if fed well, they can stand daylight. 6. A vampire cannot cross a threshold of any habitat unless invited to. 7. Vampires are bound not to leave their burial soil and they seem to be somehow tied to their names, too.

Moreover, Le Fanu, was the very first one to compose the narration in the form of a confession letter about stunningly frightening and still pleasant erotic lesbian adventure – the initiation into the world of guilty pleasures of the adults. The end of the story - assassination/decapitation of Carmilla, the lesbian vampire (her victims were young women in their late teens, exclusively), by male protagonists – seemed to satisfy those Victorian moral norms: love of a woman to another woman was sinister and sinful; therefore it could not and should not be accepted (though Hollywood producers made a fortune on it).

However, Le Fanu had paved the path of erotic and sexual adventure in vampire narratives; the path to be walked by his fellow citizen Stoker to far greater and daring extend in his lascivious Transylvanian hunt-down adventure of Count Dracula.

Stoker's Count D. – Sexuality as Guilt

Bram Stoker, an Irish writer, a journalist and a critic, had always been attracted by the mysterious and the occult. A member of Golden Down, an occult society, Stoker himself possessed some extraordinary abilities. Not much is publicly known about that part of his life but the fact he died a mysterious death – a total physical exhaustion. Eleven years before he made such a stylish exit out of this world, he had met F.D.Roosevelt – while touring the USA with his spicy and wicked novel Dracula. The meeting would be rather insignificant had Stoker not foretold Roosevelt's presidency long before it actually came into question. However, no other Pythian deeds of Stoker made it to chronicles; the only issue that keeps him eternally alive is his break-through novel Dracula.

Since its first publishing in 1897, Dracula seems to have been leading an independent existence of its own. In the course of centuries, with a great help of Hollywood production of the early 20s of the last century, the mighty vampire of dark and enigmatic Transylvania have managed to grow into a prolific father of a huge army of the un-dead and feared. He himself, a sexy, noble, well-educated, powerful superantihero much followed the line of his fellow-breed Carmilla, Countess Karnstein. Stoker's inspiration can be easily traced back to Le Fanu's narrative: Count Dracula lives in a distant, almost unknown country of Transylvania (Romania) in an isolated, half-ruined, feared and densely turreted castle (here comes the phallic dominance again) in the middle of the Carpathian Mountains. The Count presents himself under his old family name, as there is no one in "civilised" world to remember neither his ancestors nor descendants (if any); he cannot leave his soil and so he continues dragging a spare container filled with it everywhere he goes. When fed well, he looks stunning; he masters the art of mind manipulation, re-animation and shape-shifting – whereas Carmilla could transform herself only to a black cat, Dracula has more potential at his disposal and transforms into a werewolf (Transylvanian legacy of varkolaci), a bat, a rat, green mist and an unspeakable monster. Even in the shape of a werewolf and that of a monster, his sexual attraction is enormous – he manages to lure young virgins to have an orgy with him. To do so, he uses their own sexual appetite violently suppressed by stiff Victorian society and its taboo approach towards female sexuality. Still, Stoker toes the line of Christian belief that a woman is naturally born sinful and through her lust and desire the evil/devil/Satan enters our world. But religious and sexual myths are not the only ones discussed in Dracula. Stoker skilfully manages to point to a number of taboo issues in the book: scenes of zoophilia (Lucy Westenra seduction in cemetery), sacrilege (opening Lucy's tomb, breaking the host), hypocritical piety and dignity (Mina and Lucy have a good laugh while reading epitaphs of "beloved and caring husbands" carved on tombstones at Whitby cemetery), infant sacrifice (Dracula's nymphs feasting on an infant that Dracula bought off a village woman), drug addiction (Dr. Seward is heavily addicted to morphine), abuse of humans in benefit of science (showing the conditions and experimental procedures in Dr. Seward's lunatic asylum) and castration (Dracula's final execution scene) reflect the state of decadent (and decaying) Victorian society. Apart from social and religious issues, Stoker greatly contributed to and changed the vampire myth: whereas Carmilla was turned into a vampire by a "naturally born" one of the kind, Dracula managed to do this by his own will: he cursed God and proclaimed himself to be his archenemy. By doing so, he had became a creator himself, he possessed the powers to "give eternal life" (Stoker, 1997) - meaning to rise once dead to an un-dead existence and have them under his command. Moreover, in the character of Dracula, Stoker managed to capture the human thirst for knowledge and power – the acquisitions lost with the Original Sin. Owing a lot to Christian mythology, Dracula is known for his particular allergy to the obvious props: Holy Water, Holy Host and a crucifix. As for general account, he also dislikes garlic and can be killed by a sharp wooden stake run through his heart or by decapitation (preferably both should be applied to kill him for good). Other kind of injury can be healed quickly.

And whereas only a little is known about Le Fanu's choice of the name for his vampire Countess (mostly phonetic estrangement), Stoker put a good effort in his choice. Inspired by Emily Gerard's *The Land Beyond the Forest: Facts, Figures and Fancies from Transylvania* (1880), he fell for a Romanian warlord Vlad Tepes, the Impaler. Known for his cruelty in dealing with enemies and his peasants, Tepes had been an ideal model for Stoker's blood-sucking and merciless Count adding more historical credibility to Stoker's narration. The account that Stoker made was not only to the vampire archetype itself, but to the genre in general. His novel represents a multifaceted experiment, not only due to the taboo topics discussed, but and above all due to the form it was written in. The narration is delivered by journal entries of 3 main protagonists: Jonathan Harker, Mina Murray and Dr. Seward. Their personal utterances (1st person singular) are complemented by newspaper articles (3rd person narratives, objective) and letters exchanged, so the reader is provided a multi- perspective picture of the happening. Dr. Seward even makes use of a phonograph – a queer invention of Stoker's time. The composition as such was a unique and innovative insight into those days society.

With the rise of film industry, the two significant vampire narratives – Carmilla and Dracula finally managed to cross the oceans of time and made it over to wide public in the New World. And the era of erotic, luminous, lascivious and weeping vampirism has begun.

True Blood - A Southern Housewife's Fantasy

*"I don't trust you. You're a vampire. Or is that an offensive term? Should I say 'undead American'?"
(Buffy, The Vampire Slayer)*

With the rise of Hollywood movie industry, vampires' popularity grew rapidly fast. Since Max Schreck appearance in Nosferatu (1922), many remakes of Dracula (1897) have been made. Leaving behind Christopher Lee's long vampire career, the most remarkable turn in vampire myth appeared in F.F. Coppola's Dracula (1992). Coppola visualised Stoker's Dracula (1897) from the most erotic perspective that one can imagine. The evil virgin ravisher was depicted as affectionate, melancholic outcast looking for the love of his life in vast ocean of time. The original Impaler's story has been drastically modified and remythologised. Coppola introduced a completely new Dracula: Tepes, a loyal knight and a warrior defending the Romanian borders against Turks, had been mischievously betrayed: While being in the battlefield, his young and beautiful wife had been delivered a letter announcing his death. As she could not bear it, she committed suicide. On his return, Dracula found only her dead and water-soaked body stretched on the floor of his castle's chapel. Mad with grief, hatred and helplessness, he cursed the Lord, renounced his belief, and buried his sword into a huge medieval stone cross towering over the altar (the phallic dominance is the essence of this movie all over). The cross and all candles in the chapel started to bleed dark red liquid and Dracula grabbed a goblet and drank (for "blood is the life" creed). Since this scene on, the archetype of a vampire has never been the same.

Further on in Coppola's movie, the spectator encounters the Count in his castle greeting a visitor – Jonathan Harker, a young London lawyer. Harker is about to help the Count to move to London. While discussing the business, the Count comes across a picture of Harker's fiancé. It is his long lost love - Romanian princess, Count's wife. Dracula gives away and tears start falling down his cheeks. A new vampire archetype is born. The sensitive, loving villain, who does what he must (i.e. sucks blood out of people) because he is in pursue of his lost love – who, according to Christian mythology – is condemned to eternal roaming on Earth because she took her own life (which is a rude violation of God's exclusive right). So Dracula moves to London and meets Mina – reincarnation of his suicidal princess – and charms her by his looks (literally – he uses hypnosis to awake her love and libido). Dark passions come to play – he seduces her (makes love to her in her semi-dreaming state) and she agrees (fully awake) to drink his blood in order to become a vampire herself and unite once and forever with her prince. Stricken by sudden moment of illumination, Dracula realizes that he is bringing her over to the dark side – and she would lose her soul because of him one more time. He tries to talk her over from drinking his blood, but she is just too deep in it already and she would not give up. Suddenly, the act is violated by Dracula's hunters: Harker, Dr. Seward, and Van Helsing (the metaphysician and former priest of Dracula's chapel). Dracula disappears and the hunt continues in Transylvania. The hunters and preys meet at the gate of Dracula's castle and the last fight sets off. Dracula is wounded, but not dead and Mina has almost fully turned into a vampire. Dracula tells her to let him die. She drags him into the chapel and stabs his heart with a stinger. Then she decapitates him. By her act he finds his peace and forgiveness. His soul has returned back to the light side and he is no vampire monster anymore. She kisses him and realizes, she herself has been freed of the vampire seal. By this closing scene, another turn occurred in American vampire portrayals: after long-pursued era of Van Helsingish – aka male – vampire slayers, female heroines (or rather simple-minded young women) with flexible bodies and sharpened wooden stakes/swords came to scene.

Not long after Copolla's Mina had killed the most feared vampire in vampire history, Buffy, the first true she-vampire slayer entered the stage and occupied it for several years. Male vampires were shaken to the bones just by hearing her name. Trained, blue-eyed and blond-haired teenager charmed vampires, demons and evil magicians. And majority of them would desperately fall in love with her (or her warmth of life). She killed them all but Angel. Instead of running a stake through his heart, she asked her lesbian witch to find him a soul so he could safely return to the light without the necessity to be definitely killed. By doing so, Buffy animated another gothic freak – the vampire with a soul. Until Buffy, vampires had been soulless creatures condemned to eternal roaming on Earth. Bringing the soul issue to the scene, vampires were given the hope of salvation. After such misdoing, American vampire provenience experienced a boom of moralizing vampires trying to solve Shakespearian dilemma: to drink human blood or to die (or to live on rats and ill people, as Anne Rice suggests in her Interview with the Vampire, 1976).

The deliverance was finally delivered by Charlaine Harris in 2002. The Southern Gothic School writer made a great contribution to unholy world of blood by inventing a synthetic substitution of the real liquid. With the help of True Blood (as the artificial bottled blood was called), vampires were able to bring their existence out of the dark corners of dilapidated suburbs and squatted habitats and make it publicly known. They opened bars and started to run their own businesses (mainly night-time enterprises). They were charming and not particularly choosy about their business and love partners – no racial or social discrimination – as long as they could make a fortune on it. They were not particularly scrupulous about anything but their own blood – the most valuable drug

on the market. Due to that it has become lethally dangerous for a vampire to roam on their own in dark alleys and streets. There are drainers awaiting their chances to drain and slaughter an unaware prey.

Harris's speciality (apart from the synthetic Japanese blood) is ascribing a unique ability to each vampire. Each of them has a different "gift" acquired when brought over to the dark side. In contrary to Draculian stereotype, True Blood (2008) vampires cannot change shape - shape-shifting is an extra category with Harris. All her vampires are "bitten" vampires and they are ruled only by their creators. They usually run their own businesses and copy the human world organisation - they are organised into "kingdoms" within the real states of the USA, they hold "just" trials and fight unholy wars. Moreover, Harris played the patriotic tune: Her most popular True Blood (HBO TV series based on her Sookie Stackhouse books) character, a vampire called Bill Compton, has been turned a vampire in the time of the American War of Independence. He is charming, death cold, and brave, patriotic, caring, he knows manners and respects majority of constituted human rights. He is a democrat (and shares more than a name and party with Bill Clinton). He hates to see women humiliated or abused but respects them as equal partners (in the terms of human-vampire equality). He does not breathe and does not need to use a bathroom (except of keeping him tidy and neat) and makes an excellent lover. His hair and eyes are dark with passionate glow; his skin is pale and cool to touch. He bites only when his human girlfriends allow him to (or when he is too excited to hold the instinct back). Owing to the European stereotype, he is not a big fan of garlic, silver and he is highly allergic to sunlight. As a contrary to Draculian archetype, he can walk into the church, can touch the cross with no difficulties (unless made of silver) and probably would not react to the host or holy water (but there has not been a chance to test it, yet).

Charlaine Harris started to write her Southern Vampire Saga in 2002. Set in a small town of Bon Temps, Louisiana, the narration depicts ups and downs of ordinary and average small town Americans and their interaction with a newcomer – a vampire who has just moved in. The minute the vampire walked into a local bar, he charmed Sookie Stackhouse, a telepathic waitress and the greatest local freak. Sookie (26) lives with her grandmother on a remote spot in the forest. Her parents died tragic death in the flood when she was 9. She is desperately craving for true love and first sex, but none of the locals want to date her despite her American dreamgirl looks (blue eyes, blond hair, nice breasts, and firm body). They all are scared by her mind reading ability – all but Vampire Bill. Harris said she created Vampire Bill from the "kitchen sink" fantasies – low-cost dream standards of Southern American housewives. Providing the most possible romantic escapism for them, Harris stayed as true to "real South" stereotype as she could. Her characters are freaks and psychos or addicts of various kinds fitting into a well-established Walmart culture. They all have their dark little secrets and desires that should have stayed unrevealed. Narrated in the first person singular, there is nothing extraordinary about the series but its excellent black humour and mocking irony. Through the eyes of Sookie, the author criticizes state policy towards the South, mocks Bible Belt morals and superstitions, and shows small town depravity and hypocrisy. Despite being often categorized as a fantasy romance mystery writer, Harris' narrations are deliberately drafted local colour portrayals wrapped in slightly teasing erotic package.

American vampire portrayals would not be complex if leaving out the most magnificent appearance on the American Vampire Scene: Edward Cullen – Mr. Darcy of the 21st century.

Twilight (2005)

Unlike all the previous vampire and dark fantasy literature, the Twilight saga (2005-2009) counted on a totally different – and more sensitive – audience. Maybe it was the end of Harry Potter series that provoked Stephenie Meyer, a Mormon housewife, to put a pen to paper (or fingers to keys) and create a heartbreakingly undead romance addressing young adults (and their mothers and grandmothers). Filling the gap on the market, she hit the scene with old-fashioned courtesy and chivalry.

Had Jane Austen not created Mr. Darcy in 19th century, Meyer's Edward Cullen could have easily taken his place. He is young, rich and stunningly handsome 17 years old teenager charming all girls and female employees at Forks' local high school. His skin is the palest shade of pale, his eye-colour ranks from black to topaz brown (depending how thirsty he is) and his hair is dazzling bronze. He has no fangs popping out now and then, but a perfect set of pearl-white teeth, he never sleeps and instead of chasing human preys he plays piano and reads books. He calls himself a vegetarian and feeds only on wild animals. Unfortunately, he cannot step into direct sunlight – because his skin sparkles like a diamond. He is a naturally born gentleman, virgin and a vampire. Or so to say – a vampire freak. He is a telepath. He can read every mind capable of putting together a sensible thought or mind picture in 5 miles radius, which he finds rather boring. On one day of his 108 years long existence, an unreadable mind enters his boring daily school chores: Bella Swan. An average teenage girl has just moved to her father's house in God forsaken small town of Forks, Washington, from sunny Arizona leaving behind her newly re-married mother. Edward and Bella experience their "Romeo-and-Juliet" romancing – except he must fight his desire to taste her blood every time she comes to his vicinity while she craves for becoming his beloved immortal – a lady vampire.

Meyer's vampire gentleman embodies the exact opposite to contemporary "macho" and rapper boy archetypes. Edward Cullen contradicts the violence, rude behaviour and street language of contemporary teenagers. Meyer creates a world in which violence is not a standard; conflicts are solved by negotiations and solutions are compromises beneficial for all parties involved. Moreover, she gently discusses life of American natives in reservations and explains their unique cultural heritage.

Conclusion

In literary culture of the American South, originally deviant and malicious vampire cult has been turned into a painful struggle between vampiric "nature" (i.e. animal instincts to kill to survive) and human culture (i.e. moral rules and established civilian laws). American vampires are trapped between two possibilities: killing the humans to keep their eternal life or to respect human right for life and starve to death. The choice is even more complicated by becoming more human than "real" humans. American vampires suffer a rare and unexpected feeling: love. As the contrary to their European ancestors, they are not limited only to justifying their basic urges (thirst and libido) but they are capable of majority of human feelings. They understand the true nature of eternal love and are willing to sacrifice themselves for the feeling. They use all their acquired skills to cross from the dark side to the light and gain their lost souls back. Continuing the European traditions, American vampires are still depicted as the opposition of everything labelled as "normal" and "acceptable". They still embody dark and forbidden desires and passions; they stand as a memento of the Original Sin - they are outcasts – but they possess all the abilities denied to average mortals. They are stunningly beautiful, eternally young, and incredibly strong. As the result of their long lives, the majority of them are tremendously intelligent. Beginning with Anne Rice's Vampire Chronicles, the American vampire cult experienced a revival of dark romantic hero; the revival poetic is based on European romantic metaphysics and transcendentalism and enriched by specific American flavour of Calvinist dogma. Moreover, to counterpoint innumerable dark vampire pornographic novels, Southern Gothic writers continue the original European romantic pursuit of undesired love and damned existence trying to find the path to salvation. Whereas European authors tend to "get out" of this world – the world of humans and their flawed existence - American authors stay as true to "real world" as they can. They use "the real life" as a prop to which all that believably unbelievable is added.

Bibliography

- ADAMOVIČ, IVAN - BENEŠ, PAVEL: Encyklopedie fantastického filmu. Praha: Cinema Praha s.r.o., 1994.
- ASHLEY, LEONARD, R.: The Complete Book of Vampires. New York: Barricade Books, 1998.
- BARBER, PAUL: Vampires, Burial, and Death: Folklore and Reality. New Yor: Yale university press, 1988.
- BERESFORD, MATHEW: From Demons to Dracula: The Creation of Modern Vampire Myth. London: Reaktion Books, 2008.
- BYRON, GEORGE GORDON: Fragment of a Novel: 1-6. In: The Penguin Book of Vampire Stories. London: Claremont Books, 1995.
- COOPER, BASIL: The Vampire In Legends and Facts. New York: A Citadel Press Book, 1993.
- COPPOLA, FRANCIS, F. – HART, JAMES V.: Bram Stoker's Dracula: The Film and the Legend. Newmarket Press, 1992.
- CURRAN, BOB: Bloody Irish; Celtic Vampire Legends. New York: Fall River Press, 2009
- DUNDES, ALAN (ed.): The Vampire: A Case Book. Madison: University of Wisnosin Press, 1998
- PHILLIPS, CHARLES – KERRIGAN, MICHAEL: Forests of the Vampire: Slavic Myth. Time-life Books, 1999.
- GERARD, EMILY: The Land Beyond the Forest: Facts Figures and Fancies from Transylvania. New York: Ams.Pr.Inc., 2005.
- GLADWELL, ADELE, O.: Blood and Roses: Vampires in 19th century Literature. Creation Books, 1992.
- GUILEY, ROSEMARY E.: The Encyclopedia of Vampires, Werewolves, and Other Monsters. Checkmark Books, 2004.
- GUILEY, ROSEMARY E. – MACABRE, J.B.: The Complete Vampire Companion: Legend & Lore of the Living Dead. Macmillan General Reference, 1994.
- HAMAN, A.: Úvod do studia literatury a interpretace díla. HaH Jinočany, 1999
- HARRIS, CHARLAINE: All Together Dead. New York: Ace, 2008.
- HARRIS, CHARLAINE: Definitely Dead. New York: Ace, 2007.
- HARRIS, CHARLAINE: Dead as a Doornail. New York: Ace, 2006.
- HARRIS, CHARLAINE: Dead to the World. New York: Ace, 2005.
- HARRIS, CHARLAINE: Club Dead. New York: Ace, 2004.
- HARRIS, CHARLAINE: Living Dead in Dallas. New York: Ace, 2003.
- HARRIS, CHARLAINE: Dead Until Dark. New York: Ace, 2002.

- HERFURT, IVAN: Zlatý fond kinematografie. Praha: Horizont, 1986.
- JACKSON, KEVIN: Bite: A Vampire Handbook. London: Portobello Books, 2009.
- JOAN, GORDON (ed.): Blood Read: The Vampire as Metaphor in Contemporary Culture. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1997.
- KARQ, BARB – SPAITE, ARJEAN – SUTHERLAND, RICK: The Everything Vampire Book: From Vlad the Impaler to the vampire Lestat - a history of vampires in Literature, Film, and Legend. Avon: Adams Media, 2009.
- LEFANU, JOSEPH SHERIDAN: "Carmilla". 71-137. In: The Penguin Book of Vampire Stories. London: Claremont Books, 1995.
- LOTMAN, JURIJ MICHAILOVIČ: Štruktúra umeleckého textu. Bratislava: Tatran, 1990.
- MALTBY, RICHARD: Hollywood Cinema. Oxford: Blackwell, 2003.
- MARRERO, ROBERTO: Dracula The Vampire Legend: 20 years on Film. Fantasma Books, 1992.
- MEYER, STEPHANIE: Twilight, 2005.
- MIKO, FRANTIŠEK: Význam, jazyk, semióza. Nitra: VŠPg, 1994.
- POLIDORI, JOHN: The Vampyre. 7-24. In: The Penguin Book of Vampire Stories. London: Claremont Books, 1995.
- RAMSLAND, KATHERINE: The Science of Vmpires. New York: A Berkley Boulevard Books, 2002
- RICKELS, LAURENCE, A.: The Vampire Lectures. Minneapolis: University of miennesota press, 1999.
- RYAN, ALAN: The Penguin Book of Vampire Stories. London: Claremont Books, 1995.
- RYMER, JOHN MALCOLM: Varney the Vampyre, or the Feast of Blood. In: The Penguin Book of Vampire Stories. London: Claremont Books, 1995, s.25-35.
- STOKER, BRAM: Dracula. New York: Tor, 1997.
- THORNE, TONY: Children of the Night. Indigo Peparbacks, 2000.
- TOEPLITZ, JERZY: Dějiny filmu. Praha: Panorama Praha, 1989.
- WILLIAMSON, MILLY: The Lure of the Vampire: Gender, Fiction and Fandom from Bram Stoker to Buffy the Vampire Slayer. London: Wallflower press, 2005.

Filmography

- Angel. 1999. Created by Joss Whedon. Runtime: 50min/episode.
- Buffy, the Vampire Slayer. 1997. Created by Joss Whedon. Runtime: 44min/episode.
- Bram Stoker's Dracula by Francis Ford Coppola. 1992. Runtime: 130 min.
- New Moon. 2009. Directed by Chris Weitz. Runtime: 130 min.
- Nosferatu. 1922. Directed by F.W.Murnau. Runtime: 94 min.
- I am Legend.2007. Directed by Francis Lawrence. Runtime: 101min.
- Interview with a Vampire: The Vampire Chronicles. 1994. Directed by Neil Jordan. Based on Anne Rice novel. Runtime: 123 min.
- The Vampire Diaries. TV series. USA 2009 -2010. Runtime: 60 min/episode.
- True Blood, season 1,2. HBO 2008-2009. Created by Alan Ball. Based on Sookie Stackhouse novels by Charlaine Harris. Runtime: 50 min/episode.
- Twilight. 2008. Directed by Catharine Hardwicke. Based on Stephanie Mayers Twilight Saga. Runtime: 122 min.

*PaedDr. Lucia Rákayová, PhD.
Dubnický Technologický inštitút
Ul. Sládkovičova 533/20
01841 Dubnica nad Váhom
Slovakia
e-mail: zazrivcova@fhv.umb.sk*

ABSTRACT

This paper deals with the social life of the Arabs in the pre-islamic era analyzing women's rights and duties in the pre-islamic tribal society. The family system in Arabia was wholly patriarchal. The marriage contract rested completely in the hands of the woman's legal guardian whose words with regard to her marital status could never be questioned. The man had no limited number of wives. The woman was a marketable commodity and regarded as a piece of inanimate property. Bedouin society loved poetry, it was his cultural asset and legacy. Poets were held with great esteem and were extremely influential because of their mastery of the spoken word. There were also some respected bedouin women poets, such as al-Khansa or Umm Jandab. The elegy was a prevailing genre which has been used by Arab women since the pre-islamic era. A woman also acted as a literary object in the bedouin men poetry.

Predislamská spoločnosť

O vývoji predislamskej spoločnosti sa dozvedáme z historických a literárnych prameňov.⁸ Predstavy o jej živote a kultúre nám poskytujú židovské a kresťanské náboženské texty, práce gréckych a rímskych dejepiscov a zemepiscov, ale aj náписy zachované na území samotnej Arábie. Cenné informácie čerpáme z tradovaných historiek, ktoré neskôr zaznamenali arabskí autori.⁹ Staroarabská poézia a krátke epické útvary nám približujú sústavu starých kmeňových tradičí. V neposlednom rade aj v Koráne nachádzame zmienky o predislamských obyvateľoch a ich zvykoch. Štúdium vývoja statusu arabskej ženy predpokladá oboznámiť sa v hlavných obrysoch s prostredím, v akom žila, pretože spoločenské a kultúrne pomery a mocenské vzťahy ovplyvňujú rozdelenie rodových rolí.¹⁰

Arabská kultúra sa rodila a rozvíjala medzi troma kontinentmi – Áziou, Európu a Afrikou. Jej predislamské obdobie je späť s prostredím Arabského polostrova a tribalizmom, ktoré jej vytvárali špecifický charakter. Arábia sa stala domovom pôvodných Arabov – beduínov¹¹ a „tvorí srdce arabskej identity“.¹² Arabský svet spájajú spoloční predkovia – tzv. starí Arabi, ktorí boli semitského pôvodu a žili v Arábii. Arabský polostrov je považovaný za pravlast' Arabov a za kolíska islamu. Tam sa začala vyvíjať stará (predislamská) arabská kultúra, pre ktorú je príznačný polyteizmus, rodovo kmeňová organizačná štruktúra spoločenstva, tribalizmus (vedomie kmeňovej spolupatričnosti)¹³, prevládajúci nomádzmus, menšinový sedentarizmus a vplyv okolitých vyspelejších civilizácií (v dôsledku vzájomného impaktu obchodného i vojenského charakteru).

Špecifické životné podmienky – drsný kočovný život a neočakávané lúpežné prepady, si vyžadovali takú spoločenskú organizáciu, ktorá by uľahčila spôsob života a zabezpečila ochranu pred nebezpečnými nájazdmami. Týmto požiadavkám vyhovoval kmeňový systém, poskytujúci svojim príslušníkom vedomie

⁸ Pozri: OLIVERIUS, J.: Svět klasické arabské literatury. Brno 1995, s. 25-26.

⁹ TAUER, F.: Svět islámu. Jeho dějiny a kultura. Praha 1984, s. 13.

¹⁰ Konštruktivistický koncept rodu zdôrazňuje, že rodová identita nie je esenciálna, ale sociálne a kultúrne konštruovaná.

¹¹ Bližšie pozri: ČUKAN, J.: K identite beduínov. In: Kontexty kultúry a turizmu. 2008, č. 1, s. 10-13.

¹² AL-ABSI, M.: K starším dejinám arabskej kultúry. Nitra 2008, s.94. Bližšie o predislamskej Arábii pozri 3. a 4. kapitolu c.d.

¹³ Bližšie k téme pozri: MENDEL, M.: Islámká výzva. Brno 1994, s. 57-60.

kmeňovej spolupatričnosti a vzájomnej pomoci.¹⁴ Arabskú predislamskú spoločnosť charakterizuje rodovo kmeňová organizačná štruktúra, založená na pokrvných a príbuzenských väzbách s nevýraznou majetkovou diferenciáciou. Beduínske spoločenstvo ovládal patriarchálny systém a zvykové právo. Jeho zmyslom bolo chrániť krv, česť a majetok. Populácia predislamskej Arábie sa vyznačovala konfesionálnou diverzitou. Kočovní beduíni uctievali svoje kmeňové božstvá. Usadlé obyvateľstvo vyznávalo viacero božstiev domáceho arabského alebo iného pôvodu.¹⁵ Okrem pohanov, ktorí tvorili väčšinu, obývalo Arábiu niekoľko židovských a kresťanských exilových komunít. Medzi Arabmi v hidžáskej oblasti sa usadzovali židia, kresťania (nestoriáni a monofyziti) a zoroastristi, prenasledovaní vo svojej vlasti (v Byzantskej alebo Perzskej ríši), ktorí šírili svoju vieru a zvyky medzi miestnymi obyvateľmi. Impakt rôznych kultúr na území Arábie má bohatú história a cudzie kultúrne prvky sem prenikali nielen vďaka pristáhovacom a intenzívnomu obchodovaniu starých Arabov s okolitým svetom, ale aj počas neustálych vojenských stretov starých ríš.

Z hľadiska geograficko-klimatických podmienok príroda nebola príliš štedrá k pôvodným Arabom, ale na druhej strane Arabský poloostrov a jeho blízke okolie patrili k územiam, ktoré mali v staroveku najvyššiu kultúrnu úroveň. S nástupom islamu arabská kultúra nadviazala na staré kultúrne odkazy, zhodnotila ich životoschopné prvky, ktoré potom integrovala do svojho kultúrneho systému. Niektoré staroarabské tradície, hoci sú v rozpore s islamom, ovplyvňujú dodnes sociálny status arabských žien, s rôznou intenzitou v jednotlivých krajinách.

Status ženy v kmeňovom spoločenstve

Postavenie predislamskej ženy vychádzalo z patriarchálnej štruktúry arabskej kmeňovej spoločnosti, založenej na patrilinearite, ktorá je charakteristická pre väčšinu ázijských nomádskych spoločenstiev. Korene patriarchátu siahajú do dávnej histórie. O tomto type spoločenskej organizácie sa zmieňujú už najstaršie mezopotámske dokumenty z 2. tisícročia pred n. l., ktoré obsahujú informácie o postavení ženy v patriarchálnej rodine.¹⁶

Drsné životné podmienky, nomádsky spôsob života, hrozba lúpežných razí predurčili rozdelenie rodových rol v beduínskych rodinách. Zvykové právo obsahovalo mnoho prvkov podporujúcich rodové nerovnosti. Muž bol majiteľom svojej rodiny. Otec mohol vydať dcéru podľa svojej vôle. Žena pred vydajom bola závislá od otca a po sobáši od manžela, ktorý ju získal ako majetok a zaobchádzal s ňou podľa vlastného uváženia. Jedna žena mu nestačila, pretože potreboval pracovné sily na roľnícke a iné práce a na zabezpečenie mužského potomstva. Ženy z významnejších/vznešenejších rodov nemuseli pracovať¹⁷, na to mali slúžky (napríklad čierne otrokyne z Etiópie). Predislamská Arábia uplatňovala polygamnú formu manželského zväzku, presnejšie – polygýniu bez obmedzenia počtu manželiek. Polygýnia teda bola bežnou praxou dávno pred islamom.¹⁸ C. Lévi-Strauss po rozbore príbuzenských vzťahov konštatoval, že všetky systémy nepokryného príbuzenstva majú tendenciu zaobchádzať s počtom jedincov každého pohlavia tak, aby všetci mali možnosť uzavrieť sobáš. Preto žiadny z prírodných národov nepozná „slobodných mládencov“ či „staré panny“. Sobáš je pre všetkých členov spoločnosti nielen záležitosťou citovou či sociálnou, ale predovšetkým ekonomicou.“¹⁹

Inštitút manželstva nájdeme v každej kultúre, len jeho formy sa v priebehu dejín menili v závislosti od ekonomických a sociálnych zmien, ktoré postupne prebiehali v tej-ktorej spoločnosti. Hlavnou funkciou manželstva bolo založenie rodiny a zabezpečenie potomstva. Predislamská polygamná spoločnosť praktikovala viaceré druhy manželských zväzkov:

- Manželstvo uzavreté na základe dohody patrilo medzi najrozšírenejší druh, ktorý uplatňovala väčšina kmeňov Arábie (endogamné aj exogamné manželstvá).
- Recipročné manželstvá umožnili ženám vyhnúť sa zaplateniu vena nevestám.
- Preferenčné sobáše uprednostnili ako manželského partnera niekoho z najbližších príbuzných (najčastejšie išlo o sobáš medzi krížovými bratrancami a sesternicami).
- Manželstvá s obmedzenou dobou platnosti, tzv. dočasné manželstvá, boli uzavreté prevažne za účelom „dočasného potešenia“. Deti z takéhoto zväzku patrili mužovi/otcovi a mali právo po ňom dediť.
- O manželstve „z dedičstva“ hovoríme v prípade, ak sa syn oženil s vdovou po svojom otcovi, ktorá bola súčasťou jeho dedičstva a nebola jeho biologickou matkou.
- Osobitný druh manželského zväzku mohol uzavrieť bojovník so zajatkyňou a nemusel zaplatiť neveste žiadne meno.

¹⁴ Tribalizmus dodnes ovláda politickú scénu v niektorých arabských krajinách (napr. v Saudskej Arábii, Líbyi).

¹⁵ AL-ABSI, M.: c. d., 2008, s. 27.

¹⁶ BODMAN, H.L.-TOHIDI, N.: Women in Muslim Societies. Diversity within Unity. London 1998, s.4.

¹⁷ Napríklad v sásánovskej Perzii (226-651 n. l.) bolo tisíce háremov strážených eunuchmi. (Bližšie o tom: AHMED, L.: Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate. New Haven 1992, s. 17).

¹⁸ Citované v: Sociální a kulturní antropologie. Sociologické pojmosloví. Svazek 3. Praha 2000, s. 125-126.

Pred islamom existovali aj také manželské vzťahy, keď kvôli rýchlemu obohateniu muž nút il manželku k prostitúcii. V inom prípade ju poslal k príslušníkovi kmeňa, ktorý pochádzal z vyššie postaveného (vznešenejšieho) rodu, aby s ním mala intímny pomer. Manžel tak predpokladal, že narodené dieťa bude mať výnimočné vlastnosti a schopnosti. Muži, ktorí mali viac žien a potomkov (najmä náčelníci kmeňov), boli na svoju veľkú rodinu náležite pyšní a tešili sa väčšej úcte od svojich súkmeňovcov. Takto rodinný stav pozitívne ovplyvnil ich postavenie v kmeni. Pred islamom bola hlboko zakorená tradícia pochovávania novorodencov ženského pohlavia zaživa. Táto obyčaj patrila medzi prévé, ktoré islam zakázal. Rozvody boli povolené. Muž sa mohol rozvíest bez akýchkoľvek obmedzení. Žena mala právo požiadat o rozvod, ak to bolo uvedené v zmluve. Toto právo platilo spravidla pre ženy z majetnejších rodín.

Ženy pred islamom nemali právo dediť. Dedičstvo prislúchalo len tým, ktorí „nosili meče“ a boli vystavení neustálemu nebezpečenstvu smrti, pretože museli ochraňovať svoj kmeň pred nepriateľskými nájazdmi. Muž mohol zdedit aj ženu. Keď zomrel otec a mal viac manželiek, ktoré mali deti, jeho najstarší syn mal právo zdedit manželku nebohého otca ako majetok¹⁹, oženiť sa s ňou alebo ponúknut ju za peniaze niekomu inému. Žena bola predmetom vlastnenia a dedenia. Ak mala nejaký majetok, jej manžel mal právo spravovať ho bez jej súhlasu. Keď muž zabil ženu, neboli potrestaný ani mu neprislúchalo za tento čin zaplatiť „výkupné“.

Historické pramene dokazujú, že ženy sa zahaľovali dávno pred islamom. Spočiatku si zakrývali len vlasy. Taktô dali najavo, že sú pod mužskou ochranou a zaslúžia si spoločenský rešpekt. Dokonca už v 2. tisícročí pred n. l. existovalo nariadenie požadujúce, aby si dámy zo vznešených rodov na ulici zahaľovali hlavy.²⁰ Nesprávne spájanie fenoménu zahaľovania žien s nástupom islamu je stále aktuálnou tému v súčasných spoločenských a politických diskurzoch. Moslimské feministky sa k tejto otázke pravidelne vyjadrujú vo svojich štúdiách, kde argumentujú, že zahaľovanie žien je predovšetkým kultúrnym prvkom, a nie náboženskou praxou. Praktikovalo sa už v predislamskej Arábii, obvykle vo vyšších spoločenských vrstvach.²¹

Predislamská spoločnosť bežne vykonávala ženskú obriezku (*chitán*) ako „prípravu“ dievča na ženstvo. Tento tradičný rituál sa na Arabský poloostrov rozšíril zo subsaharskej oblasti a zdôvodňoval sa potrebou kontroly ženskej sexuality. Moslimské krajiny tento zvyk zdobili z africkej kultúry. Korán ani hadisy sa nezmieňujú o tom, že by ženy mali podstúpiť obriezku.²²

V súvislosti s postavením predislamskej ženy je treba upozorniť, že na niektoré otázky staroarabské tradície v jednotlivých kmeňoch reagovali odlišne. Status ženy ovplyvňovali majetkové pomery jej rodu a jeho postavenie v rámci celého kmeňa alebo kmeňového zväzu. Historické pramene potvrdzujú, že ženy pred nástupom islamu disponovali aj určitými právami. Dievča mohlo pred zásnubami uvidieť svojho snúbencu alebo budúceho manžela pred uzavretím sobáša. U niektorých kmeňov a panovníckych rodov žena/matka sa tešila takej úcte, že chlapci boli po narodení pomenovaní po nej. Kráľ Híry al-Munzir bin Máa as-Samá (512 – 554) nosil meno po svojej matke Márji bint Auf Máa as-Samá.²³ V iných kmeňoch sa ženy aktívne zúčastňovali verejného života – spoločenského, kultúrneho a vojenského. Veľa z nich sa preslávilo svojou odvahou. Pomáhali mužom v boji nielen tým, že im nosili potravu a vodu a liečili ich zranenia, ale aj osobne sa zúčastňovali bojových stretov. To dokazuje napríklad beduínska poézia.

Vo všeobecnosti môžeme zhrnúť, že žena hrala dôležitú spoločenskú rolu v čase mieru aj vojny, hoci podľa zvykového práva bola „len“ majetkom muža. Zo sociálneho hľadiska bola závislá na otcovi, bratovi či manželovi po celý svoj život. Starala sa o domácnosť, vychovávala deti, pomáhala pri poľnohospodárskych práciach, zhotovovala potrebné odevy a iné veci/predmety každodennej potreby (vaky, prikrývky a pod.). Niektoré ženy vynikali v remeselných práciach alebo sa zapájali do obchodných a bojových aktivít. Ako príklad môžeme uviesť vdovu Chadídžu, ktorá úspešne obchodovala ešte predtým, ako sa stala Mohamedovou manželkou a prijala islamskú vieru.

Dôležitou súčasťou spoločenského a kultúrneho života predislamskej Arábie boli púte, trhy a s nimi spojená zábava a rôzne kultúrne podujatia. Tam mohli zverejňovať svoje majstrovstvo kmeňoví básnici v oblúbených pretekoch v recitovaní ich básnickej tvorby. Napriek tomu že táto oblasť bola považovaná za doménu mužov, zachované literárne pramene, dokazujú, že niektorým ženám sa podarilo presadiť v preislamskej poézii.

¹⁹ Vy, ktorí veríte, nie je vám dovolené, aby ste dedili ženy proti ich vôli (Korán, 4:19). Z výrazu „proti ich vôli“ môžeme vyvodiť, že žena bola súčasťou dedičstva a dedič sa s ňou mohol oženiť bez jej súhlasu.

²⁰ KOURILOVÁ, I.: Žena a sexualita – fatální téma islámu. In: Cesta k prameni. Fatwy islámských učencov k otázkám všedného dne. Praha 2003, s. 34.

²¹ AHMAD, L.: Women and Gender in Islam. London 1992, s. 146.

²² Bližšie k téme pozri: KOURILOVÁ, I.: c. d., s. 44-55.

²³ Hírá – územie pri dolnom toku Eufratu

Žena v beduínskej poézii

Arabi si vytvorili vlastnú kultúru dávno pred príchodom islamu, podľa historických prameňov hlavne na juhu Arabského poloostrova.²⁴ V čase Mohamedovho vystúpenia boli tieto kultúry zaniknuté a sčasti aj zabudnuté. V celej Arápii prevládal nomádzmus. Takyto spôsob života nemohol poskytnúť vhodné podmienky pre rozvinutejšiu kultúru, ktorá predpokladala usadlý spôsob života. Arabi boli roztrúsení na množstvo prevažne znepríateľených kmeňov, ale s vedomím národnej spolupatričnosti a so spoločným jazykom, ktorý bol všetkým pomerne zrozumiteľný, hoci pozostával z viacerých kmeňových dialektov. Kmene spájali každoročné púte k pohanským božstvám, sprevádzané trhmi, kedy nesmelo dochádzať k žiadnym raziam či bojovým stretom. Tento zákaz bol spravidla dodržiavaný.²⁵

Napriek neľahkým životným podmienkam beduínska kultúra existovala a vyznačovala sa láskou k jazyku a poézii. V arabskej literatúre od najstarších čias až po obdobie kultúrneho obrodenia (*nahda*) v 19. a 20. storočí patrilo nepochybne prvé miesto básnictvu.²⁶ Arabi považovali poéziu za literatúru v pravom zmysle slova. Plnila estetickú funkciu a poskytovala skutočný umelecký zážitok. Staroarabská próza mala druhoradý význam, bez estetického účinku. Jej úlohou bolo pútavým spôsobom poučovať, vzdelávať a informovať o kmeňových konfliktoch a raziah. Najstaršie zachované pamiatky staroarabskej poézie pochádzajú z konca 5. a začiatku 6. storočia. Z hľadiska obsahu a formy vykazujú pomerne vyspelú úroveň, čo dokazuje aj vyvinutý poetický jazyk. Predpokladáme teda, že počiatky staroarabského básnictva siahajú hlbšie do histórie.²⁷

Básne sa zvyčajne tradovali ústne. Na pravidelných trhoch, organizovaných pri príležitosti konania pútí, alebo na významných kmeňových zhromaždeniach prebiehali básnické pretekы/súťaze. Básnici sa predháňali v recitovaní svojich veršov, v ktorých oslavovali kmeňových bojovníkov a ich hrdinské činy. Zo zachovanej literatúry vyvodzujeme, že najstaršiu arabskú poéziu tvorili satira a elégie/žalospevy v dvoch básnických formách, ktoré Arabi nazývali: *kitaa* („kúsok“) - krátka príležitostná báseň a *kasída* („účelová báseň“) - dlhšia a zložitejšia básnická skladba, ale nepresahujúca sto veršov. Súčasťou smútočných obradov a pohrebných rituálov bol prednes žalospev (*risá*) – nárekov nad mŕtvy synom, bratom, otcom, ktorí zomreli násilnou smrťou. Prejavy akéhokoľvek smútku boli výlučne záležitosťou žien, pretože ideál mužnosti nepripúšťal prejavenie sentimentálnych pocitov na verejnosti.²⁸ Neustále kmeňové spory, roztržky a razie, vyplývajúce z drsných životných podmienok a končiace smrťou bojujúcich súkmeňovcov, poskytli ženám dostatok príležitostí v tomto žánri vyniknúť. Staroarabská poézia teda nebola iba doménou mužov.

Ženy ako literárny subjekt sa v predislamskom období presadili v role poetky aj kritičky. Pochádzali z urodzených rodov, čo im umožnilo venovať sa naplno umeleckej činnosti. Medzi básnikmi boli rešpektované. Podľa tradície vynikali práve v skladaní žalospevov a básni, ktoré opisovali hrdinstvo mužov alebo ich povzbudzovali do boja.

K najvýznamnejším z nich patrila al-Chansá (575-664), vlastným menom Tamádúr bint Amru bin al-Haras bin Šaríd z kmeňa Salmíja. Pochádzala zo vznešeného rodu. Jej dvaja bratia zahynuli v boji a to poznamenalo jej život aj tvorbu, ktorá sa skladá z precitlivených elegických básní. Ich verše sú naplnené žiaľom za zomrelým bratom a vyjadrujú hlboký cit, ale aj túžbu po pomste. Al-Chansá bola podľa Busejny Šaabán²⁹ prvou kritičkou v arabskej literatúre. Na trhoch v Ukáze (meste v hidžázkej oblasti) sa zúčastňovala pravidelne ako obávaná „rozhodkyňa“, ktorej úlohou bolo určiť, ktorý zo súťažiacich básnikov je lepší. O tom, že jej básnická tvorba konkurovala mužom, svedčí odpoveď básnika Džaríra, ktorého sa raz spýtali, kto je najlepší z hidžázskych básnikov. Odpovedal: „Ja, keby nebolo tej čarodejnice“, ukazujúc na al-Chansá.³⁰

Um Džandab je ďalšou ženou, ktorá sa zapísala do dejín predislamskej poézie, predovšetkým ako básnická kritička. Jej manželom bol známy básnik Imruul-Kajs (okolo 500-550), nazývaný „knieža básnikov“, ktorý vynikal v milostnej poézii a deskriptívnej lyrike. V súvislosti s pôsobením Um Džandab v role rozhodkyne pri básnických pretekoch sa traduje jedna príhoda. Imruul-Kajs súperil s básnikom Alkama bin Abdu al-Fahál a ani po dlhšom čase recitovania vlastných veršov nemohli obaja dospieť k záveru, kto je lepší. Alkama navrhol, že bude súhlasiť s rozhodnutím súperovej ženy, ktorú rešpektoval ako schopnú kritičku. Obaja pred ňou

²⁴ Pozri: OLIVERIUS, J.: Svět klasické arabské literatury. Brno 1995, s. 11-24.

²⁵ KORÁN (I. Hrbek), Praha 2000, s. 13.

²⁶ OLIVERIUS, J: c. d., s. 24.

²⁷ Tamže, s. 25.

²⁸ Rituálne oplakávanie zomrelých v Arápii oddávna prislúchalo iba ženám.

²⁹ Busejna Šaabán - súčasná arabská spisovateľka, literárna kritička, sa zaobráva postavením ženských autoriek v arabskej literatúre. Študovala anglickú literatúru vo Veľkej Británii. Bola ministerkou pre záležitosti Sýrčanov žijúcich v zahraničí, v súčasnosti pôsobí ako univerzitná profesorka a poradkyňa prezidenta pre mediálne a politické otázky.

³⁰ ŠAABÁN, B.: Miat ám min ar-riwája an-nisájá al-arabíja (Sto rokov arabského ženského románu). Bajrút 1999, s. 28.

³¹ Imruul-Kajs mal kniežací pôvod. Pochádzal z vládnuceho rodu juhoarabského kmeňa Kinda.

prednesli svoje básne. Um Džandab potom uviedla svoje pripomienky a na základe dôkladnej kritickej analýzy označila za víťaza básnika Alkamu. Imruul-Kajs, nahnevaný a urazený, sa nakoniec s ňou rozviedol.³²

Busejna Šaabán uvádza, že pred islamom boli ženy ignorované, pokiaľ ich tvorba reflektovala témy mimo „bojového priestoru“. Vtedajší mužskí autori vyčítali ženám, ktoré sa pokúšali o literárnu tvorbu, nedostatok životných skúseností. Vysvetľovali to tým, že ich predstavy o živote sú obmedzené len na rodinu, deti, manželskú lásku – na súkromnú sféru kmeňového života. Nedokážu reagovať na to, čo sa deje mimo „domu/stanu“. Literárna kritika neregistrovala ich umelcovské pokusy, nakoľko sa zriedka venovali sociálnym a politickým otázkam vtedajšej spoločnosti.³³

Básnici predislamského obdobia, ktorí sa sústredili na ženu ako literárny objekt, pochádzali väčšinou z významných bohatých rodov a svoj život trávili na zábavách pri pití vína s priateľmi a ženami. Bezstarostný život im umožnil venovať sa poézii a mnohí vynikali práve v milostnej lyrike (*ghazal*)³⁴. Ospevovali radosti zmyselnej lásky.

K najvýznamnejším patrí už spomínaný Imruul-Kajs - „knieža básnikov“. Jeho básne (*kasídy*) obsahujú erotické verše opisujúce romantické milostné dobrodružstvá a objekt jeho lásky a sexuálnej túžby:

Aj k žene, bielej ako vajce, bol som smelý,
vlúdil som sa jej v noci do stanu.
Prešiel som cez jej príbuznými postavené stráže,
čo tešia sa, že raz ma zabijú.
.....
Pritiahol som ju k sebe za kučierky sponad uší,
štíhlú a bielu, nie veľmi baculatú, ochotnú
dat' mi tie členky guľaté, tie štíhle boky, ten páš ešte užší,
tie prisia, podobajúce sa leštenému striebornému zrkadlu.³⁵

Iní beduínski autori sa naopak vyznávali vo svojich sentimentálnych veršoch z čistej, nenaplnenej lásky (*hubb uzrî*) alebo zaháňali smútok z odmietnutia milovanou osobou³⁶. Ako príklad môžeme uviesť verše básnika Antary bin Šaddád (asi 525-615), ktorého otec patril k významnému rodu, ale matka bola čierna etiópska otrokyňa. Beduíni ho preto nepokladali za čistého Araba a podľa predislamského zvykového práva neboli slobodným, ale zostal otrokom. Napriek tomu že bol odvážny a udatný v boji, mnohí súkmeňovci mu prejavovali svoju nadradenosť. Taktôž sa správala aj jeho sesternica Abla a odmietla sa za neho vydať pre jeho pôvod. Neopäťovanej láске venoval mnoho milostných veršov:

Či básnik nepreberá verš, kým nie je dopísaný?
Spoznávam táborisko milej po hlbokom premýšľaní.
Ó, Ablin stan, čo stojíš teraz v Džawá', prehovor!
Dobrý deň! Prijmi z diaľky pozdrav ranný!
Ťavu som zastavil – je ako dom, čo vrástol do zeme, a skôr
Ako sa d'alej hnem, sa nasýtit' chcem spomienkami.³⁷

Postavenie predislamskej ženy vychádza z tradičného rozdelenia rodových rol na mužské a ženské (z hľadiska esencialistickej prístupu). Muž je živiteľom rodiny, mal by byť aktívny, silný, mužný. Žena sa stará o domácnosť, výchovu detí a očakáva sa od nej, že bude starostlivá, tolerantná, emocionálna, poddajná a závislá od muža (otca, manžela, prípadne brata). Tento tradičný model rodovosti určuje mocenské vzťahy v patriarchálnych spoločnostiach.

Príklady z literatúry (staroarabskej poézie) dokazujú, že odvážne a sebavedomé ženy, prevažne zo vznešenejších rodov, sa pokúšali narušiť vtedajšie rodové stereotypy a vstúpili do „verejnej sféry“ mužov. Napríklad Um Džandab, ktorá ako uznávaná kritička rozholila v mužských básnických pretekov v neprospech svojho manžela. Niektorí muži prijali túto ženskú iniciatívu s rešpektom (básnik, ktorý si vybral ako rozhodkyňu ženu). Iní muži zaujali odmietavý postoj, ktorý demonštrovali aj prakticky (manžel Um Džandab sa s ňou preto rozviedol).

³² MAABADÍ, M.B.: *Adab wa an-nisá fī al-džáhilíja wa al-islám* (Ženská literatúra v predislamskom a islamskom období). Káhira 1983, s. 13-14.

³³ Tamže, s. 23.

³⁴ V ranom islamskom období sa milostná lyrika vyčlenila ako samostatný literárny žáner.

³⁵ Žrebci poézie. Bratislava 1986, s. 13.

³⁶ V ranom období islamu sa tento druh milostnej lyriky označoval ako uzrijská milostná poézia. Venovali sa jej beduínski autori uctievajúci iba jedinú vyvolenú ženu.

³⁷ Tamže, s. 75.

Predislamské obdobie sa v odbornej literatúre k dejinám a kultúre Arabov označuje ako *džáhilja*, t. j. obdobie „nevedomosti“ alebo „pohanstva“ (koniec 5. a začiatok 6. storočia). Odvodzuje sa od arabského slova *džáhil*, čo podľa Koránu je ten, kto nepozná Boha, jeho Proroka a Božie zákony. Arabský polostrov je považovaný za kolísku islamu, ktorý definuje arabskú kultúru po nástupe nového monoteistického učenia. Arabské kultúrne dedičstvo predislamského obdobia sa stalo neoddeliteľnou súčasťou vznikajúcej arabsko-islamskej civilizácie, kde kmeňovú spolupatričnosť vystriedala solidarita založená na spoločnej viere členov nadkmeňovej muslimskej obce, nazývanej *umma* (doslovny preklad „spoločenstvo“ alebo „národ“).

Literatúra

- AAŠÚR, S. a kol.: Dirását fí tárích al-hadára al-islámija al-arabíja (Štúdie k arabsko-islamskej civilizácii). Káhira 1985.
- ABDULHAŠŠÁŠ, A.: Kawánín al-ádát wa t-takálíd (Zvyky a tradície). Damask 1991.
- AHMED, L.: Women and Gender in Islam. Historical Roots of a Modern Debate. New Heaven 1992.
- al-AAŠA, M.: Džbán žízně. Stará arabská poezie. Preložil Karel Petráček. Prebásnila Jana Štroblová. Praha 1966.
- al-ABSI, M.: Arabská káva v kultúre beduínov. Nitra 2007.
- al-ABSI, M.: K starším dejinám arabskej kultúry. Nitra 2008.
- al-ABSI, M.: Vplyv kmeňovej kultúry na politické režimy arabských krajín. In: Stredná Európa a krajiny mimo EÚ a NATO. Nitra 2008, s. 179-184.
- al-ADAWÍ, I.A.: Tárích al-álam al-islámí (Dejiny islamského sveta). Káhira 2003.
- al-Azhár an-nádiya min ašáár al-bádiya (Orosené kvety v básnach púste). Rijád 1985.
- al-AWÁDÍ, A.: Al-Kijam wa t-takálíd al-badawíja (Beduínske hodnoty a tradície). Ammán 1977.
- al-BILÁDI, A.: Taráif wa amsál šaabíja min al-Džazíra al-arabíja (Anekdoty, kuriozity a ľudové príslovia z Arabského polostrova). Mekka 1976.
- al-DŽAHÍMÁN, A.: Asátír šaabíja min kalb al-Džazíra al-arabíja (Ľudové legendy zo srdca Arabského polostrova). Rijád 1980.
- al-SADARÍ, M.: Abtál min as-sahrá (Hrdinovia púste). Rijád 1968.
- al-UWÉDÍ, H.: At-Turás aš-šaabí wa alákátuhi bitanmija fil-bilád al- arabíja (Ľudové dedičstvo a jeho úloha v rozvoji arabských krajín). Bejrút 1986.
- BADAWI, J.: Gender Equity in Islam: Basic Principles. Indianapolis 1995.
- BADRAN, M.: Feminists, Islam and Nation: Gender and the Making of Modern Egypt. Princeton, NJ 1995.
- BADRAN, M.- COOKS, M: Opening the Gates: A Century of Arab Feminist Writing. Indiana University Press 1990.
- BADRAN, M.-COOKS, M.: Opening the Gates: An Anthology of Arab Feminist Writing. Indiana University Press, 2004.
- BASARUDIN, A.: “Dismantling Bridges, Building Solidarity: Reconciling Western and Arab Feminisms”. In: ar-Raida: Lebanese American University. Vol XIX, No. 97-98. Spring/Summer 2002. s. 62- 65.
- BÁŠA, A.: Mírát džazírat al-Arab (Zrkadlo Arabského polostrova). Rijad 1982.
- BEAUVOIROVÁ, S. de: Druhé pohlavie. Bratislava 1968.
- BENEDICTOVÁ, R.: Kultúrní vzorce. Praha 1999.
- BODMAN, H.L. – TOHIDI, N.: Women in Muslim Societies: Diversity within Unity. London 1998.
- BOURDIEU, P.: Nadvláda mužů. Praha 2000.
- BRAIDOTTI, R.: Transposition: On Nomadic Ethics. Cambridge 2006.
- BUTLEROVÁ, J.: Trampoty s rodom. (Preložila Jana Juráňová). Bratislava 2003.
- CESTA k prameni. Fatwy islámských učencov k otázkám všedného dne. Praha 2003.
- ČUKAN, J.: K identite beduínov. In: Kontexty kultúry a turizmu. 2008, č. 1, s. 10-13.
- ČUKAN, J.: Kultúrne a metodologické kontexty terénného výskumu beduínov. In: Stredná Európa a krajiny mimo EÚ a NATO. Nitra 2008, s. 167-178.
- ČUKAN, J.: Pramene k štúdiu a techniky výskumu v etnológii. Nitra 1997.
- DARSH, S.M.: An Outline of Islamic family law. London 1984.
- DIXON, H.R.B.: Arab as-sahrá (Arabi púste). Preklad z anglického originálu. Damask 1996.
- DROZDÍKOVÁ, J.: Lexikón islámu. Bratislava 2005.
- ELIADE, M.: O islame. Bratislava 2001.
- ESPOSITO, J.L.: Women in Muslim Family Law. New York 1982.
- FALAH, R.W.-NAGEL, C.: Geographies of Muslim Women: Gender, Religion, and Space. Guildford 2005.
- FLETCHER, R.: Kříž a pôlměsíc. Praha 2004.
- GEERTZ, C.: Interpretace kultur. Praha 2000.
- GOODY, J.: Promeny rodiny v evropskej historii. Nakladatelství Lidové noviny 2006.

- HUSAIN, S.: Voices of Resistance: Muslim Women on War, Faith, and Sexuality. Seal Press, 2006.
- IBN CHALDÚN: Al-Mukaddima (Úvod do dejín). Z arabského originálu preložil, predstavil a poznámky napísal Ladislav Drozdík. Bratislava 1984.
- IBN CHALDÚN: Čas království a říší. Mukaddima (Úvod do historie). Preložil, úvod a poznámky napísal Ivan Hrbek. Praha 1972.
- IBN MANZÚR: Lisán al-arab (Jazyk Arabov). Bejrút 1985.
- IBN RADDÁS, a.: Šuará min al-bádiya (Básnici púšte). Rijád 1978.
- JAKUBÍKOVÁ, K.: Etnologické prístupy a príspevky k štúdiu rodu. In: Sféry ženy. Banská Bystrica 2004.
- JAMÚT, B.: Šáirát al-arab fī al-džáhilija wa al-islám (Arabské poetky v období pred a po nástupe islamu). Bejrút 1934.
- KOLMAN, L.: Komunikace mezi kulturami. Psychologie interkulturních rozdílů. Praha 2001.
- KORÁN. Z arabského originálu preložil Ivan Hrbek. Praha 2000.
- KROPÁČEK, L.: Duchovní cesty islámu. Praha 1998.
- KRUPA, V. – GENZOR, J.: Jazyky sveta v priestore a čase. Bratislava 1996.
- KŘIKAVOVÁ, A. a kol.: Islám – ideál a skutečnost. Praha 2002.
- KÜNG, H. – VAN ESS, J.: Křesťanství a islám. Praha 1998.
- LEWIS, B.: Dějiny Blízkého východu. Praha 1996.
- LUNDE, P.: Islám – viera, kultúra, história. (Z anglického originálu preložil Gabriel Pirický). Bratislava 2004.
- MAABADÍ, M.B.: Adab wa an-nisá fī al-džáhilija wa al-islám (Ženská literatúra v predislamskom a islamskom období). Káhira 1983.
- MAWDUDI, A.: The Islamic Way of Life. Leicester 1986.
- MENDEL, M.: Islámká výzva. Brno 1994.
- MENDEL, M.: Náboženství v boji o Palestinu. Judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu. Brno 2000.
- MENDEL, M. – MÜLLER, Z.: Svět Arabů. Praha 1989.
- MERNISSI, F.: The Veil and the Male Elite: A Feminist Interpretation of Women's Rights in Islam. Reading 1991.
- MOGHADAM, V.M.: Modernizing Women: Gender and Social Change in the Middle East. Colorado 2003.
- OLIVERIUS, J.: Svět klasické arabské literatury. Brno 1995.
- PAULINY, J.: Arabi – vládcovia Stredomoria. Bratislava 1976.
- PAULINY, J.: Kniežatá púšte. Bratislava 1978.
- PAULINY, J.: Objavenie Arábie. Bratislava 1983.
- PRŮCHA, J.: Interkulturní psychologie. Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha 2004.
- RENZETTI, C.M.-CURRAN, D.J.: Ženy, muži a společnost. Praha 2003.
- al-SAADAWI, N.: The Hidden Face of Eve: Women in the Arab World. Boston 1980.
- SAID, E.W.: Orientalism. Penguin Books, 1995.
- SOCIÁLNÍ a kulturní antropologie. Sociologické pojmosloví. Svazek 3. Praha 2000.
- SOUKUP, V.: Dějiny antropologie. Praha 2004.
- ŠAABÁN, B.: Miat ám min ar-riwája an-nisája al-arabíja (Sto rokov arabského ženského románu). Bajrút 1999.
- ŠARÁBÍ, H.: At-tarkib az-zakarí lil-mudžtamāa al-arabí al-muásir (Patriarchálna štruktúra súčasnej arabskej spoločnosti). Bejrút 1987.
- TAUER, F.: Svět islámu. Jeho dějiny a kultura. Praha 1984.
- VESELÝ, R.: Úvod do studia dějin zemí Předního východu I. Pomocné vědy historické. Praha 1988.
- YAMANI, M.: Feminism and Islam. London 1996.
- ŽREBCI poézie. Podľa jazykovej interpretácie L. Drozdíka prebásnil L. Feldek. Bratislava 1986.

*PhDr. Eva Al-Absiová
Jazykové centrum
Filozofická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa
Hodžova 1, 949 74 Nitra
Slovakia
e-mail: ealabsiova@ukf.sk*

La notion de la nature dans *Vendredi ou les limbes du Pacifique* de Michel Tournier et *Robinson Crusoé* de Daniel Defoe

The Concept of Nature in *Vendredi ou les limbes du Pacifique* by Michel Tournier and in *Robinson Crusoé* by Daniel Defoe

DARINA VEVERKOVÁ

ABSTRACT

The submitted paper deals with the concept of nature in two novels: *Robinson Crusoé*, written by Daniel Defoe in 1719, and in *Vendredi ou les limbes du Pacifique*, a novel by contemporary writer Michel Tournier. This concept can be found in both novels, but it is differently presented. In *Robinson Crusoé* the nature is portrayed as predominantly passive, captured by Robinson, who is a colonizer, while in *Vendredi ou les limbes du Pacifique* it plays an active and important role that determines Robinson's life and its personal development. In this novel the idea of nature is closely connected to the four elements symbolism, which emphasizes its strong position in the novel and thus presents the myth of Robinson Crusoé from an interesting and unusual point of view.

Le thème de la vie solitaire de Robinson Crusoé sur une île abandonnée est un exemple d'un phénomène dans la littérature mondiale. Ce sujet a été introduit par l'écrivain anglais, Daniel Defoe, dans son roman célèbre *La Vie et les Aventures étranges et surprenantes de Robinson Crusoé, marin natif de York, qui vécut vingt-huit ans tout seul sur une île déserte de la côte de l'Amérique près de l'embouchure du fleuve Orénoque, après avoir été jeté près d'une côte au cours d'un naufrage dont il fut le seul survivant et ce qui lui advint quand il fut mystérieusement délivré par des pirates*, publié en 1719. De ce moment-là, presque deux mille « Robinsonnades » ont été éditées³⁸ ce qui montre que les écrivains ont trouvé ce sujet attrayant et intéressant pour le goût de leurs lecteurs.

L'un des écrivains qui a repris ce thème, ou, disons mieux, un vrai mythe, et qui le transforme en œuvre remarquable, est un écrivain français contemporain Michel Tournier. Sa création littéraire est basée sur la réécriture de mythes anciens, en leur donnant de nouveaux aspects et les présentant du point de vue de la philosophie d'être. En 1967, il est entré dans la littérature mondiale avec son roman *Vendredi ou les limbes du Pacifique* où il s'est inspiré justement du mythe de Robinson Crusoé. Deux siècles alors séparent la parution du premier roman concernant le sujet de Robinson Crusoé et de celui de Michel Tournier. Une période de temps assez longue pour justifier qu'on peut attendre un décalage dans la ligne d'action, un changement dans les actions des personnages et dans leurs pensées et globalement une nouvelle notion de ce sujet.

Les deux romans ont un cadre commun, celui du sujet de Robinson Crusoé et sa vie sur une île inconnue. Les événements principaux de l'œuvre sont pareils, mais comme je l'ai déjà constaté, on trouve beaucoup de traits distinctifs qui accentuent des différences entre ces deux romans. Dans cet article, l'attention est portée sur la position de la nature dans les deux romans mentionés et le traitement de cette notion chez les deux auteurs. La nature est un motif, un lien qui est présent dans les deux romans, on l'observe du début jusqu'à la fin de l'histoire. Elle joue un rôle indispensable, mais complètement différent.

Après le naufrage de son bateau, Robinson Crusoé de Daniel Defoe explore l'île de façon pratique et rationnelle – celle qui était typique pour la classe moyenne anglaise, la bourgeoisie, au 18e siècle en Angleterre et que l'œuvre de Defoe reflète si bien. D'après Wissmer³⁹, la nature chez Defoe a deux positions ou tâches principales. Premièrement, c'est l'instrument de la punition de Dieu (Robinson est puni pour sa vie précédente). La nature est forte, elle ne lui pardonne rien et il doit travailler dur pour survivre. Plus tard, elle devient plus

³⁸ NAUGRETTE, J.-P. *Dossier - Textes*. p. 373

³⁹ WISSMER, J.-M. *L'homme et la nature dans Vendredi ou les limbes du Pacifique de Michel Tournier*, p. 36

charitable, et il trouve la nature de l'île comme un pays qu'il faut coloniser, exploiter, dont il peut profiter (une attitude du colonisateur qui veut imposer son pouvoir). La nature est alors sa propriété, tout lui est dû, il profite de ses ressources. Pendant toute l'histoire, Robinson tient ses pensées, sa philosophie, son comportement d'un homme civilisé qui utilise la nature à son service. Pour lui, l'île ne reste qu'un lieu de passage⁴⁰ qu'il quitte à la fin.

Chez Michel Tournier, la position de la nature est complètement différente. La relation de Robinson Crusoé vers l'île passe de la période de la haine vers l'amour à un être vivant. Il dénomme l'île « Speranza », parce que ses contours lui rappelle une femme. D'après Naugrette, Tournier renoue ici avec l'ancienne tradition de la carte anthropomorphe de la Renaissance, où les contours d'une île épousent souvent les formes du corps humain⁴¹. Dans les étapes diverses de sa vie là, Robinson la prend successivement comme sa mère, sa femme et son compagnon pour la vie. D'après Deleuze « le héros du roman, c'est l'île autant que Robinson, autant que Vendredi »⁴². Pour Robinson de Daniel Defoe, l'île reste toujours un objet matériel qu'il a bien connu – mais seulement pour profiter mieux de ses capacités pour une vie plus confortable.

Dans le roman *Vendredi ou les limbes du Pacifique*, la notion de la nature est étroitement liée à la symbolique des quatre éléments - l'eau, la terre, l'air et le feu. Robinson Crusoé « vient » de la mer, il a fait ses voyages sur la mer. L'élément de l'eau l'a apporté sur l'île. Pendant les premiers jours après le naufrage, il observe sans cesse la mer en attendant le secours. La mer est un lien avec le monde extérieur, ainsi qu'un barrière qui protège Robinson contre ce monde et lui donne une possibilité de trouver une harmonie précieuse et un développement personnel. Un passage entre l'élément de l'eau et de la terre est la souille, dans laquelle il est noyé pendant plusieurs jours, en toute incapacité de faire ou changer quelque chose dans son destin. Quand il surmonte cette période de désespoir, il se tourne de la mer vers l'île et ici commence une étape sur l'élément de la terre, une période tellurique. Comme chez Robinson Crusoé de Daniel Defoe, on trouve ici au début un homme qui est conquérant, essayant de dominer la nature et lui imposer ses règles et les lois de la civilisation d'où il vient. Après un certain temps, cette étape finit et la relation de Robinson avec l'île change vers la relation d'un enfant à sa mère, qui est approfondie plus tard dans une relation de deux amants. Ses activités de conquérant sont arrêtées, « même s'il a humanisé en quelque sorte Speranza, il semble quant à lui perdre peu à peu son humanité : femme-terre, enfant-fleur, etc. Lui-même commence à se confondre avec les éléments telluriques: sa barbe avait commencé à prendre racine dans la terre »⁴³.

En parlant de la symbolique de quatre éléments, on ne peut pas omettre le personnage de Vendredi. C'est lui qui finit la période tellurique de Robinson pour l'amener vers la période éolienne, vers l'élément de l'air. Vendredi, un jeune homme, sauvé par Robinson, est un personnage qui est commun dans les deux romans, mais sa position est complètement différente. Chez Defoe, il s'agit d'un homme simple, un servant, qui obéit à son maître et son enseignant. Au contraire, Tournier lui impose un rôle principal dans son histoire – on l'observe déjà dans le titre du roman « Vendredi ou les limbes du Pacifique » qui nous donne dès le début une impression symbolique. Vendredi est dévoué à Robinson, mais il conserve son intégrité, il résiste à l'influence et aux essais de Robinson de le dominer ou de le civiliser. Après une explosion de la grotte (et la destruction complète du système créé par Robinson), les positions de Robinson et Vendredi changent. C'est Vendredi qui commence à enseigner à Robinson. Il lutte avec un vieux bouc Andoar dans lequel Robinson voit un symbole de lui-même. Un vieux bouc tête est mort et Vendredi le fait « voler et chanter » - il crée un cerf-volant et une harpe. L'élément de l'air commence, Vendredi amène Robinson à travers l'air vers le soleil, il est un medium dans la métamorphose de Crusoé et son rôle est fini. La libération complète de Robinson commence. Le sommet de son épanouissement et la trouvaille de l'harmonie complète est dans l'élément du feu – du soleil. Cette source de la vie donne l'énergie à Robinson qui trouve que c'est un rite sacré d'être exposé au soleil. Le soleil, qui est en opposition à l'obscurité, est un symbole de connaissances et de compréhension de la vérité absolue. Robinson demande au soleil d'être semblable à Vendredi – il prie le soleil de lui donner la faculté de rire et l'ironie de Vendredi. Brouet dit que « cette prière que Robinson adresse au soleil est en quelque sorte une profession de foi opposée à celle qu'il faisait jadis. (...) Robinson ne rend plus justice à Dieu de ses bienfaits. Il dépend du soleil, il vit dans l'instant et donc sans espérance ni foi et son compagnon éolien n'a pas besoin de sa charité. »⁴⁴

Le cercle des quatre éléments se ferme et l'évolution de Robinson Crusoé est achevée. Il a trouvé une harmonie précieuse, son développement personnel qui ne pourrait pas être atteint d'ailleurs que sur son île abandonnée et dans la solitude. Brouet conclut: « Robinson devient solaire et avoue qu'il a dépassé tous les stades de la sexualité humaine pour atteindre la sexualité solaire, perfection que lui avait annoncée le capitaine.

⁴⁰ WISSMER, J.-M. *L'homme et la nature dans Vendredi ou les limbes du Pacifique de Michel Tournier*, p. 26

⁴¹ NAUGRETTE, J.-P. *Dossier – Texte*, p. 392

⁴² DELEUZE, G. *Logique du sens*, p. 351

⁴³ WISSMER, J.-M. *L'homme et la nature dans Vendredi ou les limbes du Pacifique de Michel Tournier*, p. 60

⁴⁴ BROUET, O. *Vendredi ou l'envers de Robinson*, p. 71

L'île vit à l'heure solaire. Robinson entraîne les choses à sa suite et il n'y a jamais sur l'île solaire de distance entre lui et les autres éléments. L'harmonie est totale. »⁴⁵

BIBLIOGRAPHIE

- BROUET, O. *Vendredi ou l'envers de Robinson*. Université de Paris – Sorbonne (Paris IV), Lettres et Civilisation – Mémoire de maîtrise, 1974-1975
- DEFOE, D. *Robinson Crusoé*. Paris: Éditions Nathan, 1995. ISBN 2-253-16115-2
- DELEUZE, G. *Logique du sens*. Paris : Éditions de Minuit, 1969. ISBN 2-7073-0152-3
- NAUGRETTE, J.-P. *Dossier – Textes*. In: DEFOE, D. *Robinson Crusoé*. Paris: Éditions Nathan, 1995 – édition présentée, établie et annotée par Jean-Pierre Naugrette
- TOURNIER, M. *Vendredi ou les limbes du Pacifique*. Éditions Gallimard, la collection Folio, n° 959, 1998. ISBN 2-07-036959-5
- WISSMER, J.-M. *L'homme et la nature dans Vendredi ou les limbes du Pacifique de Michel Tournier*. Université de Paris IV- Sorbonne, Lettres Modernes - Maîtrise, 1980.
- BAŠTÍN, Š., OLEXA, J., STUDENÁ, Z. *Dejiny anglickej a americkej literatúry*. Bratislava: Obzor, 1993. ISBN 80-215-0253-3
- KYLOUŠEK, P. *Le roman mythologique de Michel Tournier*. Masarykova Univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3382-7
- LECHERBONNIER, B., RINCÉ, D., BRUNEL, P., MOATTI, C. *Littérature. Textes et documents 20e siècle*. Nathan, Collection Henri Mitterand, 1989.
- STRÍBRNÝ, Z. *Dějiny anglické literatury I*. ACADEMIA PRAHA, 1987. ISBN 21-030-87/01
- VANTUCH, A., POVCHANIČ, Š. a kol. *Dejiny francúzskej literatúry*. Bratislava: CAUSA EDITIO, 1995. ISBN 80-85533-14-6
- HODROVÁ, D. *Román zasvěcení*. Jinočany: H&H, 1993. ISBN 80-85787-34-2
- BRUNEL, P., PICHOIS, C., ROUSSEAU, A.-M. *Qu'est-ce que la littérature comparée ?* Paris : Armand Colin, 1983. ISBN 2-200-31193-1
- RICOEUR, P. *Soi-même comme un autre*. Éditions du Seuil, 1990. ISBN 978-2-02-029972-5
- LIPOVETSKY, G. *L'ère du vide. Essais sur l'individualisme contemporain*. Éditions Gallimard, 1983. ISBN 978-2-07-032513-9
- OLIVERIUSOVÁ, E., GRMELA, J., HILSKÝ, M., MAREK, J. *Dějiny anglické literatury*. Praha: Státní Pedagogické Nakladatelství, 1988. ISBN 14-527-88
- RADIMSKÁ, J., HORAŽDOVSKÁ, M. *Antologie francouzské literatury*. Plzeň: FRAUS, 2001. ISBN 80-7238-098-2
- VANTUCH, A., POVCHANIČ, Š. a kol. *Dejiny francúzskej literatúry*. Bratislava: CAUSA EDITIO, 1995. ISBN 80-85533-14-6
- DYTŘT, P. *(post) moderne des romans de Jean Echenoz*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4425-8
- WELLEK, R., WARREN, A. *Teorie literatury*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-032-2
- INGARDEN, R. *Umělecké dílo literární*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0104-4
- CULLER, J. *Krátcejší úvod do literární teorie*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-7294-070-8
- ŠKLOVSKIJ, V. *Teorie prózy*. Praha: Akropolis, 2003. ISBN 80-7304-026-3
- KUBÍČEK, T. *Výpravěč*. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-215-2
- Le Petit Larousse*. 100e édition. 2005. ISBN 2-03-530505-5
- Le Petit Robert*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 1990. ISBN 2-85036-066-X
- Dictionnaire des expressions et locutions*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2003. ISBN 2-85036-912-8
- Dictionnaire des synonymes, nuances et contraires*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2006. ISBN 978-2-84902-239-9
- BENOIST, A. *Nous et les autres: problématique de l'identité*. Paris: Krisis, impr. 2007. ISBN 978-2-916916-00-2
- DOLTO, F. *Solitude*. Paris: LGF, 1989. ISBN 2-253-04938-7

⁴⁵ BROUET, O. *Vendredi ou l'envers de Robinson*, p. 76

ABSTRACT

In our article we focus our attention on mapping the history of journalism research in both Russian and Slovak linguistics. Within the scope of current trends in the development of linguistic thought related to journalism we register the diversity of approaches to the examined phenomenon. In our work we specify nine such approaches: system-normative, text-discursive, genre-related, sociolinguistic, cultural-linguistic, technological-journalistic, historical and didactic approach. In view of the given problematics an extensive bibliography of sources is enclosed to the study as well as other resources devoted to the research of journalism.

S postupujúcimi civilizačno-kultúrnymi procesmi stále viac závisí existencia jednotlivcov v spoločnosti od nepretržitého príslušného osvojovania si stále nových aktuálnych informácií. Masmédiá, ako prostriedok uspokojujúci informačné potreby, sa stávajú určujúcimi v oblasti stanovenia norem a vzorov kultúrneho i jazykového správania sa; masmédiá nielen odrážajú jazyk spoločnosti, ale na druhej strane tento jazyk i formujú, stávajú sa nositeľmi i tvorcami masového vkusu – „jazykového vkusu doby“ (Kostomarov, 1999).

Dominanciu masmédií a ich úlohu v evolúcii jazyka a fixácii zmien v jazykovom správaní registrujú vo väčšej miere ruskí, slovenskí a ďalší zahraniční lingvisti už od polovice sedemdesiatych rokov. Pozorujeme výrazný presun z oblasti skúmania jazyka „krásnej“ literatúry ako etálónu spisovného normovaného jazyka práve k otázkam postihnutia prirodzenej reči v jej rozmanitých formách prezentovaných v novinách, časopisoch, v rozhlase a na televíznych obrazovkách.

Jazyk ruskej tlače sa do centra pozornosti ruskej jazykovedy po prvýkrát dostáva v dvadsiatych rokoch dvadsiateho storočia, kedy dochádza k relatívnej stabilizácii jazyka po zmenách následkom revolúcií roku 1917. Do diskusií publicistov a tzv. „robkorovských“ (zo slova *рабочий корреспондент* – „pracujúci dopisovateľ“) pracovníkov o literárnej kvalite tlače a úpadku ich jazyka, ktoré prebiehali na stránkach novín *Правда* sa aktívne zapojili i viacerí odborníci, ktorí publikujú prvé state a diela zamerané špeciálne na jazyk tlače. V roku 1923 vychádza prvá ruská vedecká práca venovaná otázke jazyka v printových médiach – *Шафирове Вопросы газетной культуры*, ako i jeho ďalšie dielo – *Газета и деревня* (Šafir, 1923), ktorá sa zameriava na prijímanie nových lexikálnych javov v spoločnosti a býva považovaná za prvé ruské sociolinguistické dielo.

V tom istom roku (1923) publikuje G. O. Vinokur v časopise *Печать и революция* svoju stat' *Культура языка* (*Задачи современного языкоznания*), v ktorej ruského čitateľa oboznamuje nielen so základnými lingvistickými teóriami prevládajúcimi v európskej jazykovede, ale vyzdvihuje i metodologické potreby rodiacej sa sovietskej lingvistiky – medzi inými predovšetkým potrebu nového objektu lingvistického výskumu. Za objekt výskumov navrhuje práve jazyk tlače ako medzistupeň, ktorý povedie k poznaniu jazyka más: „Лишь тогда, когда мы сумеем снять все покровы с этой механистической подоплеки газетного стиля, раскрыть и обнажить словесную технологию газеты, можно будет перейти и к разрешению проблемы культуры массового, разговорного языка, к работе в направлении осознания разговорного языка, как организации“ (Vinokur, 1923, s. 108). Už v tejto práci čiastočne načrtáva základné charakteristiky tlače a jej jazyka, ktoré dôslednejšie rozvíja v článku *Язык нашей газеты* (Vinokur, 1924). G. O. Vinokur vo vzťahu k novinám navrhoval vytvoriť náuku o prostriedkoch jazyka a jazykových úlohach „z pohľadu rôznorodého použitia jazykových prostriedkov v každom z nich“ (Kostomarov, 2005, s. 185). V rámci svojej konceptie charakterizuje novinový jazyk na základe špeciálnej kultúrnej situácie, ktorá sprevádzza a podmieňuje jeho vznik a existenciu, ako osobitý objekt v rámci tzv. písomného prejavu (письменной речи) (Vinokur, 1924, s. 117 – 118). Za najdôležitejší špecifikačný a organizačný príznak novinového jazyka považuje jeho gramatickú, predovšetkým syntaktickú orientáciu: „Если делить весь запас языковых средств выражения на грамматику и словарь, то для газетного языка характерна будет преимущественно грамматическая, а не словарная установка. В процессе газетной речи задача выбора грамматических форм более

существенна, чем задача отбора словарного“ (Vinokur, 1924, s. 122). Medzi ďalšie diferenciačné príznaky zaraďuje jeho rýdzo komunikatívne zameranie, masovosť publiky, rýchle tempo produkcie, ktoré podmieňuje zmechanizovanie všetkých prostriedkov výrazu, šablónovitosť a klišéovitosť jazyka tlače: „Грамматическая установка газетной речи сопровождается процессом отбора не из всей суммы наличных в языке грамматических средств, а только из ограниченного уже круга тех средств, которые отобраны заранее из совокупности запасов языка предшествующей газетной традицией, в достаточной степени успевшей уже механизировать, ошаблонить приемы газетно-речевых построений. ... В газетной речи нет почти ни одного слова, которое не было бы штампом, клише, шаблоном.“ (Vinokur, 1924, s. 124 – 125). Autor neodmieta ani možnosť prejavenia sa v novinových prejavoch autorskej individuality, samozrejme v rozsahu povolenom základnými diferenciačnými príznakmi.

Koncepcia G. O. Vinokura, ktorú upresňoval i v ďalších rozšírených a o doplnených vydaniach spomenutej state (v monografii *Культура языка* z 1925 a 1929 roku) v svojom čase nenašla z rôznych, predovšetkým politických príčin (2. vydanie z 1929 roku bolo, vďaka citáciám represovaných: L. D. Trockého, G. Zinovieva, publicistov J. Steklova, L. Sosnovského, jazykovedca – emigranta S. I. Karcevského, označené ako ideologicky závadné; nového vydania sa dočkala až v roku 2006), v odbornej verejnosti náležitú odozvu.

V nasledujúcim období 30. – 50. rokov XX. storočia sa s prácmi venovanými problematike tlače stretávame v minimálnej miere; väčšinou sa jedná o publikácie zamerané na agitačnú funkciu novín v procese budovania socializmu, kolektivizácie a industrializácie. Z pozoruhodnejších publikácií, zameraných na dobový jazyk tlače, spomenieme sériu článkov A. K. Šnejdera – *Язык радио и прессы* (Говорит СССР, 1931, № 1 – 7) – a kolektívnu prácu M. Gusa, J. Zagorianského, N. Kaganoviča – *Язык газеты* (Москва, 1936), mapujúce predovšetkým zmeny v lexike, ktoré priniesla nová doba.

Výrazný rozmach ruskej (resp. sovietskej) lingvistiky a s tým spojený i zvýšený záujem o publicistiku z lingvistického hľadiska zaznamenávame až od polovice 60. rokov.

V rámci komplexnej štýlistickej teórie sa rozvíjajú diferenciačné charakteristiky novinovo-publicistického funkčného štýlu z hľadiska jeho cieľa, funkcii, vlastností a zostavy jazykových charakteristík v rôznych učebničiach a monografiách z ruskej štýlistiky a rečovej kultúry (V. A. Livšic, 1964; N. G. Litvinov, 1965; P. A. Budanov, 1967; N. O. Koževnikovová, 1968; T. G. Vinokur – D. N. Šmelev, 1968; M. N. Kožinová, 1977; D. N. Šmelev, 1977; L. G. Barlas, 1978; N. G. Golovin, 1979, O. A. Krylovová, 1979; A. N. Kožin – O. A. Krylovová – V. V. Odincov, 1982; I. B. Golubová, 1986; D. E. Rozental', 1987; O. B. Sirotininová, 1989), ako i v prácach venujúcich sa výlučne niektorým aspektom publicistiky a publicistického štýlu (M. S. Čerepachov, 1973; A. K. Panfilov, 1974; V. G. Kostomarov, 1971; A. V. Švec, 1979, D. E. Rozental', 1980; A. N. Vasilievová, 1982; L. M. Majdanovová, 1987). Súčasne sa už od konca 50-tých rokov rozvíja teória publicistických žánrov – všeobecným otázkam novinových žánrov sa venujú vo svojich prácach M. S. Čerepachov (1959; Novinárske, 1973), O. B. Sirotininová (Vinokur – Šmelev, 1968), V. N. Vakurov, N. N. Kochtev, G. J. Solganik (1978), D. E. Rozental' (1982), L. M. Majdanovová (1987), problematika konkrétnych žánrov je v centre pozornosti N. M. Jereminovej (1987; informačné žánre), V. I. Koňkova, P. I. Krasnovovej, K. A. Rogovovej (1983; umelecké žánre), E. I. Žurbinovej (1969; črta, fejtón), G. J. Solganika (1970; reportáž) a iných.

Ako sme naznačili vyššie, za dominantnú črtu odlišujúcu navzájom jednotlivé štýly sa v rámci teórie funkčnej štýlistiky považuje vzájomná podmienenosť funkcií (resp. cieľa), vlastností a spôsobu vyjadrenia jazykového prejavu – t. j. štýlisticky príznakových prostriedkov jazyka. Komplexné otázky jazyka publicistických textov skúmali: G. J. Solganik (1968), V. G. Kostomarov (1967, 1971), L. M. Majdanovová (1987), M. V. Panov (1988).

Spomedzi týchto prác sa osobitne vydeľuje monografia V. G. Kostomarova *Русский язык на газетной полосе. Некоторые особенности языка современной газетной публицистики* (1971), v ktorej autor zhŕňa svoj predchádzajúci výskum a prináša komplexnú a všeestrannú charakteristiku publicistického štýlu s ďalším na jeho jazykové charakteristiky. V rámci svojich záverov rozvíja už spomenutú koncepciu G. O. Vinokura a formuluje základný organizačný princíp publicistiky, ktorý následne preberajú všetci teoretici sústredujúci svoju pozornosť na jazyk a štýl tlače, rozhlasu, televízie a neskôr i internetu – princíp striedania expresie a štandardu.

S riešením parciálnych problémov jazyka tlače sú stretávame i v prácach ďalších lingvistov, priamo alebo nepriamo zameraných na otázky publicistiky. O. B. Sirotininová (1977), G. J. Solganik (1981) a E. F. Pertševová (1984) skúmajú funkčný aspekt lexiky v publicistických prejavoch; I. N. Šmelevová v monografii *Стилистическое расслоение и классификация словарного состава русского литературного языка* (1975) rozvíja v kontexte publicistického štýlu termín „lexikálne gazetizmy“ a obhajuje právo na ich samostatnú existenciu. Výskumu lexiky z rôznych stránok sa venujú i N. N. Kochtev (1968) – skúma použitie slovesnomenných slovných spojení v tlači, G. J. Solganik (1976) – formovanie novinovej lexiky, V. S. Terechovová (1982) – využitie špeciálnej lexiky v novinách, A. P. Gorbunov (1969) a M. I. Štuflajevová (1984) si všímajú obrazné prostriedky publicistiky. Syntaktická stránka jazyka publicistiky stojí v centre výskumov N. J. Švedovovej (1964), K. A. Rogovovej (1975); komparáciou frekvenčných charakteristik syntaktických

konštrukcií všetkých štýlov, teda i publicistického, sa zaoberajú G. M. Grechneová (1974) a N. J. Rusovová (1974).

Popri jazykovedných výskumoch sa otázkam publicistiky v čiastočnej miere venujú i odborníci z oblastí historie a literárnej vedy, ktorí orientujú svoju pozornosť predovšetkým na formovanie ruskej publicistiky (do začiatku 20. storočia) a publicistickú činnosť spisovateľov (A. S. Puškina, A. N. Ostrovského, N. V. Gogola, M. E. Saltykova-Šedrina, F. M. Dostojevského, A. I. Gercena, M. A. Gorkého a ī.), literárnych kritikov (predovšetkým revolučných demokratov – V. G. Belinského, N. G. Černyševského, N. A. Dobroľubova a ī.) a popredných komunistických straníckych činiteľov (V. I. Lenina, I. V. Stalina, M. I. Kalinina). Také sú práce P. N. Verkova (1952), B. V. Jakovleva (1960), B. I. Jesina (1967), A. I. Staňka (1969), N. G. Zorinovej a A. A. Savenkova (1972), V. V. Učionovovej (1973).

Od polovice osemdesiatych rokov dvadsiateho storočia sa pod vplyvom spoločenských zmien v Sovietskom zväze (v súvislosti s glasnosťou a perestrojkou) začína ďalšie výrazné obdobie vo vývoji ruskej lingvistiky, ktoré trvá dodnes. Došlo k prehodnoteniu radu dovtedy zatracovanych teórií – napr. teorie komunikácie, rečových aktov a ī., ako i k rozvoju teórií nových. Tieto trendy zasiahli i výskumy publicistických textov, ktoré sa oslobodzujú od striktného systematizmu a absorbujú poznatky (na druhej strane ich sami obohacujú) i z pomedzích oblastí lingvistiky – psycholingvistiky, sociolingvistiky, ekolingvistiky, teorie rečových aktov, diskurzívnej lingvistiky, lingvokulturológie, teorie informácie a modelovania procesov a ī.

V súčasnom štádiu výskumu ruskej publicistiky môžeme vydeliť nasledujúce dominantné prístupy (s niektorými z nich sa stretávame už i v predchádzajúcim období):

1. **Systémovo-normatívny prístup**, ktorý sa zameriava na pravidlá konštituovania a fungovania štylistického systému, správnosti a účelnosti používania výrazových prostriedkov v konkrétnych publicistických prejavoch; skúma i systémové zmeny ku ktorým dochádza v štylistike pod vplyvom štýlotvorných činiteľov. Tento prístup tvorí základ klasickej štylistickej teórie a je stále uplatňovaný vo viacerých učebniciach zo štylistiky súčasného ruského jazyka, ako i v rade článkov, ktoré sa venujú parciálnym otázkam publicistického štýlu. Systémovo-normatívny prístup vo svojich prácach aktívne využívajú napr. P. P. Šuba, T. P. Plešenko, N. V. Fedotovová, R. G. Čečet (Šuba, 2001), M. V. Panov (1988), A. S. Syčev (1999), A. A. Lipgart (2003), I. B. Golubová (1997), M. N. Kožinová (1993), T. M. Balychinová, M. V. Lysakovová a M. A. Rybakov (Balychinová, 2003), M. J. Kazak (2006), E. A. Lazarevová (1993), A. V. Floria a J. G. Lipatovová (2001), J. A. Pravdová (2001) a ī.

2. **Textovo-diskurzívny**, resp. komunikatívny prístup zaujal v dnešnej ruskej lingvistike dominantné postavenie. Tento vychádza na jednej strane z pozícií textovej lingvistiky a teórie textu – dominantná pozornosť sa zameriava na skúmanie jednotlivých textových kategórií pri analýze konkrétneho publicistického prejavu. Týmto smerom sa orientujú práce I. V. Tolstoja a S. V. Svetana (Tolstoj, 1997), V. N. Vinogradovovej, L. I. Jereminovej, T. G. Vinokurského (Vinogradovová, 1987), G. J. Solganika (1997), T. V. Matvejevovej (1990), I. R. Gaľperina (1981) a ī. Tu môžeme zaradiť i práce z kontrastívnej štylistiky, ktoré sa sústredia na komparáciu ruských publicistických prejavov s analogickými inožázyčnými komunikátmi (predovšetkým s anglickými), ale i porovnanie jednotlivých publicistických textov v rámci jedného jazyka. K prvým možno priradiť práce A. D. Švejcera (1993) a S. J. Nejmana (1997), druhé smerovanie, t. j. komparácie v rámci systému jedného jazyka, pozorujeme v práci L. P. Duskařevoj a N. N. Ljubovovej (2001), ktoré svoju pozornosť zamerali na štylistické osobitosti bulvárnych novín a J. V. Kakorinovej (1996), ktorá si všíma štylistickú stránku opozičnej tlače. Na druhej strane významnú pozíciu zaujímajú i výskumy publicistických textov z pozícií teórie komunikácie a diskurzu, zamerané na fungovanie jazykového prejavu v procese „prenosu“ informácie od adresanta k adresátovi a vzájomné vzťahy textu s ostatnými zložkami, ktoré sa na procese komunikácie zúčastňujú. Z pozoruhodnejších prác uvedieme štúdie M. J. Gorochova (2006a, 2006b), L. J. Krojčíka (2005, 2006), S. I. Vinogradova a O. V. Platonovovej (Graudina, 1999), E. V. Čepkinovej (2000), I. V. Žukova (2003), J. S. Ščelkunovovej (2004), L. I. Jereminovej (1987). Niektoré z aspektov komunikačnej činnosti – autorský zámer a komunikačné pôsobenie – ktoré ležia v podklade teórie rečových aktov skúmajú J. I. Štatnaja (1989) a N. M. Vachtel (2004a, 2004b).

O akýsi prienik medzi normatívno-systémovým a diskurzívno-komunikatívnym prístupom sa vo svojich prácach snaží V. G. Kostomarov (1999, 2005), ktorý adaptuje klasické štylistické kategórie v komunikačnom prostredí do koncepcie konštruktívno-štýlových vektorov.

3. Výskumným predmetom **žánrového prístupu** je klasifikácia a charakterizácia jednotlivých publicistických žánrov, ktoré tvoria akúsi modelovú štruktúru konkrétneho jazykového prejavu. Jednotlivé publicistické žánre v ich komplexnosti, ale i jednotivo skúmajú B. V. Streľcov (1990), M. N. Šostak (1999), A. A. Tertyčnj (2000), J. E. Golovanovová (2000, 2001), S. O. Savčuk (2001), J. A. Gordejev (2006) a ī.

4. **Sociolingvistický prístup** kladie do popredia jazykovedného skúmania sociálnej diferenciáciu jazyka i publika a ich odraz v konkrétnych publicistických prejavoch. Tento prístup vo vzťahu k publicistike zvolili vo svojich prácach I. P. Lysakovová (1981, 1989, 1996), J. V. Kakorinová (2003), M. V. Kitajgorodskaja a N. N. Rozanovová (2003), O. N. Čistiakovová (2003) a ī.

5. **Psycholingvistický prístup** vystupuje vo výskume často v spojení s predchádzajúcim, sociolingvistickým, ako napríklad u B. A. Žilberta (1986), J. V. Pokrovskej (2003). Pozornosť psycholingvistiky sa zameriava na analýzu textu ako výsledku rečovej činnosti a sledovanie procesov jeho vzniku a pochopenia (M. R. Želtuchinová, 2004). V súčasnosti sa do centra jej záujmu dostávajú predovšetkým spôsoby zámerného ovplyvňovania recepčných procesov, spôsoby manipulácie – také sú štúdie O. N. Bykovovej (1998, 2000), A. M. Majdanovovej, V. M. Amirova, L. V. Jeninovej (Majdanovová, 1997), E. G. Ďjakovovej a A. D. Trachtenberga (1999), A. A. Kotova (2003), a i.

6. **Lingvokulturologický prístup** je založený na snahe pochopiť stereotypy použitia jazyka, postihnúť priamo nevyjadrené dopĺňajúce zmyslové konotácie založené v politickej, kultúrnej a historickej pamäti etnika. Lingvokulturologický prístup tvorí metodické východisko prác V. V. Chorol'ského a I. V. Smotrovovej (2005, 2006), D. B. Gudkova (1999), A. A. Jagodovovej (2003), O. J. Beľanka a L. B. Trušinovej (1998), G. P. Nemca a N. N. Skripnikovovej (2003), L. V. Lisočenka a O. V. Lisočenka (2005), J. N. Karaulova (2000), I. V. Aleščanovovej (2000), V. V. Kolesova (2000), J. A. Zemskoj (1996) a i.

Samozrejme, hranice medzi jednotlivými výskumnými smermi nie sú pevné a vo väčšine prípadov i nami uvedení odborníci nie sú orientovaní striktne jednostranne, ale snažia sa o postihnutie publicistiky ako komplexného javu.

Popri týchto filologických prístupoch význačné miesto vo výskume a pochopení podstaty publicistiky zohrávajú i niektoré ďalšie prístupy, z ktorých spomenieme:

7. **Žurnalisticko-technologický prístup**, ktorý sa orientuje na postihnutie „fyzického“ (hmatateľného) vzniku publicistickeho textu; skúma formovanie prostriedkov masovej komunikácie a ich fungovanie v rôznych etapách ruskej spoločnosti. Týmto aspektom sa venujú vo svojich prácach J. I. Golanovová (1996), S. M. Gurevič (2004), M. N. Kim (2001); typológiu novín – V. V. Tulupov (2003), A. A. Kažikin (2002) a i.

8. **Historický prístup** skúma ruskú publiku z hľadiska jej vývoja od predchodcov dnešných novín až po formovanie a rozvoj moderných informačných technológií, ako i historické determinanty podmieňujúce tento vývoj. Históriu ruskej publicistiky skúmajú A. G. Bespalovová, J. A. Kornilov, A. P. Koročenskij, J. V. Lučinskij, A. I. Staňko (Bespalovová, 2003), B. I. Jesin (2000), M. M. Kozlovová (2000), I. V. Kuznecov (2002) S. J. Machoninová (2004), R. P. Ovsepian (1999), I. Dzialošinskij (2000), G. V. Žirkov (2001), A. A. Grabeľnikov (1999), J. N. Zasurskij (2000, 2001) a i.

9. **Didaktický prístup** odhaluje potenciál a využitie publicistickej textov vo výchovno-vzdelávacom procese; stojí v centre pozornosti prác A. A. Kunikejevovej (2002), V. M. Lejčika a N. S. Novikovovej (2005). Otázkam prekladu a problémom s tým spojeným sa venuje A. S. Mikojan (2003).

V našom priestore korene výskumu publicistiky a publicistického štýlu nachádzame v polovici päťdesiatych rokov minulého storočia. V rámci formovania teórie funkčnej štylistiky na B. Havránka nadviazal F. Trávníček, ktorý vo svojej štúdii *O jazykovém slohu* (1953) predpokladá okrem rečníckeho, úradného a spoločenského existenciu i tzv. novinárskeho štýlu. Napriek tomu, že základným otázkam publicistického funkčného štýlu sa venovali vo svojich referátoch i účastníci Celoštátnej konferencie o otázke štýlu a štylistiky (4. – 5. 11. 1954) v Libiciach, podľa J. Mistriká sa za moment konštituovania publicistického štýlu v našej odbornej literatúre považuje až vydanie knihy M. Jelínka *O jazyku a stylu novin* (1957), v ktorom autor sformuloval základné štylistické vlastnosti publicistiky: všeobecnú zrozumiteľnosť, presnosť, prehľadnosť, presvedčivosť, rozmanitosť a výrazovú úspornosť (Mistrík, 1989, s. 460).

V slovenskej jazykovede jedným z prvých, ktorí obrátili svoju pozornosť na problém publicistiky, bol Eugen Pauliny; ten v rámci *Slovenskej gramatiky* vymedzuje publicistickú reč v rámci tzv. praktického odborného dorozumievacieho štýlu (Pauliny – Ružička – Štolc, 1967).

V rámci slovenských a českých prác orientovaných na komplexný výskum štýlu a jazyka publicistických textov môžeme spomenúť diela J. Chloupka (1978), J. Bečku (1979, 1986), E. Kadnára (1983), J. Mistriká (Kačala, 1976; 1988, 1989 a i.), J. Findru (1978, 2004), J. Charváta (1990), I. Pilátové (2002) a i. Žánrová problematika nachádza svoj odraz v prácach M. Marka (1960), J. Mistriká (1963), S. Tomsa a K. Štokáňa (Novinárske, 1973), Š. Veľasa (1983, 1997), A. Tušera a M. Frolíkchové (1998), L. Zimovej (2004), J. Vaňka (2006) a i. Na komplexné i parciálne otázky jazyka publicistiky (predovšetkým slovenskej a českej) sa zameriavajú J. Bartošek (1997), J. Vaňko, A. Kráľ a Ľ. Kralčák (Vaňko, 2006) a i.; otázky frazeologizmov v publicistickom štýle riešia E. Minářová (1993) a D. Baláková (2004), otázky syntaxe J. Kraus (1969), L. Zimková (1973, 1974), L. Uhlířová (1983), Ž. Tholtová (1987), J. Glovňa (2003a, 2003b) a i.

Problematiku lingvistického postihnutia ruskej publicistiky v slovenskej a českej rusistike v súčasnom období nachádzame v prácach E. Zelenickej a Ľ. Benedikovej (2005), I. Pilátové (2002), L. Mrovčovej (2002), J. Sipka (2002, 2003), J. Opalkovej (2004), A. Virostkové (2008), M. Vargu (2002), R. Zimka (1998), P. Adamku (2006, 2007, 2008) a i.

Rozsiahly výskum ruských lingvistov, ale i viaceré novšie práce slovenských autorov venovaných problematike publicistiky svedčia o zložitosti a mnohostrannosti skúmanej problematiky, nakol'ko publicistika

ako taká a predovšetkým jej výrazové prostriedky predstavujú dynamicky sa meniaci jav, zasahujúci do všetkých oblastí ľudskej činnosti. Zahraničné i naše lingvistické výskumy sa v základe zhodujú vo východiskových parametroch nazerania na publicistiku a jej jazyk, avšak rozmanitosť nových vedných prístupov odhaluje nové možnosti a súvislosti pre ďalšiu analýzu, pre komplexnejšie postihnutie skúmaného javu.

Napriek relatívne krátkemu nestrannému výskumu je publicistika i v ruskom lingvistickej prostredí pomerne dostatočne preskúmaným javom. Na rozdiel od ostatných oblastí výskumu, kde sa dominantná pozornosť primárne sústredovala najmä na postihnutie vnútorných zákonitostí jazykového systému, štylistická teória takmer od svojho vzniku skúmala vzájomné systémové vzťahy medzi štýlmi nielen na úrovni opisu jazykových jednotiek (štýlistika jazykových prostriedkov), ale i na úrovni ich fungovania v texte zapojenom do konkrétneho komunikačného procesu (funkčná štylistika). V rámci teórie funkčnej štylistiky boli stanovené základné klasifikačné charakteristiky publicistického štýlu, špecifikované jeho primárne i sekundárne funkcie a vlastnosti ako i charakterizovaný inventár „publicisticky“ príznakových výrazových prostriedkov zo všetkých rovín jazykového systému. V súčasnosti v lingvistickej výskume pozorujeme rozsiahlejšiu diferenciáciu prístupov k skúmanému javu, pričom najperspektívnejším z hľadiska komplexného výskumu jazyka publicistiky sa popri klasickom funkčno-štýlistickom prístupe javí textovo-diskurzívny prístup, motivovaný textolingvisticky a komunikativisticky orientovanými teóriami.

S ohľadom na stanovenú problematiku pripájame rozsiahlu bibliografiu nielen použitých prameňov, ale i ďalších zdrojov venovaných jej výskumu.

Bibliografia

- ADAMKA, P.: Publicistický komunikát a jeho využitie pri osvojovaní si zákonitostí jazyka. In: Evolučné prístupy vo vyučovaní cudzích jazykov z komunikačného aspektu. Trenčín: ÚPHV TuAD, 2006.
- ADAMKA, P.: Релятивность точки зрения в СМИ (намерение или необходимость?). In: В поисках эквивалентности III. Prešov: FF PU, 2007, s. 238 – 246.
- ADAMKA, P. – ZELENICKÁ, E.: Frekvenčná charakteristika syntaktických konštrukcií v súčasnej ruskej tlači. In: Analytické sondy do textu 3 (Filológia v 3. tisícročí – jej vyhliadky a smerovanie). Banská Bystrica: FHV UMB, 2008, s. 34 – 41.
- BALÁKOVÁ, D.: Somatické frazémy v súčasnej novinovej publicistike. In: Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach. Banská Bystrica: FHV UMB, 2004, s. 327 – 340.
- BALLAY, J.: Hodiny slohu. Bratislava: SPN, 1971.
- BARTOŠEK, J.: Žurnalistika. Úvod do studia. Skripta. Olomouc: FF UP, 1997.
- BEČKA, J.: Jazyk a styl novin. Praha: 1979.
- BEČKA, J.: Sloh žurnalistiky. Praha: SPN, 1986.
- BENEDIKOVÁ, L.: K problematike funkčných štýlov (porovnávací aspekt). In: Aktuálne otázky lingvometodického výskumu ruského jazyka. Nitra: FF UKF, 2002. s. 61 – 67.
- DANĚK, J.: Maximy interpersonální komunikace a objektivita ve zpravodajství. In: Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach. Banská Bystrica: FHV UMB, 2004, s. 286 – 291.
- DOBROTOVÁ, I.: O słownictwie prasy polskiej lat 90. In: Slavistika osudem i volbou. Studia slavica VI. Ostrava: OU, 2002, s. 45 – 53.
- FINDRA, J. – PATÁKOVÁ, M.: Cvičenia zo štylistiky. Bratislava: SPN, 1978..
- FINDRA, J.: Štýl ako základný pojem štylistiky. In: Sociolinguistica Slovaca 1. Sociolinguistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda, 1995, s. 280 – 285.
- FINDRA, J.: Štylistika slovenčiny. Martin: Osveta, 2004.
- GLOVŇA, J.: Elipsa v novinovom titulku. In: Studia philologica III. Nitra: FF UKF, 2003, s. 112 – 118.
- GLOVŇA, J.: Eliptické syntaktické konštrukcie (Na príklade reduktívnej elipsy). In: Acta Nitriensia. Nitra: FF UKF, 2003, s. 87 – 106.
- HAUSENBLAS, K.: K čemu je styl? In: Tektika a štylistika. Zborník príspevkov z celoštátnej štylistickej konferencie. Bratislava: UK, 1989, s. 17 – 21.
- HOFFMANOVÁ, J.: Typ textu a textový vzorec. In: Tektika a štylistika. Zborník príspevkov z celoštátnej štylistickej konferencie. Bratislava: UK, 1989, s. 37 – 42.
- CHARVÁT, J.: Novinárska komunikácia. Bratislava: Tatrapress, 1990.
- CHLOUPEK, J.: Dialekтика stálého a promenného v publicistickém stylu. SaS, 38, 1978, s. 317 – 320.
- JACKULÍKOVÁ, Katarína: Коммуникативно-речевые особенности газетных текстов. In: Analytické sondy 2. Banská Bystrica: FiF UMB, 2006, s. 162 – 164.
- JELÍNEK, M.: O jazyku a stylu novin. Praha: Rudé Právo, 1957.
- JUNKOVÁ, B.: Funkce grafických a ideografických prostredkov v publicistických textech. In: Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach. Banská Bystrica: FHV UMB, 2004, s. 280 – 285.
- KAČALA, J. a kol.: Kapitoly o slovenčine. Bratislava: SPN, 1976.
- KADNÁR, E.: Novinárska publicistika II. Bratislava: SPN, 1983.

- KHILKHANOVA, E.: Language construction of reality in the German tabloid press (on Materials of Bild Newspaper). Budapest: OSI, 1999.
- KRAUS, J.: K statistickému rozboru publicistického stylu. SaS, 30, 1969, s. 371 – 379.
- MALÁ, J.: Frazeologizmy v masmédiach. In: Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach. BB: FHV UMB, 2004, s. 311 – 17.
- MARKO, M.: Otázky novinárskych žánrov. Martin: Matica slovenská, 1960.
- MINÁŘOVÁ, E.: Frazeologizmy ve stylu publicistickém, jeho proměny a funkce. In: Frazeológia vo vzdelávaní, vede a kultúre. Nitra: VŠPg, 1993, s. 275 – 281.
- MISTRÍK, J.: K jazyku a štýlu reportáže. Slovenská reč, 28, 1963, s. 143 – 150.
- MISTRÍK, J.: K systematizácii štýlov v jazykovednej štýlistike. In: Sociolinguistica Slovaca 1. Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda, 1995, s. 275 – 279.
- MISTRÍK, J.: Štýlistika. Bratislava: SPN, 1989.
- MISTRÍK, J.: Variácie reči. Bratislava: Smena, 1988.
- NOVINÁRSKE žánre I. Knihovnička novináře. Praha: SPN, 1973.
- OPALKOVÁ, J.: „Экспрессивность контр шаблонность“ в ЯСМИ: Центонность как внешнее проявление конфликта. In: Русский язык в центре Европы 7. Banská Bystrica: ARS, 2004, s. 6 – 11.
- PAULINY, E. – RUŽIČKA, J. – ŠTOLC, J.: Slovenská gramatika. Bratislava: SPN, 1967.
- RUŽ-MOHL, S. – BAKIČOVÁ, H.: Žurnalistika. Komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Praha: Grada, 2005.
- SIPKO, J.: Etnokultúrne rusizmy v slovenskej tlači. Kultúra slova, 28, 1994, s. 213 – 221.
- SIPKO, J.: Etnopsychologické predpoklady slovensko-ruských a rusko-slovenských porovnávaní. Prešov: FF PU, 2003..
- THOLTOVÁ, Ž.: Význam viet s vysokou a nízkou informačnou hodnotou v novinárskych textoch. Jazykovedný časopis, 38, 1987, č.1, s. 40 – 46.
- TRÁVNIČEK, F.: O jazykovém slohu. Praha: SPN, 1953.
- TUŠER, A. – FROLLRICHOVÁ, M.: Teória a prax novinárskych žánrov I. Bratislava: UK, 1998.
- TUŠER, A.: Ako sa robia noviny. Bratislava: Sofa, 1999.
- UHLÍŘOVÁ, L.: Aktuální členění a styl jazykových projevů (na materiálu z publicistických textů). SaS, 44, 1983, s. 284 – 294.
- VAŇKO, J. – KRÁL, Á. – KRALČÁK, L.: Jazyk a štýl súčasnej slovenskej publicistiky. Nitra: FF UKF, 2006.
- VARGA, M.: Vojna proti terorizmu v titulkoch slovenskej, ruskej a ukrajinskej tlače. In: Slovensko – ruské vzťahy a súvislosti. Nitra: Združenie slovanskej vzájomnosti, 2002, s.187 – 197.
- VEEAS, Š.: Novinárska publicistika. Publicistika racionálneho typu. Bratislava: SPN, 1983.
- VEEAS, Š.: Teória a prax novinárskych žánrov II. Bratislava: UK, 1997.
- VIROSTKOVÁ, A.: Precedentné fenomény v ruskej reklamnej tlači. In: Média a text II. Prešov: FF PU, 2008, s. 257-264.
- ZELENICKÁ, E. – BENEDIKOVÁ, L.: Очерки по стилистике русского языка. Nitra: FF UKF, 2005.
- ZIMKOVÁ, L.: Syntaktický rozbor ruských novinových titulků. In: Rossica Olomucensia X. Olomouc: UP, 1973, s. 52 – 58.
- ZIMKOVÁ, L.: K syntaktické charakteristice ruských a českých novinových titulků. Čsl. Rusistika, 2, 1974, s. 80 – 85.
- ZIMOVÁ, L.: Texty spotrebiteľsky hodnotíci. In: Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach. Banská Bystrica: FHV UMB, 2004, s. 292-8.
- АБАШИНА, В.: Газетный заголовок и когнитивная обработка текста (современные газетные публикации). In: Rossica Olomoucensia XXXVIII. Olomouc: UP, 2000, s. 473 –481.
- АБИШЕВА, М. С.: К вопросу о субъектной организации текста информационной заметки. In: Русский язык: исторические судьбы и современность. II Международный конгресс исследователей русского языка. Москва: МГУ, 2004, с. 423 – 424.
- АЛЕЩАНОВА, И. В.: Цитация в газетном тексте: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Волгоград: 2000.
- АХМАДУЛИН, Е. В.: Модели систем журналистики российской научной школы. Акценты: новое в массовой коммуникации, Вып. 3-4 (46-47), 2004, с. 17 – 26.
- БАЛЫХИНА, Т. М. – ЛЫСЯКОВА, М. В. – РЫБАКОВ, М. А.: Русский язык и культура речи. 2003. <http://web-local.rudn.ru/web-local/uem/ido/6/rLang/rLang.html>
- БАРЛАС, Л. Г.: Русский язык: Стилистика. Москва: Просвещение, 1978.
- БЕЛЬЧИКОВ, Ю. А.: Стилистика и культура речи. Москва: Изд-во УРАО, 2000.
- БЕЛЯНКО, О. Е. – ТРУШИНА, Л. Б.: Русская культура на газетной полосе. Москва: Духовное возрождение, 1998.
- БЕСПАЛОВА, А. Г. и др.: История мировой журналистики. Москва – Ростов-на-Дону: Издательский центр «MapT», 2003. http://www.hi-edu.ru/library/main/history_of_world_journalism.

- БУДАНОВ, П. А.: Литературные языки и языковые стили. Москва: Высш. школа, 1967.
- БЫКОВА, О. Н.: К вопросу о языковой манипуляции в СМИ. In: Теоретические и прикладные аспекты речевого общения. Красноярск, Ачинск: 1998, с. 18 – 22.
- БЫКОВА, О. Н.: Опыт классификации приёмов речевой манипуляции в текстах СМИ. In: Речевое общение: Вести Российской риторической ассоциации: Вып. 1 (9). Красноярск: 2000, с. 42 – 53.
- ВАКУРОВ, В. Н. – КОХТЕВ, Н. Н. – СОЛГАНИК, Г. Я.: Стилистика газетных жанров. Москва: 1978.
- ВАЛГИНА, Н. С. – РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. – ФОМИНА, М. И.: Современный русский язык. Москва: Логос, 2002.
- ВАСИЛЬЕВА, А. Н.: Газетно-публицистический стиль речи. Москва: Русский язык, 1982.
- ВАХТЕЛЬ, Н. М.: Газетный заголовок как речевой акт. Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика, № 1, 2004, с. 82 – 83.
- ВАХТЕЛЬ, Н. М.: Речевые акты эмоционального воздействия в позиции газетного заголовка. Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика, № 2, 2004, с. 47 – 49.
- ВЕРКОВ, П. Н.: История русской журналистики XVIII в. Москва: Изд-во АН СССР, 1952.
- ВИНОГРАДОВ, В. В.: К теории литературных стилей. In: Избранные труды. О языке художественной прозы. Москва: 1980, с. 240 – 249.
- ВИНОГРАДОВА, В. Н. – ЕРЕМИНА, Л. И. – ВИНОКУРСКАЯ, Т. Г.: Стилистика русского языка. Жанрово-коммуникационный аспект стилистики текста. Москва: Наука, 1987.
- ВИНОКУР, Г.: Культура языка (Задачи современного языкоznания). Печать и революция, №5, 1923, с. 100 – 111.
- ВИНОКУР, Г.: Культура языка. 3-е изд. Москва: 2006.
- ВИНОКУР, Г.: Язык нашей газеты. Леф, № 2, 1924, с.117 – 140.
- ВИНОКУР, Т. Г. – ШМЕЛЕВ, Д. Н. и др.: Развитие функциональных стилей современного русского языка. Москва: 1968.
- ВОРОЖБИТОВА, А.: Лингвоторика публицистического текста (вопросы теории). In: Slavica Quinqueecclesiensis II. Мат. III-й международной конференции «Теория и практика преподавания славянских языков. Pécs: Janus Pannonius Tudományegyetem, 1996, s. 299 – 302.
- ВОРОТНИКОВ, Ю. Л.: О некоторых особенностях языка средств массовой информации. In: Русский язык в эфире: Проблемы и пути их решения. Материалы круглого стола. Москва: 2000. <http://www.gramota.ru/rlefir.html>.
- ГАЛЬПЕРИН, И. Р.: Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Изд-во „Наука“, 1981.
- ГОЛНОВА, Е. И.: Публичный диалог: коммуникативный узус и новые жанровые разновидности. In: Русский язык: исторические судьбы и современность. Москва: 2001, <http://www.fixed.ru/prikling/conf/stilstsist1/publieatzxb.html>.
- ГОЛНОВА, Е. И.: Технология создания журналистского произведения. Москва: Изд. МГУ, 1996.
- ГОЛНОВА, Е. И.: Устный публичный диалог: жанр интервью. In: Русский язык конца XX столетия. Москва: 2000, с. 427 – 453.
- ГОЛОВИН, Н. Г.: Культура речи. Москва: Просвещение, 1979.
- ГОЛУБ, И. Б.: Стилистика русского языка: учеб. пособие. Москва: Айрис-пресс, 1997. ГОЛУБ, И. Б.: Стилистика современного русского языка. Москва: 1986.
- ГОРБУНОВ, А. П.: Образные средства языка газеты. Москва: 1969.
- ГОРДЕЕВ, Ю. А.: О методике выделения и анализа жанров современной журналистики. In: Мат. всеросс. науч.-практ. конф. Воронеж: ВГУ, 2006, с.15 – 16.
- ГОРОХОВ, М. Ю.: Дискурс как механизм реализации публицистического текста. Акценты: новое в массовой коммуникации, Вып. 3-4 (58-59), 2006, с.19 – 21.
- ГОРОХОВ, М. Ю.: К вопросу о специфике публицистического текста. Акценты: новое в массовой коммуникации, Вып.1-2 (56-57), 2006, с.10 – 13.
- ГОРОХОВ, М. Ю.: Автор или соавтор? (Свое и чужое в публицистическом творчестве). Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика, № 2, 2004, с. 134 – 138.
- ГРАБЕЛЬНИКОВ, А. : Деловая пресса России: настоящее и будущее. Москва: СИРЕ, 1999. <http://www.inguk.ru/p-bib-delov-pressa.html>.
- ГРАУДИНА, Л. К. и др.: Культура русской речи. Учебник для вузов. Москва: Изд. Группа «НОРМА—ИНФРАМ», 1999.
- ГРАШЕК-ТАНЬСКА, А.: Несколько замечаний по поводу языка сегодняшней российской журналистики. In: Rossica Olomoucensis XXXVIII. Olomoic: UP, 2000, s. 509 – 514.
- ГРЕХНЕВА, Г. М.: Стилевая дифференциация придаточных предложений в современном русском языке. In: Вопросы статистической стилистики. Киев: Изд-во «Наукова думка», 1974, с. 164 – 177.
- ГУДКОВ, Д. Б.: Прецедентное имя и проблема прецедентности. Москва: 1999.
- ГУРЕВИЧ, С. М.: Газета: вчера, сегодня, завтра. Москва: Аспект Пресс, 2004. <http://evartist.narod.ru/text10/01.htm>.

- ГУС, М. – ЗАГОРЯНСКИЙ, Ю. – КАГАНОВИЧ, Н.: Язык газеты. Москва: 1926.
- ГУСЕЙНОВ, Г. Ч.: Советские идеологемы в русском дискурсе 1990-х. Москва: Три квадрата, 2003.
- ДЗЯЛОШИНСКИЙ, И.: Российские СМИ в избирательной кампании: уроки эффективности. Москва: "ВИКОН", 2000.
- ДУСКАЕВА, Л. Р. – ЛЮБОВА, Н. Н.: Стилистические особенности «желтых» газет. In: Журналистика в 2000 году: Реалии и прогнозы развития: Тез. науч.-практ. конф. Москва: 2001, ч. 7.
- ДЬЯКОВА, Е. Г. – ТРАХТЕНБЕРГ, А. Д.: Массовая коммуникация и проблема конструирования реальности: анализ основных теоретических подходов. Екатеринбург: УрО РАН, 1999.
- ЕРЕМИНА, Л. И.: Диалогизация как способ построения публицистического текста. In: Стилистика русского языка. Жанрово-коммуникативный аспект стилистики текста. Москва: 1987, с. 166 – 196.
- ЕРЕМИНА, М. Н.: Информационные жанры газетной публицистики. Москва: 1987.
- ЕСИН, Б. И.: История русской журналистики (1703-1917). Москва: Флинта-Наука, 2000. http://www.hi-edu.ru/library/main/esin_history_of_russian_journalism.
- ЕСИН, Б. И.: Краткий очерк развития газетного дела в России XVII – XIX вв. Москва: 1967.
- ЖЕЛТУХИНА, М. Р.: Комплексное суггестивное воздействие языка СМИ. In: Русский язык: исторические судьбы и современность. II Международный конгресс исследователей русского языка: Тезисы докладов. Москва: МГУ, 2004, с. 444.
- ЖИРКОВ, Г. В.: История цензуры в России XIX – XX вв. Москва: Аспект Пресс, 2001. <http://evartist.narod.ru/text9/38.htm>.
- ЖУКОВ, И. В.: Война в дискурсе современной прессы. 2003. <http://faq.at/rusjaz>.
- ЖУКОВА, Я. – ШИРКОВ, Ю.: Модели массовой коммуникации. Научный отчет. Москва: Гостелерадио СССР, 1989. <http://zhukova.newmail.ru>.
- ЖУКОВСКАЯ, Н. В.: Текстообразующая функция единиц с количественным значением в публицистике. Образование и социум: научный интернет-журнал, № 1, 2006, с. 57 – 59. <http://www.tgpi.ru/journal1>.
- ЖУРБИНА, Е. И.: Теория и практика художественно-публицистических жанров. Очерк. Фельетон. Москва: 1969.
- ЗАСУРСКИЙ, Я. Н. и др.: Система средств массовой информации России. Москва: Аспект Пресс, 2001. <http://evartist.narod.ru/text/61.htm>.
- ЗАСУРСКИЙ, Я. Н.: Ре-конструкция России: Масс-медиа и политика в России девяностых. "Масс-медиа второй республики". 2000. <http://www.russ.ru>.
- ЗЕМСКАЯ, Е. А.: Активные процессы с РЯ последнего десятилетия XX века. 1996. http://www.gramota.ru/mag_arch.html?id=46.
- ЗИЛЬБЕРТ, Б. А.: Социо-психолингвистическое исследование текстов радио, телевидения, газеты. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1986.
- ЗИМЕК, Р.: Изменения в стилистическом характере современной русской публицистики (перестроичного и постсоветского периода). In: Rossica Olomoucensis XXXVI. Olomouc: UP, 1998, с. 111 – 116.
- ЗОРИНА, Н. Г. – САВЕНКОВ, А. А.: В. И. Ленин и партийные публицисты. Ленинград: 1972.
- ИВАНИСОВ, А.А.: Некоторые теоретические положения об информационных шумах в текстах массовых коммуникаций. Акценты: новое в массовой коммуникации, Вып. 7-8 (42-43), 2003, с. 91 – 95.
- КАЖИКИН, А. А.: Типологические критерии в системе формирования типов периодических изданий. In: Журналистика, реклама и СО: новые подходы. Мат. всеросс. науч.-практ. конф. Воронеж: ВГУ, 2002, с. 19 – 22.
- КАЗАК, М. Ю.: К вопросу о статусе публицистического стиля. In: Коммуникация в современном мире. Мат. всеросс. науч.-практ. конф. Воронеж: ВГУ, 2006, с. 207 – 210.
- КАКОРИНА, Е. В.: Стилистический облик оппозиционной прессы. В кн.: Русский язык конца XX столетия (1985-1995). Москва: 1996, с. 409 – 426.
- КАКОРИНА, Е. В.: Сфера массовой коммуникации: отражение социальной дифференцированности языка в текстах СМИ. In: Современный русский язык. Социальная и функциональная дифференциация. Москва: Языки славянской культуры, 2003, с. 241 – 276.
- КАРАУЛОВ, Ю. Н.: Культура речи и языковая критика. In: Русский язык в эфире: Проблемы и пути их решения. Материалы круглого стола. Москва: 2000. <http://www.gramota.ru/rlefir.html>.
- КИМ, М. Н.: Технология создания журналистского произведения. Санкт-Петербург: Изд-во Михайлова В. А., 2001. http://www.hi-edu.ru/library/main/technology_of_making_journalist_article.
- КИТАЙГОРОДСКАЯ, М. В. – РОЗАНОВА, Н. Н.: Современная политическая коммуникация. In: Современный русский язык. Социальная и функциональная дифференциация. Москва: Языки славянской культуры, 2003, с. 151 – 239.
- КИТАЙГОРОДСКАЯ, М. В. – РОЗАНОВА, Н. Н.: Современное городское общение: типы коммуникативных ситуаций и их жанровая реализация. In: Современный русский язык. Социальная и функциональная дифференциация. Москва : Языки славянской культуры, 2003, с. 103 – 126.
- КОЖЕВНИКОВА, Н. О.: О функциональных стилях. Русский язык в национальной школе, 1968, № 2, с.

5 – 11.

- КОЖЕНЕВСКА-БЕРЧИНСКА, И.: Публицистический текст как явление культуры: Из опыта организации авторского спецсеминара. In: Русский язык в центре Европы 3. Banská Bystrica: ARS, 2000, s. 85 – 91.
- КОЖИН, А. Н. – КРЫЛОВА, О. А. – ОДИНЦОВ, В. В.: Функциональные типы русской речи. Москва: Выш. шк., 1982.
- КОЖИНА, М. Н.: Стилистика русского языка. Москва: Просвещение, 1993. 224 с. ISBN 5-09-001864-2.
- КОЖИНА, М.Н.: Стилистика русского языка. Москва: 1977.
- КОЗЛОВА, М. М.: История отечественных средств массовой информации. Ульяновск: УГТУ, 2000. http://www.hi-edu.ru/library/main/kozlova_history_of_russian_mass_media.
- КОЛЕСОВ, В. В.: Язык, стиль, норма. In: Русский язык в эфире: Проблемы и пути их решения. Материалы круглого стола. Москва: 2000. <http://www.gramota.ru/rlefir.html>.
- КОМПЬЮТЕРНЫЙ корпус текстов русских газет конца XX-ого века. 1997. <http://www.philol.msu.ru/corpus>.
- КОНЬКОВ, В. И. – КРАСНОВА, П. И. – РОГОВА, К. А.: Язык художественной публицистики. Ленинград: 1983.
- КОРМИЛИЦЫНА, М. А. – СИРОТИНА, О. Б.: Тенденции развития средств современной русской публицистики. 2005. <http://fixed.ru/prikling/conf/stilsist2/tendediocrcj.html>.
- КОСТОМАРОВ, В. Г.: Русский язык на газетной полосе. Некоторые особенности языка современной газетной публицистики. Москва: МГУ 1971.
- КОСТОМАРОВ, В. Г.: Стилистические «смещения» в языке газеты. Вопросы культуры речи, № 8, 1967, с. 16 – 33.
- КОСТОМАРОВ, В. Г.: Наш язык в действии. Москва: Гардарики, 2005.
- КОСТОМАРОВ, В. Г.: Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речевой практикой масс–медиа. Санкт Петербург: Златоуст, 1999.
- КОТОВ, А. А.: Механизмы речевого воздействия в публицистических текстах СМИ. Автореф. дисс. ... докт. филологич. наук. Москва: РГГУ, 2003.
- КОХТЕВ, Н. Н.: Стилистическое использование устойчивых глагольно-именных сочетаний в языке газеты. Москва: Изд-во МГУ, 1968.
- КРЕТИНИНА, О. С. : Возрождение очерковых форм на газетной полосе (на примере зарисовки). In: Проблемы массовой коммуникации на рубеже тысячелетий. Мат. Всеросс. н.-п. конф. Воронеж: ВГУ, 2003, с. 200 – 201.
- КРОЙЧИК, Л. Е.: По существу ли эти споры? По существу! «МТ», «ВЖТ», «ВПТ»... далее что? Акценты: новое в массовой коммуникации, Вып. 3-4 (58-59), 2006, с. 6 – 10.
- КРОЙЧИК, Л. Е.: Публицистический текст как жанр и как дискурс. Акценты: новое в массовой коммуникации, Вып. 3-4 (54-55), 2005, с. 11 – 16.
- КРЫЛОВА, О. А.: Основы функциональной стилистики русского языка. Москва: Изд–во «Русский язык», 1979.
- КРЫСИН, Л. П.: Формы существования русского языка. In: Современный русский язык. Социальная и функциональная дифференциация. Москва : Языки славянской культуры, 2003, с.33 – 77.
- КУЗНЕЦОВ, И. В.: История отечественной журналистики (1917 – 2000). Москва: Флинта: Наука, 2002. <http://evartist.narod.ru/text8/01.htm>.
- КУНИКЕЕВА, А. А.: Лингвометодическая модель работы с современным русским газетным текстом. Санкт-Петербург: «Сударыня», 2002.
- ЛАЗАРЕВА, Э. А.: Системно–стилистические характеристики газеты. Екатеринбург: 1993.
- ЛЕЙЧИК, В. М. – НОВИКОВА, Н. С.: Использование газетных текстов при обучении русскому языку как иностранному. Вестник МАПРЯЛ, № 45, 2005, <http://www.mapryal.org/vestnik/vestnik45/teacher.shtml#1>.
- ЛИВШИЦ, В. А.: Практическая стилистика русского языка. Москва: Высшая школа, 1964.
- ЛИПГАРТ, А. А.: К проблеме языковедческого описания публицистического стиля. In: Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. Москва: Изд-во МГУ, 2003. <http://evartist.narod.ru/text12/10.htm>.
- ЛИСИЦКАЯ, Л. Г.: Медиатекст и культура речи. In: Коммуникация в современном мире. Мат. Всеросс. н.-п. конф. Воронеж: ВГУ, 2006, с. 45 – 47.
- ЛИСОЧЕНКО, Л. В. – ЛИСОЧЕНКО, О. В.: Языковая игра на газетной полосе (в свете металингвистики и теории коммуникации). Мир слова русского, 2005, <http://www.rusword.org>.
- ЛИТВИНОВ, Н. Г.: Вопросы стилистики русского языка (В помощь работникам печати). 2-е изд. Москва: Мысль, 1965.
- ЛОМКО, Я. А.: Русский язык в телерадиоэфире. In: Русский язык в эфире: Проблемы и пути их решения. Материалы круглого стола. Москва: 2000. <http://www.gramota.ru/rlefir.html>.

- ЛЫСАКОВА, И. П.: Пресса перестройки. Санкт Петербург: 1993.
- ЛЫСАКОВА, И. П.: Тип газеты и стиль публикации. Опыт социолингвистического исследования. Ленинград: 1989.
- ЛЫСАКОВА, И. П.: Язык газеты: социолингвистический аспект. Ленинград: Изд-во ЛУ, 1981.
- ЛЮЛИЧЕВА, Л. Г.: Межличностное общение в структуре массовой коммуникации. In: Коммуникация в современном мире. Мат. Всеросс. н.-п. конф. Воронеж: ВГУ, 2002, с. 45 – 48.
- МАЙДАНОВА, А. М. и др.: Речевая агрессия в средствах массовой информации. Екатеринбург: 1997.
- МАЙДАНОВА, Л. М. и др.: Язык и композиция газетного текста. Свердловск: «Изд-во» Уральского университета, 1987.
- МАЙДАНОВА, Л. М.: Стилистические особенности газетных жанров. Свердловск: «Изд-во» Уральского университета, 1987.
- МАНЬКОВА, Л. А.: Специфика заголовков в различных газетных текстах. Ученые записки ТНУ, № 6 (45), 2002. <http://www.tnu.crimea.ua>.
- МАТВЕЕВА, Т. В.: Функциональные стили в аспекте текстовых категорий. Свердловск: Изд.-во Урал. ун.-та, 1990.
- МАХОНИНА, С. Я.: История русской журналистики начала XX века. Москва: Флинта: Наука, 2004. <http://www.evartist.narod.ru/text1/84.htm>.
- МИКОЯН, А. С.: Проблемы перевода текстов СМИ. In: Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. Москва: Изд-во МГУ, 2003. <http://evartist.narod.ru/text12/12.htm>.
- МРОВЕЦОВА, Л.: О некоторых синтаксических структурах заголовков в современных русских деловых периодиках (в сопоставительном аспекте с чешскими периодиками). In: Lingua et communicatio in sphaera mercaturae bohemica-britannica-germanica-rossica ostraviensis. Ostrava: FF OU, 2002, s. 81 – 88.
- НЕЙМАН, С. Ю.: Сопоставительное изучение культуры речи: стилистические и композиционные особенности текстов массовой коммуникации в разных языках. In: Россия – запад: диалог культур. Москва: 1997, с. 51 – 59.
- НЕМЕЦ, Г. П. – СКРИПНИКОВА, Н. Н.: Прецедентный текст и языковая игра как аспекты современной речевой практики (на примере публицистического дискурса). Акценты: новое в массовой коммуникации, Вып. 7-8 (42-43), 2003, с. 75 – 77.
- ОВСЕПЯН, Р. П.: История новейшей отечественной журналистики. Москва: Изд-во МГУ, 1999. <http://evartist.narod.ru/text/51.htm>.
- ОГАНЕСЯН, Д.: Средства актуализации в языке современной прессы. In: Rossica Olomoucensia XXXVI. Olomouc: UP, 1998, s. 321 – 326.
- ПАНОВ, М. В.: Из наблюдений над стилем сегодняшней периодики. Язык современной публицистики, № 3, 1988, с. 12 – 14.
- ПАНФИЛОВ, А. К.: История становления публицистического стиля современного русского литературного языка. Докт. дисс. Москва: 1974.
- ПЕРТИЩЕВА, Е. Ф. Стилистически окрашенная лексика русского языка. Москва: Наука, 1984.
- ПИЛАТОВА, И.: Сопоставление заголовочных конструкций русского и чешского газетного жанра хроникальная информация. In: Rossica Olomoucensia XL. Olomouc: UP, 2002, s. 243 – 246.
- ПОКРОВСКАЯ, Е. В.: Понимание современного газетного текста. Москва: 2003.
- ПРАВДА, Е. А.: Новые явления в стилистической сфере русского языка. In: Русский язык в центре Европы 4. Banská Bystrica: ARS, 2001, s. 17 – 25.
- ПРОТАСОВА, О. Л.: История отечественных средств массовой информации: метод. разраб. Тамбов: Изд-во ТГТУ, 2001.
- ПЧЕЛИНЦЕВА, О. Ю.: Конструирование реальности средствами массовой информации. In: Коммуникация в современном мире. Мат. Всеросс. н.-п. конф. исследователей журналистики, рекламы и паблик рилейшнз. Воронеж: ВГУ, 2004, с. 66 – 68.
- РАТНИКОВА, И.: Ономастическая метафора в публицистике: структура и функции. In: Rossica Olomoucensia XXXVIII. Olomouc: UP, 2000, s. 613 – 618.
- РОГОВА, К. А.: Синтаксические особенности публицистической речи. Ленинград: ЛГУ 1975.
- РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. И др.: Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды. Москва: 1980.
- РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э.: Практическая стилистика русского языка. Москва: Высш.шк., 1987.
- РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э.: Стилистика газетных жанров. Москва: МГУ, 1982.
- РУСОВА, Н. Ю.: Опыт статистического анализа стилевой дифференциации структуры простого предложения. In: Вопросы статистической стилистики. Киев: Изд-во «Наукова думка», 1974, с. 125 – 138.
- САВЧУК, С. О.: Об эволюции в системе жанров современной русской газеты In: Русский язык: исторические судьбы и современность. Москва: 2001, с. 266 – 267. <http://fixed.ru/prikling/conf/stilsist3/obevowlkkfay.html>.

- СЕМЕНЕЦ, О.: Прецедентный текст в газетном заголовке и современная текстовая картина мира. In: Русский язык: исторические судьбы и современность. I Международный конгресс исследователей русского языка. Москва: МГУ, 2001, с. 287 – 288.
- СИПКО, Й.: Фрагменты языковой картины постсоветской эпохи. In: Slovensko – ruské vzťahy a súvislosti. Nitra: Združenie slovanskej vzájomnosti, 2002, s. 171 – 186.
- СИРОТИНИНА, О. Б.: В чем лексическое своеобразие публицистического стиля? Лексика. Терминология. Стилистика, Вып. 6, 1977, с. 100 – 102.
- СИРОТИНИНА, О. Б.: Вопросы стилистики устной и письменной формы речи. Саратов: Изд-во Саратовского ун.-та, 1989.
- СКРИПНИКОВА, Н. Н.: Метаязыковая функциональная синтагма публицистического текста и его характеристики. In: Проблемы массовой коммуникации на рубеже тысячелетий. Мат. Всеросс. н.-п. конф. Воронеж: ВГУ, 2003, с. 155 – 156.
- СМОТРОВА, И. В.: Роль сниженной лексики в газетном тексте (на материале современной газетной публицистики). In: Коммуникация в современном мире. Мат. Всеросс. н.-п. конф. Воронеж: ВГУ, 2002, с. 104 – 105.
- СОЛГАНИК, Г. Я.: Лексика газеты. Функциональный аспект. Москва: 1981.
- СОЛГАНИК, Г. Я.: О языке и стиле газеты. In: Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. Москва: Изд-во МГУ, 2003. <http://eartist.narod.ru/text12/15.htm>.
- СОЛГАНИК, Г. Я.: О языке газеты. Москва: Изд-во МГУ, 1968.
- СОЛГАНИК, Г. Я.: Системный анализ газетной лексики и источники её формирования. Докт. дисс. Москва: 1976.
- СОЛГАНИК, Г. Я.: Стилистика текста: учеб. пособие. Москва: Флинта, Наука, 1997.
- СОЛГАНИК, Г. Я.: Стиль репортажа. Москва: 1970.
- СОЛГАНИК, Г. Я.: Современная публицистическая картина мира. In: Публицистика и информация в современном обществе. Москва: МГУ, 2000. http://www.gramota.ru/mag_arch.html?id=6.
- СТАНЬКО, А. И.: Русские газеты первой половины XIX века. Ростов-на-Дону: 1969.
- СТЕКСОВА, Т. И.: Тенденция к диалогизации монологического текста на страницах современной прессы. In: Русский язык: исторические судьбы и современность. II Международный конгресс исследователей русского языка. Москва: МГУ, 2004, с. 442 – 443.
- СТРЕЛЬЦОВ, Б. В.: Основы публицистики. Жанры: учеб. пособие. Минск: Университетское издательство, 1990.
- СТЮФЛЯЕВА, М. И.: Образные ресурсы публицистики. Москва: Мысль, 1982.
- СЫЧЕВ, А. С.: Стилеобразующие факторы и стилеобразующие черты газетно-публицистической речи. Вестник Омского университета, Вып. 3, 1999, с. 93 – 96.
- ТЕРЕХОВА, В. С.: Специальная лексика в языке газеты. Ленинград: 1982.
- ТЕРТЬЧНЫЙ, А. А.: Жанры периодической печати. Москва: Аспект Пресс, 2000. <http://www.hi-edu.ru/library/main/tertichnii>.
- ТОЛСТОЙ, И. В. – СВЕТАНА, С. В.: Семантико-стилистический аспект публицистического текста. In: Журналистика и культура русской речи. Москва: 1997, с. 30 – 41.
- ТУЛУПОВ, В. В.: Системный подход к типологии газеты. In: Проблемы массовой коммуникации на рубеже тысячелетий. Мат. всеросс. науч.-практ. конф. Воронеж: ВГУ, 2003, с. 41 – 44.
- ТУЛУПОВА, К. В.: Публицистический и художественный тексты: общее и различное. In: Журналистика, реклама и СО: новые подходы. Мат. всеросс. науч.-практ. конф. Воронеж: ВГУ, 2002, с. 196 – 198.
- УЧЕНОВА, В. В.: Публицистика и политика. Москва: 1973.
- ФЛОРЯ, А. В. – ЛИПАТОВА, Е. Г.: Некоторые типичные черты современной публицистики. In: Стилистика. Функциональные разновидности русского языка. Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Санкт Петербург: 2001, с. 40 – 44.
- ХАРЛИЦКИЙ, М. С.: Фразеология и виды её трансформации в газетной речи. Вестник МАПРЯЛ, № 45, 2005. http://www.mapryal.org/vestnik/vestnik45/_soc.shtml#1.
- ХОРОЛЬСКИЙ, В. В. – СМОТРОВА, И. В.: Еще раз о журналистском тексте и тексте публицистическом в современной газете: спорные культурологические аспекты проблемы. Акценты: новое в массовой коммуникации, Вып. 1-2 (56-57), 2006, с. 44 – 47.
- ХОРОЛЬСКИЙ, В. В. – СМОТРОВА, И. В.: Журналистский текст и текст публицистический в современной западной газете (культурологический и информационный и коммуникативный подходы). Акценты: новое в массовой коммуникации, Вып. 1-2 (52-53), 2005, с. 8 – 18.
- ЧЕПКИНА Э. В. Русский журналистский дискурс: текстопорождающие практики и коды (1995 – 2000). Екатеринбург: 2000.
- ЧЕРЕПАХОВ, М. С.: Жанры советской газеты. Москва: Изд-во МГУ, 1959.
- ЧЕРЕПАХОВ, М. С.: Проблемы теории публицистики. 2 изд.. Москва: 1973.

- ЧЕСНОКОВА, Н. В.: Особенности словоупотребления в современных средствах массовой информации. In: Коммуникация в современном мире. Мат. Всеросс. н.-п. конф. Воронеж: ВГУ, 2006, с. 216 – 217.
- ЧИСТЯКОВА, О. Н.: Основание социальной оценки в газетном тексте. In: Русская и сопоставительная филология: системно-функциональный аспект. Материалы итоговой научной конференции. Казань: 2003, с. 147 – 148.
- ЧУДИНОВ, А. П.: Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991 – 2000). Екатеринбург: 2001.
- ШАФИР, Я.: Вопросы газетной культуры. Москва: 1923.
- ШАФИР, Я.: Газета и деревня. Москва: Изд. "Красная Новь", 1923.
- ШВЕДОВА, Н. Ю.: О некоторых активных процессах в современном русском синтаксисе: наблюдения над языком газеты. Вопросы языкоznания, 1964, № 2, с. 3 – 12.
- ШВЕЙЦЕР, А. Д.: Контрастивная стилистика: Газетно-публицистический стиль в английском и русском языках. Москва: РАН, 1993.
- ШВЕЦ, А. В.: Публицистический стиль современного русского литературного языка. Киев: 1979.
- ШМЕЛЕВ, Д. Н.: Русский язык в его функциональных разновидностях. Москва: Наука, 1977.
- ШМЕЛЕВА, И. Н.: Стилистическое расслоение и классификация словарного состава русского литературного языка. Вопросы стилистики. Вып.9. Саратов, 1975, с. 108 – 120.
- ШНЕЙДЕР, А. К.: Язык радио и прессы. Говорит СССР, 1931, № 1 – 7.
- ШОСТАК, М. Москва: Жанры газеты. Москва: 1999.
- ШТАТНАЯ Е. И.: К вопросу о роли заголовочного комплекса в реализации коммуникативной интенции текста. In: Прагматика и типология коммуникативных единиц языка. Днепропетровск: 1989, с. 96 – 100.
- ШУБА, П. П. и др.: Стилистика и культура речи: учеб. пособие. Минск: «ТетраСистемс», 2001.
- ЩЕЛКУНОВА, Е. С.: Публицистический текст в системе массовой коммуникации. Воронеж: Изд-во «Родная речь», 2004.
- ЯГОДОВА, А. А.: Принципы лингвокультурологического описания языковых единиц (на материале газетных заголовков). Канд. дисс. СПб: 2003.
- ЯКОВЛЕВ, Б. В.: Ленин – публицист. Москва: 1960.

Mgr. Pavol Adamka, PhD.

Jazykové centrum

Filozofická fakulta

Univerzita Konštantína Filozofa

Hodžova 1, 949 74 Nitra

Slovakia

e-mail: padamka@ukf.sk

Arabic Letters in British Museum, London (Photo by P. Adamka)